

Samvirke



Havet omkring Danmark

Hvilke farer truer
den skønne juvel
vi hylder i vore
fædrelandssange?

Se side 18

APRIL
1978-4

Samvirke udgives af FDB og udkommer i begyndelsen af hver måned.

Redaktion Aage Büchert (ansv.) og Kaj Christiansen. Red.chef: Otto Riis. Medarbejdere: Poul Dines, Ilse Groth, Ellen Munkgaard, Jens Povelsen, Vibeke Ramsing. Tryk: EHP/Egmont H. Petersen, København.

Adresse Roskildevej 65, 2620 Albertslund. Tlf.: redaktion og ann.afd. (02) 64 88 11. Kryds løsninger: Postboks 89, 2620 Albertslund. Samvirkes bornemagasin: Postboks 95, 2620 Albertslund.

Adresseændring bedes anmeldt af abonnenten på det lokale postkontor ved vedvarende såvel som midlertidig adresseændring.

INDHOLD I DETTE NUMMER

ARTIKLER I DETTE NUMMER

6 Ellen Munkgaard spørger om Danmark ikke i lighed med andre lande bør anskaffe sig en madpolitik for at mindske forvirringen om hvad der er sundt og usundt at spise.

16 Jens Branner har deltaget i et (dyrt) sælgerkursus. Et vanskeligt spørgsmål blev behandlet: *Er kunder mennesker?* Fotos: Casper Thorsøe.

18 Jacob Ludvigsen sætter fokus på de miljøforhold, der angår havet omkring Danmark. Forsidefoto: Nanna B. Artiklens fotos: Nordisk Pressefoto (3), Nanna B. (3).

22 Søren Bindlev ser på forældrenævnens muligheder for indflydelse. Anledningen er de nu forestående valg til disse organer. Tegning: Jørgen Saabye.

24 Poul Dines ser på spil om milliarder. Det er spillet, der udfolder sig omkring børns og unges rent aldersbestemte forbrug. Foto: Kaj Lund Hansen.

30 Harald Mogensen fortæller igen om en berømt detektiv og hans forfatter. Denne gang om *Raymond Chandler*, der opfandt *Philip Marlowe*, detektiven, hvis arbejdsområde er den hårdkogte amerikanske storbyjungle. Arkiv-fotos.

36 Ellen Munkgaard blader i en ny kogebog. Den indeholder alene kødretter. Opskrifterne er fra bogen. Fotos: Jes Buusmann.

42 Ebbe Groes beretter denne gang om 50'erne. Det var årtiet, da konkurrencen vendte tilbage, og da ordet „salg“ holdt op med at være et uartigt ord i FDB. Arkivfotos.

46 Lilli og Jens Ole Holm fortæller om den første brugs i et af verdens fattigste lande. Den blev sat igang med et tilskud fra FDBs Jubilæumsfond. Fotos: Steen B. Johansen.

58 Nan Henningsen stiller spørgsmålet: *Hvor flinke er de på bistandskontoret?* Fotos: Ambroos.

FASTE RUBRIKKER

4 Læserbreve fra nær og fjern på dobbeltsiden 4-5 samt på siderne 9, 10, 35.

12 Forbrugernoter. Ved Poul Dines.

28 Samvirkes 50 års jubilæumskonkurrence. Fem nye spørgsmål at besvare med 1, X eller 2.

33 Tegneserie. Af Niels Winther og Ulla Hammershøj.

48 Pigen er fra Herning. Foto: Bent Tilsted.

50 Rejsespalten. Jens Oldbæk fløj til Amerika med den nye billigrute. Fotos: Nordisk Pressefoto.

62 Kryds med præmier.

63 Sesam. Børnenes magasin i Samvirke.

71 Brugsrunden.

MÅNEDENS NOVELLE

67 Juhani Aho, finsk klassiker, er forfatteren til denne smukke novelle om den første, uskyldige kærlighed. På dansk ved per-olof Johansson. Illustreret af Eva-Maria.

Næste Samvirke – maj-nummeret

Fokus på aromastoffer Kan de store religioner redde verden? Arbejdsløsheden og gæste-arbejderne

Hvad enhve

Stadig flere mennesker i det moderne samfund plages af overfølsomhed over for stoffer i mad og miljø. Mange unødige lidelser kan her som på andre områder undgås ved øget folkeoplysning. Det er formålet med denne artikel, hvis forfatter kender problemerne på første hånd fra sit arbejde i Danmarks Astma-Allergiforbund.

af JONNA DEIBJERG

Hvad er fødemiddelallergi?

Mange forbinder udelukkende overfølsomhed eller allergi med astma, høsnuet eller eksem i kontakt med hund, pollen, fjer, husstøv o.s.v. Men allergi kan være andet og mere. Stadig oftere ses fødemiddelallergi overfor både almindelige fødevarer og de tilsætningsstoffer, der jævnligt anvendes.

Gennem den mad vi spiser påvirkes kroppen af forskellige stoffer, som fjernes og uskadeliggøres når det er nødvendigt. Kroppen har et immunforsvar, som fungerer uden at vi mærker det. Hos nogle mennesker reagerer dette immunapparat unormalt eller alt for kraftigt over for et indtrængende stof. Hvis et sådant stof er et fødemiddel, taler man om en fødemiddelallergi.

Ved en fødemiddelallergi må der regnes med en konstant måske daglig påvirkning, der kan give en fornemmelse af at være forgiftet. Der er sjældent tale om „pludselige anfald“.

Symptomerne kan være mangeartede:

Svimmelhed – vand i kroppen – astma – eksem – urinvejsgener – hurtig puls (med deraf følgende hjertebesvær) – diarre – depression – kulderystelse – muskelsmerter – for blot at nævne nogle. Fælles for alle symptomer kan forekomme

en næsten udmattende træthed.

At en sukkersyg ikke kan tåle sukkeret – det respekteres af alle. Men at et menneske lider under ikke at kunne tåle den mad, som normalt skulle tjene til både gavn og nydelse – det er mærkeligt for selv den nærmeste familie. Ja, endog for nogle læger, som nok har den fornødne viden om kroppens reaktion ved en allergi, men alligevel kun respekterer den synlige, såkaldte „straksallergi“, hvor patienten bliver akut syg med astmaanfald eller voldsomt udslet straks efter indtagelsen af et bestemt fødemiddel.

Men langt mere udbredt er den såkaldte „senallergi“, som fødemiddelallergikere oftest lider af. Ved en „senallergi“ forstås, at reaktionen med ubehagelige symptomer først viser sig 12-24 eller 48 timer efter indtagelsen af det eller de fødemidler, man ikke tåler. Omgivelserne oplever altså ikke et akut sygdomstilfælde, og her er sikkert årsagen til den megen skepsis. Respekteres sygdommen ikke, eller er man så uheldig ikke at kunne indkredse de skadelige fødemidler, kan patienten blive så afkræftet, at sengen må holdes konstant. Ikke så få fødemiddelallergikere er næsten invaliderede. En patient kan være så uheldig tilsyneladende at udvikle en allergi for flere og flere fødemidler, en intolerance, som sikkert skyldes et samspil mellem allergi og en herigennem opstået fejl i organismens enzymproduktion.

bør vide om mad-allergi

Jeg mener det nødvendigt for forståelsen at nævne disse svære tilfælde, men naturligvis findes der alle grader af sygdommen. Er det kun nødvendigt at udelade et enkelt eller to fødemidler, som normalt ikke behøver at indgå i den daglige kost, giver det som regel ingen vanskeligheder, og patienten kan føle sig helt rask.

Svært at stille diagnosen

Alle symptomer ved en fødemiddelallergi kan til forveksling ligne andre sygelige tilstande, så det kan være vanskeligt for lægen at stille en diagnose. Her støder patienterne på de første store problemer. Inden allergien erkendes kan der ofte gå år med gentagne hospitalsundersøgelser i forgæves forsøg på at indkredse årsagen til een eller flere gener. Da kendskab til fødemiddelallergi ofte er yderst begrænset hos patienter og mange læger, kommer en sådan årsag sjældent i søgelyset før efter flere års sygdom.

Når en fødemiddelallergi endelig kommer på tale, er den ofte svær at bevise. Man har ikke sikre metoder dertil. Blodprøver og hudprøver er usikre. Undertiden kan det eneste bevis være, at patienten bliver væsentlig bedre på en bestemt diæt. Det er ikke et videnskabeligt bevis, og regnes sjældent for en sikker diagnose. Om en lægeerklæring kan gives, kan være en vanskelig afgørelse for en læge.

Det ville være ønskeligt, om patienten kunne få en attest på, at det regnes for påkrævet at anvende en given diæt. Det ville kunne give patienten et hårdt tiltrængt rygstød, at sygdommen, hvis den ikke kan bevises, så dog kan anerkendes og respekteres. En fødemiddelallergi kan være en øko-

nomisk belastning og kræve en væsentlig merudgift til en speciel diæt. Uden en lægeerklæring er det vanskeligt at opnå et nødvendigt tilskud eller anden form for hjælp.

Dyrekøbte erfaringer

Som fødemiddelallergiker står man alene i en daglig kamp med at gennemtænke og planlægge den diæt man kan tåle. Det vil være umuligt for de få allergilæger, som findes at være alle behjælpelige med det „detektivarbejde“ det kan være at finde frem til den rette kost. Patienten er nødt til at gøre en væsentlig indsats og må som regel igennem den ene fejltagelse efter den anden, indtil dyrekøbte erfaringer ofte først efter års forløb resulterer i en bedret tilstand.

I de senere år er kliniske diætassistenter blevet tilknyttet nogle hospitaler. I samråd med lægerne kan de vejlede med hensyn til en ernæringsrigtig allergikost. Endnu er også de for få, men denne hjælp er et væsentligt fremskridt.

For nogle allergikere med svære gener, der kræver udelukkelse af flere fødemidler, kan det være tvungne nødvendigt at medbringe sin egen mad ved festlige lejligheder. Det kræver selvsagt en vis portion mod og viljestyrke, fordi også omgivelsernes nysgerrighed og mistro skal bekæmpes.

Den almindelige mening blandt mennesker, som ikke kender så meget til denne form for sygdom, er som regel at allergipatienter er hysteriske, selvoptagne og hypokondre. Min opfattelse gennem arbejdet i Allergi-forbundet er den stik modsatte. Sjældent har jeg oplevet mennesker der tager deres ofte svære sygdom

med en sådan fatning – optimisme og selvholdelsesdrift. Midt i alle vanskelighederne bevarer mange en befriende sans for humor og selvironi.

Hvad kan der gøres?

PRESSEN

kan være behjælpelig med stadig information.

PATIENTERNE

bør gøre sig klart, at en allergi må komme i søgelyset, hvis ingen anden sygdom kan konstateres, og selv henlede lægens opmærksomhed derpå. Patienterne kan hjælpe lægen til bedre forståelse af fødemiddelallergi, ved ikke at skjule nogle af de reaktioner, som kan forvirre sygdomsbilledet, bl. a. vekslende perioder med: – synsforstyrrelser – lettere hukommelsessvigt – uklarhed – indre uro. Patienterne generer sig alt for ofte for at nævne disse „fornemmelser“ af frygt for at blive stemplet som hypokondre. Man kan ikke forlange, at lægen skal kunne stille en diagnose og få indblik i fødemiddelallergiens labyrint af symptomer, hvis patienterne ikke vil klarlægge dem.

LÆGERNE

bør i større udstrækning indstille sig på, at en fødemiddelallergi kan være årsag til de nævnte symptomer, hvis ingen organisk sygdom kan spores. Lægerne bør ikke for hurtigt stemple en patient som „bare nervøs“, men give patienten en chance for at komme til allergilæge eller til observation for fødemiddelallergi, før en dom fældes og nerve-medicin udleveres.

Der bør uddannes flere allergispecialister, og det ville være ønskeligt om unge læger under uddannelse kunne få udvidet undervisning i allergiske sygdomme og deres symptomer.

POLITIKERNE

kan gøre en indsats ved at forbyde anvendelse af unødvendige tilsætningsstoffer til fødemidler og indføre tvungen deklaration på alle industriprodukter.

MEDICINALINDUSTRIEN kan fjerne farvestoffer og allergifremkaldende konservering fra lægemidlerne. Den medicin som allergiske patienter får udleveret for at afhjælpe deres allergi, er jævnlige tilsat netop de farvestoffer og konserveringsmidler, som de er allergiske for. Undertiden er hverken læge eller patient opmærksomme på det. Bl. a. bør nogle antihistaminer og enzymer komme i søgelyset.

FAMILIE – VENNER

kan hjælpe meget ved at acceptere en allergi som en sygdom på lige fod med andre – og ikke som en latterlig form for hypokondri. Fødemiddelallergikerne ønsker ikke medynk – blot lidt venlighed.

Miskendt sygdom

Jeg vil betegne fødemiddelallergien som „stedbarn“ blandt de allergiske sygdomme. Den bliver ofte miskendt og latterliggjort. Behandlingsmulighederne for allergiske sygdomme er begrænsede. Det er blandt grundene til, at Allergiforbundet er stiftet.

Behandlingen af den enkelte patient er et lægeligt spørgsmål, men forbundet arbejder for at udbrede kendskab til og forståelse for allergi – forbedre forholdene medicinsk, diætisk og socialt – styrke kampen mod dårlige boligmiljøer – forurenede fødevarer o.s.v.

Yderligere oplysning kan fås ved henvendelse til: Danmarks Astma-Allergi-forbund, Finsensvej 52, 2000 København F. Telefon: 01-86 27 50.



Samvirke lægger stor vægt på den livlige og alsidige læserkontakt, de mange breve til os er udtryk for, og vi prøver at bringe flest mulige synspunkter og reaktioner videre. Blot beder vi venligst indsenderne skrive kort. Samvirke udkommer kun en gang om måneden, og pladsen er begrænset. Af samme grund beder vi også om forståelse for, at

★ yderligere forkortelser af indsendte indlæg kan blive nødvendige af pladshensyn,

★ det kan knibe med at få plads til alle læserbreve,

★ der kan gå temmelig lang tid fra indsendelse til offentliggørelse (på grund af teknisk produktionstid, stor stofmængde og evt. undersøgelser til brug for svar).

Læserbreve adresseres til:
Læserne skriver,
Samvirke,
Roskildevej 65,
2620 Albertslund.

Om dutteri med videre

FRU B. Hansen, Baltorpevej, Ballerup, havde i nr. 2 et indlæg mod dutteriet, navnlig i Brugsens reklamer. Jeg kan fuldt ud tilslutte mig hendes udtalelser: At Du-tiltalen virker påtrængende, nedladende, flåbet, nedværdigende og frastødende. FDB svarer hertil, at iflg. Gallup er der kun 13 pct. der føler sig generet af Du-tiltalen. Godt. Så lad os sige det. Men hvorfor så genere disse 13 pct.? Sig hellere De, så fornærmer De ingen.

Og mens vi er ved annoncerne: reklamen på bagsiden af nr. 2 forestiller to par, der drikker kaffe. Men de forestiller jo rene christianitter. Lappede sko, sjusket udseende, o.s.v. En væmmelig tegning. Den slags ser vi nok af i fjernsynet. Sørg for at holde samme standard i annoncerne som i artiklerne og det øvrige stof. For det er nobelt og godt. — *Math. Petersen, Hørvejen, Rødskro.*

TIL fru B. Hansen (31 år) som i nr. 2 skriver imod

Du-formen: Mon ikke du lider af forfinethed, siden du ikke tåler at blive sagt du til? Jeg er 15 år ældre end du, og jeg føler mig i hvert fald ikke for fin til, at der bliver sagt du til mig. Jeg har arbejdet hos et par læger her i byen, hvor der bliver sagt både du og fornavn og det er den bedste arbejdsplads jeg endnu har haft. Det var noget andet, da den gamle læge var der, da virkede det mere koldt med at bruge alt det forfinede pladder over for hinanden. Nej lad os få du-formen igennem alle steder, så får vi det bedre med hinanden. — *H. Sørensen (45 år), Minersgade, Horsens.*

TAK til fru B. Hansen, Ballerup, for hendes læserbrev. En annonce kan udmærket forfattes, uden at der bruges du eller De. Men der er altså en del, der synes at du-formen er en „god idé“, og en del er ligeglade. Ingen af dem vil sandsynligvis føle sig generet, hvis der bruges „De“ eller ingenting. Derfor synes jeg, at der skal tages hensyn til os, der er meget stærkt imod du-formen, selv om vi er et „mindretal“. At Handelsministeriet i sine annoncer for

at spare energi også skriver du, er intet argument. — *B. Bach, Sønderborg.*

FRU Hansen i Ballerup har helt ret i, at du-formen i annoncerne kan virke påtrængende. I de fleste tilfælde er det nu helt overflødigt, synes jeg, og er vel bare et udslag af, at en eller anden genial annoncekonsulent synes, det ser smart ud. Ellers kan jeg vældig godt lide du-formen og vil bestemt helst tiltales på den måde af de høflige og flinke mennesker, der arbejder i min brugs. Det er bestemt det rareste, og det er mit indtryk, at denne form passer de fleste bedst.

Min brugs er en Kvikly — og hvis svenskerne har forladt dette skrækelige ord, hvorfor følger vi så ikke med? Det plejer vi at gøre. Navnet er forfærdeligt, forretningerne gode. — *(fru) B. Møller (32 år), Skovalleen, Fruens Bøge.*

I NR. 2 har jeg med forundring læst redaktionens svar på det læserbrev, der besværer sig over dutteriet i brugsens annoncer. Skal det virkelig forstås derhen, at brugsens reklamebureau forventer at kunne sælge

Forelsket i Brugsens kalendere

Skoleinspektør E. Hedegaard-Jensen, Øster Starup, foreslår Samvirke at bringe et uddrag af et brev, han for nylig modtog fra en hollandsk ven af dansk afstamning som tak for tilsendelse af Brugsens kalendere for 1978 og 1977 (om henholdsvis „Vind og Vejr i Danmark“ og „Årets Fester“ ved R. Broby-Johansen). Det gør vi gerne, især da det er skrevet på perfekt dansk:

Hvordan har De dog kunnet gætte, at jeg er helt forelsket netop i disse kalendere, som i årenes løb nogle gange har krydset min vej, og som hele min hjemve efter Danmark kan samle sig i? Gid de havde eksisteret under mit ophold på Java

1928-34, hvor jeg hvert år på 2. juledag fejrede en eftermiddag helt viet til min længsel nordpå, liggende i min hængekøje under det blafrende splitflag, hensunken i mine mest elskede bøger og billeder fra Danmark. Det var min danske morfar, der havde givet mig dette råd, som han selv havde prøvet under sit 27-årige ophold som militærlæge i Hollandsk Ostindien. Men disse kalendere ville have hjulpet mig mere og bedre end hvad som helst, måske fordi de er bygget på lignende følelser — med noget iblandet af „ui-genkaldeligt forbi“, men alligevel dybt oplevet. Og så forstår netop Broby Johansen sig på kunsten at vække begejstring og genklang. Mine to slidte eksemplarer af hans bøger om det gamle og det nye København bevidner det. — *A. F. de Savornin Lohman (dansk konsul i Surabaya på Java 1928-34).*

Derfor bør Sydafrika boycottes

I NR. 2 har „Komiteen til oplysning om de faktiske forhold for befolkningerne i Den sydafrikanske Republik, Syd Vest Afrika og Rhodesia“ kaldt handelsboycot mod Sydafrika for dobbeltmoral, idet „kommunistiske voldsregimer“ i højere grad burde boykottes. Det er almindelig kendt, at man fra sympatisører med det sydafrikanske regime bestandigt kalder al modstand mod apartheid for kommunistisk. Det behøver ikke at blive kommenteret.

Derimod er det naturligvis korrekt, at menneskerettighederne trædes under føde andre steder end i Sydafrika. Imidlertid er forholdene i Sydafrika på mange punkter væsensforskellige fra, hvad man støder på i noget andet land — måske lige med undtagelse af Rhodesia. I intet andet land er:

1) et flertal af befolkningen ved lov henvist til at leve på en brøkdal af landets samlede areal. Afrikanerne

Jubilæumshilsen

Hjertelig til lykke med 50 års dagen for vores dejlige avis. Jeg er meget glad for bladet, og jeg husker, at mine forældre også fik det. — *Helene Sørensen, Stengårdsvænge, Lyngby.*

Tak for dette og for mange andre opmuntrende breve til Samvirkes 50 års jubilæum 17. januar 1978 — red.

mere ved at „snobbe nedad“ for de nævnte 48 pct. (der iflg. en Gallup går ind for tiltalen „du“ – red.) – med risiko for at frastøde de 13 pct., der føler sig generet af dutteriet – end man tror at kunne afsætte ved at udforme annoncerne på en sådan måde, at de ikke frastøder eller generer nogen?

Samtidig vil jeg gerne slutte mig hr. Peter Foersom i hans tak til Brugsen for at gå ind i forureningsbekæmpelsen på det lyd- og støjmæssige område ved at standse baggrundsmusikken i FDB's forretninger. – H. Henriksen, Skovlunde.

Note: Baggrundsmusikken i DB-butikkerne er op-
hørt fra 1. april. FDB-
beslutningen omfatter ikke
landets øvrige brugsforen-
inger med baggrundsmusik,
der hører for sig selv tager
stilling til om de vil følge
eksemplet – red.

APROPOS Gallup-under-
søgelsen om holdningen
til Du-formen: Jamen, når
52 pct. var neutrale eller
imid (39 pct. + 13 pct.),
hvorfor skal så med djæve-
lens vold og magt det „du“
slynges i hovedet på os? – G.
Olesen, Jomfrustien, Søn-
derborg.

udgør 80 pct. af befolkningen, men de er ved lov hen-
vist til at leve i bantustans
(hjemlande), der dækker 13
pct. af Sydafrikas areal.

2) arbejdsgivere ved lov
forpligtet til på grundlag af
racemæssige forskelle at ud-
betale vidt forskellige løn-
ninger for samme arbejde.
De hvides lønninger ligger i
gennemsnit 4-500 pct. over
de sortes i de jobs, hvor de
udfører samme arbejde.

3) et flertal af befolkningen
nægtet adgang til at
deltage i nationale valg ale-
ne på grund af hudfarve,

4) der lov for, at forskelli-
ge racer betaler skat efter
forskellige satser. I Sydafri-
ka ligger den skattefrie
bundgrænse for hvide 2-3
gange højere end for sorte,

5) der indført forskellige
strafferammer for lovover-
trædelser afhængig af ger-
ningsmandens race.

Disse kendsgerninger er
kun tilfældigt udvalgte. En-

MA JEG støtte den ind-
sender der i nr. 2 be-
klager sig over det menings-
løse dutteri i Brugsen. Grimt
i annoncer, men værre fra
ekspedienternes side. De sy-
nes ligefrem at være instrue-
ret til det. At man mener, at
48 pct. af medlemmerne går
ind for det, er en rigtig
dårlig undskyldning. Efter
grundig påvirkning fra radio
og TV kan en hvilken som
helst stemning piskes op. 48
pct. er trods alt et mindretal.
Vi er mange, der opfatter det
som en fornærmelse, som vi
må kunne være fri for.

I samme nummer bringes
igen et læserbrev om appel-
siner fra Sydafrika. Følgen
af en boycott af sydafrikanske
varer ville være den
modsatte af hensigten. Få
danske tænker på, at en
handel går begge veje. Syd-
afrika køber hos os uanset
hvilken ensidig politisk
stemning vi bliver pisket op
i. Sydafrikas butikker er
fulde af danske varer. Selv-
følgelig spiller eksporten af
sydfrugter en rolle i landets
økonomi, men dets hoved-
indtægt kommer fra guld og
diamanter. Så lad os blot
spise sydafrikanske appelsi-
ner – uden kviksolv. – „Med-
lem af Veggerslev brugs“.

hver interesseret vil kunne
læse mere om denne vanvit-
tige race-adskillelsespolitik
i f. eks. „Danmarks Aktier i
Apartheid & Co“, udgives af
Kirkernes Raceprogram,
Katrinebjergvej 52, 8200 År-
hus N. – Peter Maarbjerger,
Rinddalen, Mariager.

DER er aldeles ingen
dobbeltmoral i at støtte
en boycott af sydafrikanske
varer, men ikke skride til
lignende over for DDR, Kina
og Sovjet. Disse stater har
meget rigtigt systemkritike-
re, men disse har mig be-
kendt aldrig givet udtryk for
ønske om boykot til støtte
for deres virksomhed. Støt-
ten til deres kamp for mere
menneskeværdige forhold
sker bedst gennem åbne og
aktive forbindelser, kultur-
mæssigt og handelsmæssigt,
hvilket Vestens betydende
politikere for længst har er-
kendt. – Gunnar Jensen, O.
Hornbæk, Randers.

Hilsen fra Argentina

Den 17. januar modtog jeg
Samvirkens nr. 1, 1978 fra
Danmark. Jeg benytter den-
ne lejlighed til at sige Dem,
at vi er flere her på disse
længde- og breddegrader,
der er meget glade for Deres
udmærkede blad. Det går
fra den ene til den anden
danser, jeg tror, til bladet
er slidt op. Grunden til at jeg
skriver til Dem er, at der i
dette sidste nummer under
Brugs-runden var et lille in-

terview med „Brugsens æld-
ste medlem“ fru Marie
Ewald (født 1875). Denne
dame hørte til mine foræl-
dres faste vennekreds i åre-
nes løb. Kan jeg bede Dem
videresende vedlagte hilsen
til det plejehjem, hvor Marie
Ewald nu bor? – Margrethe
B. de Pawlowski, La Plata,
Argentina.

Med glæde – red.

Pris- værdigt

Artiklen i nr. 1 i anledning
af bladets 50-årsdag 17. jan-
uar 1978 har givet mig lyst
til at bringe en anden ting
frem. 17. januar var min
søns 10-års dag, og FDB har
ved herhjemme at gå forrest
med varedeklARATIONER og
mini-risk produkter gjort li-
vet lidt lettere for hans mor.
Udstillingen i City 2 (Brugs-
centrets udstilling „Allergi

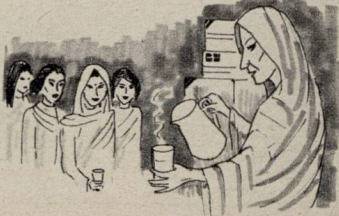
og Miljø“ sidste år – red.) må
også ses som et prisværdigt
stykke arbejde i oplysnin-
gens tjeneste. Jacob har ast-
ma og er allergisk over for
mange ting, derfor er oplys-
ning om varers indhold af så
stor betydning. – Jacobs
mor. (Jette Midtgaard,
Måløv).

Nytårsbrev fra Indien

Jeg vil gerne på denne
måde sige FDBs Jubilæums-
fond tak for den tilsendte
sending af tømælk. Da De
lever i et land, der flyder
med mælk og honning, er De
ikke i stand til at forestille
Dem, hvor svært det er at
skaffe mælk i Indien. Siden
januar 1975 har vore børn
takket være senderne få-
et et dejligt glas varm mælk
hver dag – en meget stor
hjælp for ernæringen af
kostskolens over 1000 piger.
Godt nytår 1978. – Mary K.
Chakko, skoleleder, Seva-
mandir, Parangipettai, In-
dien.

Note: Sevamandirskolen,
der uddanner piger fra fattig-
e sydindiske landsbyhjem,
er startet af en dansk kvinde,
Anne Marie Petersen fra
Ferritslev. Gandhi nedlagde
grundstenen til skolen først i
1920'erne, og den støttes sta-

dig af danske grundtvigske
kredse. Siden en svigtende
mælkeforsyning for 3 år si-
den truede eleverne med et
alvorligt ernæringsunder-
skud, har FDBs Jubilæums-
fond finansieret i alt 18 tons
tømælksleverancer til sko-
len, gratis fragtet dertil af
ØK. I skolens undervisning
er på fondens foranledning
indført oplysning om andels-
tankens muligheder. Om Ju-
bilæumsfondens arbejde i
øvrigt, se artiklen side 46-48
i dette nummer. – red.



MAD- politik i sigte

En ny afdeling på Statens Levnedsmiddel-institut skal skabe grundlaget for den længe savnede officielle holdning til ernærings-problemerne og give Folketinget bedre muligheder for at vedtage en praktisk ernæringspolitik

af ELLEN MUNKGAARD

Der er brugt mange ord og megen tryksvæerte på at fortælle, hvordan vi skal spise for at bevare liv og helbred bedst muligt. Men rådene er ofte modstridende, og synspunkterne skifter. Engang hed det sig, at man skulle spare på kartofler og brød, nu hører det til vores vigtigste basismad. Nogenlunde enighed er der vel om at holde igen på fedtforbruget, men så læser man i sin avis en frejdig artikel som med henvisning til en amerikansk undersøgelse hævder, at fede sager er ganske uskadelige.

Hvad skal en stakkels lægmand tro?

Trænger vi mon ikke til en autoritet, der kan samle og vurdere den foreliggende viden om ernæringen, så rådgivningen får et fast grundlag at gå ud fra? Måske skal vi endnu videre og inddrage folketinget i et rådgivnings-initiativ, der understøtter en fornuftig ernæringspolitik både indadtil og ikke mindst udadtil i forholdet til en sultende tredje verden.

Meget tyder på, at udvik-

lingen går i den retning. Der er i hvert fald skabt mulighed for at sikre det faglige grundlag for en officiel ernæringspolitik. Statens Levnedsmiddelinstitut er i gang med at opbygge en ernæringsenhed, en afdeling som specielt skal tage sig af indsamling, vurdering og nyttiggørelse af forskningsresultater om ernæring. Bevilningerne til den nye afdelings medarbejdere er i orden, men stillingerne er endnu ikke besat.

Ni lande vejleder

Danmark bliver nu ikke foregangsland på dette område. I ni andre lande gennemføres et rådgivende arbejde med udgangspunkt i nationale ekspertkomiteer eller råd. Det er Norge, Sverige, Finland, Storbritannien, Vesttyskland, Holland, New Zealand, Australien og USA.

Herhjemme har vi manglet et tilsvarende anerkendt råd af sagkyndige til at udtale sig om ernæringsmæssige spørgsmål, siger overlæge, dr. med. Erling S. Olesen, Københavns Kommune-hospitals ernæringsfysiologiske laboratorium. Eksempelvis er det på tale at udarbejde en fællesnordisk rekommendation om kostens sammensætning. I den forbindelse vil det være aktuelt at tage stilling både til de amerikanske kostråd, *Dietary Goals for the United States*, og til andre velfærdslandenes kostvejledninger såvel som til en række internationale ekspertvurderinger. I Norge, Sverige og Finland har man officielle instanser, der kan tage del i udformningen af og skrive under på sådanne anbefalinger. Men herhjemme har vi ikke nogen tilsvarende instans, siger Erling Olesen.

Amerikanske råd

De amerikanske kostråd indgår i en rapport, som en senatskomité under ledelse af senator McGovern udsendte i fjor. Rapporten, der bygger på høring af eksperter og på andre landes kostvejledning, råder til at:

- Spise mere kulhydrat i form af kornprodukter, grønsager og frugt (55-60 procent af energien).

- Sænke fedtforbruget fra 40 til 30 procent af energien.

- Sænke forbruget af mættet fedt til 10 procent af energiindtagelsen.

- Lægge hovedvægten på de umættede fedtstoffer.

- Sænke sukkerforbruget til cirka det halve.

- Nøjes med 3 gram salt om dagen.

McGovern-rapporten følger i hovedtræk den kostrekommendation, som nordiske ernærings eksperter blev enige om for ti år siden. Rekommendationen blev dengang tiltrådt af det norske Helse direktorat, den svenske Socialstyrelse og den finske Medicinalstyrelse, mens den danske Sundhedsstyrelse ikke ville anbefale den ud fra den principielle betragtning, at Sundhedsstyrelsen er rådgiver for indenrigsministeren, ikke for befolkningen.

Til trods for det manglende officielle stempel har de nordiske kostråd dog vundet stor udbredelse også i dansk ernæringsoplysning. Herfra stammer blandt andet de fordelingstal for energien i en dagskost, som anbefales i Brugsens næringsdeklARATIONER, nemlig mindst 10 procent fra protein, højst 35 procent fra fedt og cirka 55 procent fra kulhydrat. Madpyramiden er i høj grad også et resultat af de nordiske kostråd.

Hjerte og kost

Når Statens Levnedsmiddelinstitut skal oprette sin ernæringsenhed, bliver det ikke på bar bund. Instituttet har fra starten haft en afdeling, der giver ernæringsvejledning til offentlige institutioner og som udgiver koge- og lærebogen *Mad til mange*. Det var ikke så fjernt at tænke sig institutionsgruppen udvidet til at omfatte hele befolkningen.

Direktør Niels Borre, Statens Levnedsmiddelinstitut siger, at man regner med en arbejdsdeling, således at Statens Husholdningsråd formidler vejledninger fra Ernæringsenheden. Der bliver altså ikke tale om en overlappning af Husholdningsrådets hidtidige opgaver, men snarere om en udvidelse af ernæringsop-

lysningen. Under hvilke former det iøvrigt skal ske, må nøje overvejes.

Direktør Borre ønsker ikke på forhånd at binde levnedsmiddelinstitutet for et program. Det må overlades til den kommende leder af Ernæringsenheden at afgøre, hvilke opgaver, der skal tages op og hvordan.

For en udenforstående vil det imidlertid være nærliggende at gætte på, at spørgsmålet om forholdet mellem kostvaner og hjerte- og kar-sygdomme vil være højt placeret på listen over emner, som den nye afdeling vil behandle. Det er i hvert fald et omstridt problem og sælgelig aktuelt på grund af den kraftige stigning, der siden anden verdenskrig har været i dødsfald forårsaget af hjerte- og karlidelser. Hele 47 procent af samtlige

dødsfald herhjemme skyldes disse lidelser. Et forslag om forebyggende indsats overfor disse sygdomme indgik da også i den betænkning, som et udvalg nedsat af Indenrigsministeriet i fjor udgav om prioritering af opgaver i sundhedsvæsenet.

Man må også regne med, at Ernæringsenheden vil tage fat på at gennemføre flere undersøgelser af befolkningens kostvaner. Behovet for at fremskaffe mere præcis viden på dette punkt blev påpeget i en rapport fra oktober 1977 om levnedsmiddelinstitutets opgaver frem til 1982. I denne rapport tales der også om behovet for en udvidet kortlægning af næringsindholdet i danske levnedsmidler.

Der er altså nok at tage fat på. Men dertil kommer, at vore kostvaner ikke bare er

et hjemligt anliggende. De må også ses i forhold til hele verdens fødevarer-situation. Allerede i 1974 var Danmark på FN's verdensfødevarer-konference med til at vedtage en resolution om, at alle regeringer skulle udforme en ernæringspolitik, der sikrede virkeliggørelsen af beslutningen om inden for ti år at udrydde sult og fejlernæring i verden. Og dermed sigtedes både mod overforbruget i de rige lande og underforsyningen med hensigtsmæssige fødevarer i de fattige.

Norsk program

Norge fulgte allerede i 1975 resolutionen op med et program baseret på disse principper. Heri indgik også planer om større selvforsyning med fødevarer og bedre udnyttelse af ressourcerne i landets økonomisk svage områder. Altså tillige en landbrugs- og egnsudviklingspolitik. Men samtidig en politik der ville indebære øget forbrug af grønsager og mindre af kød, så der også i større sammenhæng blev sparet på de fødevarerressourcer, som går til opfodring af dyr. Hermed tænkte især på svineproduktionen, som er mere afhængig af importeret foder i Norge end her. Det norske program er dog langt fra fulgt op i praksis.

Først oplysning

Hvordan er udsigterne til herhjemme at få formuleret og virkeliggjort en ernæringspolitik på det plan?

– Det væsentligste er efter min mening, at der nu banes vej for at sætte kraftigere ind med oplysning, og at der i den forbindelse sker en udbygning af samarbejdet mellem de institutioner, som beskæftiger sig med ernæringen, siger miljøminister Niels Matthiasen. – Programmet må så fremgå af den oplysning, der gives. Og selvfølgelig kan vi ikke bestemme, hvad folk skal spise. Det kan kun blive vejledning, og vi må først have den nødvendige baggrund for at fortælle, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert.

Der er ikke planer om at følge oplysningen op med andre foranstaltninger, der kan fremme gode kostvaner?

– Nej, det kan der ikke siges noget om, før vi har et



– Jamen, er De sikker på, at forholdet mellem indholdet af polyumættet og mættet fedt opfylder Nordisk Ekspertgruppes rekommendation nr. 717?

større erfaringsmateriale, slutter Niels Matthiasen.

Der har været tanker fremme om ernæringspolitiske indgreb af forskellig art. Blandt andet har der været forslag om at sætte grænser for fedtindholdet i industrielt fremstillede fødevarer. Man kunne også tænke sig en styring gennem priser og afgifter.

Vi har fornylig set et forsøg på at styre forbruget af sukker ved hjælp af en sukerafgift. Det er dog lidt tvivlsomt om den virker helt efter hensigten, for afgiften er kun lagt på sukker til privat forbrug, mens sukker til industrien er gået fri. Hvis det fører til, at der bliver spist mindre hjemmesyltet frugt, men til gengæld mere industrielt fremstillet marmelade, er der ikke vundet meget fra et ernærings-synspunkt. Men afgiften kan da pynte på statskassens tilstand.

Afgifter kan kun gennemføres med folketingets billigelse. Det vil i mange tilfælde også kræve lovændringer, hvis der som led i ernæringspolitikken skal indføres nye alternative fødevarer. Det gælder for eksempel, hvis der skulle fremstilles smør med lavere fedtindhold som det svenske Lätt & Lagom. Tilladelsen til en sådan produktion kan kun gives af folketinget. Det bliver altså en politisk afgørelse på samme måde som bestemmelserne om margarins vitaminisering og hvedemelets berigelse med vitaminer, jern og kalk er lovbestemte. Statens Levnedsmiddelinstitut er rådgiver og sagkyndig autoritet, men beslutningerne ligger i de folkevalgtes hænder.

ELLEN MUNKGAARD

D I Æ T

Rejer gir tørre hornhinder
fedt gir filipenser
pandekager ligger for fladt i maven
flæsk er ikke godt for hjertet
fisk er ikke godt for slagteren
kylling er ikke godt for kyllingen
frikadeller er ikke godt for noget
undgå sagesuppe under svangerskabet
undgå løg under ægteskabet
sødt er syndigt
surt er farligt
salt forkorter livet
bittert trækker det i langdrag
marmelade gir slatne ører
labskovs trækker svømmeblæren sammen
æg får armene til at sidde skævt
ost påvirker lugtesansen
peberrod påvirker smagen
småkager påvirker hørelsen
radiser indskrænker horisonten
ærter standser udviklingen
blomkål tar udsigten
morgenmad tar appetitten
natmad skærper den
mad er ikke godt for maven
livet er usundt
haps
haps
haps

Benny Andersen, fra samlingen
Den indre Bowlerhat. (Borgens
Forlag)



Hjernestyrkning

Skolen i dag stiller store krav. Børnene kan nå at blive godt trætte i løbet af dagen. Og godt sultne. De har fortjent en opmuntring. Noget ekstra lækkert i madkassen - og det behøver ikke være usunde sager. Det kan være en Chiquita. Du ved, hvor meget dine børn elsker Chiquita. Og har gjort det fra de var helt spæde. Men har du egentlig gjort dig klart, hvor sund en Chiquita er for dem? Naturens egen sundhed. Og færre kalorier end man skulle tro (88 pr. 100 gr. banan). Den eneste kunstige tilsætning er vort berømte blå mærke.

Næste gang, du lægger noget lækkert med i madkassen, så brug en Chiquita. Så bli'r en lang skoledag måske lidt nemmere at komme igennem.

Sig aldrig bare banan til Chiquita.

Samvirke forbeholder sig ret til af pladshensyn, at forkorte læserbreve.

Hvor er sagligheden henne?

En god og saglig idé, at tandpasta bare skal hedde Tandpasta. I Brugsen her er der stadig Pepita på hylden, men jeg har forstået, at den efterhånden udgår.

Jeg siger med vilje udgår, for det er jo ikke bare navnet, der er ændret – desværre!

Hvor er sagligheden henne, når Tandpasta i modsætning til Pepita, der er ren hvid, har fået en helt unødvendig og efter min mening ulækker turkis farve, der måske ovenikøbet kan genere visse allergikere?

Spar farven og lad os beholde den hvide og ellers gode og billige tandpasta. – *Kirsten Palm, Herlev.*

Svar: Nordtend, Viby, oplyser, at tandpastaen Tandpasta med fluor er identisk med den tidligere Pepita med fluor, der i sin tid blev tilsat den turkis farve for, at den lettere kunne skelnes fra den hvide Pepita uden fluor. Nordtend fortæller videre, at Pepita uden fluor også vil få ændret navnet, så den kommer til at hedde slet og ret Tandpasta, og den vil stadig have en hvid farve.

Den turkis farve, der anvendes i Brugsens Tandpasta med fluor er i øvrigt E. 131, som er godkendt i EF til brug i kosmetik, der kommer i berøring med slimhinderne. Men det kan tilføjes, at Nordtend har under overvejelse at tage farven ud af Tandpasta med fluor.

Flere læserbreve på side 10.



Tre fyrige rødvine

Skønne, fyldige rødvine. Alle med krop og karakter der gør dem velegnede til kraftige retter af for eksempel oksekød. Tag en af dem med hjem og skab feststemning ved middagsbordet.

Vina Arana En tør og kraftig rødvin fra Rioja, det bedste vindistrikt i Spanien. Vinen har en pikant, lidt brændt smag, og fylde og karakter som en god fransk vin. Naturlig sødme ca. 2 g sukker pr. liter. Flaske med 75 cl.

liter-pris 30,60

Ruby of Crimea

En robust, halvsød rødvin fra den russiske Sortehavs-halvø Krim, hvis jordbund og varme klima ligger til grund for den karakteristiske smag og fine frugtagtige bouquet. Naturlig sødme 14 g sukker pr. liter.

Flaske med 70 cl.

liter-pris 25,64

St. Estévan

En tør, ungarsk vin med harmonisk fylde og en kraftig, let krydret smag, som gør den velegnet til solid mad som for eksempel ungarsk gullasch. Naturlig sødme ca. 3 g sukker pr. liter.

Flaske med 75 cl.

liter-pris 22,93

22⁹⁵

17⁹⁵

17²⁰



Brug Brugsen

Brugsen



**– vort eget mærke
for husholdnings-
og toiletpapir.**

Pas på!

3/4–8/4 har vi rabat på Til Tusind Ting
– Lenis bedste husholdningspapir.



Brug Brugsen

Læserne skriver

Protest fra Halling

Historien foregår i 1977 i Halling ved Odder – et lille lokalsamfund bestående af 32 husestande. Oddervejen deler byen i to dele, og ca. 3 km længere fremme ligger Hov. Hov anses i dag for at være en by i en vis udvikling. Anderledes så det ud for 40 år siden, og dengang var der intet mærkværdigt i, at brugsen blev placeret i Halling. Herfra kunne man betjene de Hov-beboere, der ikke ønskede at handle med de stedlige købmænd. Og mange valgte Halling Brugs – ca. 1/4 af dens omsætning skyldes kunder i Hov. Resten af sin omsætning henter Halling Brugs i Halling og nærmestliggende småbyer. Halling Brugs har altid været økonomisk velfunderet, og der har været udstrakt tilfredshed med den måde, hvorpå uddelerparret (nu på 18. år) har drevet forretningen. Det virkede derfor som et lyn fra en klar himmel, da lokalbefolkningen kunne læse i aviserne, at nu havde FDB overtaget en købmandsforretning i Hov med henblik på at oprette en DB (en FDB-ejet brugs). Det forlød, at den ene af de to købmænd i Hov skulle have tilbudt sig til FDB med forretning og tjeneste, samt at det allerede var en realitet, at den forhenværende købmand skulle bestyre den nye DB i Hov fra medio november 1977. Blev lokalbefolkningen da ikke informeret af deres uddeler eller af formanden for bestyrelsen for Halling Brugs? Nej, for hverken uddeleren eller formanden blev orienteret, før handelen var så vidt fremskreden, at den i virkeligheden var en realitet. – Man behøver ikke at være forretningsmand for at kunne indse, at den slags overtagelser selvfølgelig ikke kan forhandles for åbent tæppe. Men det, som undrer lokalbefolkningen, er, at hele forløbet er kørt aldeles udenom de ansvarlige i Halling Brugs. Ingen har vel kunnet være blind for konsekvenserne af at placere en konkurrerende brugs i et område, hvor Halling Brugs hidtil har hentet henved 1/4 af sin omsætning. Ingen kan ej heller nægte, at denne handling fra FDB har karakter af dødsstødet til Halling Brugs – på lidt længere sigt. – At man har „glemt“ den medlemsjede brugs i Halling, afslører, at al

den tale om at bevare lokalbrugsen og om medlemsdemokrati er en tom gang snak. – Det uanstændige er, at FDB via sine annoncekampagner giver udseende af, at Brugsen er medlemmernes egen forretning, og at man her gør noget for at bevare lokalsamfundene – underforstået, i modsætning til alle andre forretningskæder.

– Desværre må det forudses, at historien om Halling Brugs kan gå hen og blive virkelighed for flere af Danmarks brugser. Og hvad skal de gøre ved det? De må nok starte med at gøre sig klart, at de eneste, der reelt er interesseret i at bevare lokalbrugsen er lokalbefolkningen selv. Lokalbefolkningen må bakke op om deres brug og ikke nok med det, den må tage sit medansvar så alvorligt, at den ser den kontrakt den lokale brugs har med FDB efter i sømme. Kunne man ikke forestille sig, at en kontrakt som i den grad tilgodeser FDB, at den ikke forhindrer FDB i at kvæle lokalbrugsen efter behov, kunne trænge til en revision? – Bente Lund-Hansen, Gosmervej, Halling

Svar: FDBs udviklingskonsulent i regionen (Viby J), Aage Vuust Pedersen bekræfter, at FDB fik et tilbud fra købmanden, og siger videre: Tilbudet blev nærmere vurderet, fordi det indgik i vore langtidspaner, at der bør etableres en brugs i Hov – en by i udvikling, i et område med bl. a. feriehus, campingpladser, feriekolonier og færgeforbindelse til Samsø og Tunø. Vurderingen endte med en beslutning om at indstille det fremsatte tilbud til vedtagelse i FDBs bestyrelse. I sagsbehandlingen indgik to forhold, nemlig fortrolighed om tilbudet i den indledende fase, og relationen til den nærliggende Halling Brugs. Hvad angår fortroligheden er den helt normal i sager af denne karakter. Tilbudet indeholdt anmodning om fortrolighed, som vi accepterede, idet der dog skete en rimelig orientering også til Halling brugs. Hvad angår relationen til Halling brugs skal bemærkes, at foreningens ledelse ikke kunne være uvidende om planen for etablering i Hov, når mulighed måtte opstå. Vi havde forstået på tidligere drøftelser med foreningens bestyrelse om foreningens fremtid, at en flytning til Hov var uaktuel. Det af købmanden fremsatte tilbud gav mulighed for på fornuftig vis at etablere en brugs, der med sin beliggenhed havde et fremtids-sigte. Det er vor opfattelse, at FDB i højere grad kunne kritiseres, hvis tilbudet efter vurderingens positive udfald ikke var accepteret, slutter Vuust Pedersen.



Pludselig bli'r de store.

Børn er dejlige som små. Og det kan være svært for både forældre og bedsteforældre at forstå, at de også bliver store. Men når den dag kommer, er det rart at kunne give dem en god økonomisk baggrund at starte på. Det giver flere muligheder - f.eks. i uddannelsestiden eller hvis de flytter hjemmefra.

De kan give Deres børn en god start med en børneopsparingskonto, der giver vor højeste indlånsrente

plus overrente. Hvis De begynder opsparingen, når barnet er 1 år, vil 100 kr. om måneden - med en forrentning på ialt $12\frac{3}{4}\%$ p.a. - blive til over 37.000 kr. ved det 14. år eller over 100.000 kr. ved det 21.

Det er en god start. Og samtidig har opsparingen givet Dem en skattefordel. Benyt lejligheden næste gang, De kommer forbi, til at snakke med os om børneopsparing og få et personligt tilbud.



DEN DANSKE BANK

AF 1871 AKTIESELSKAB

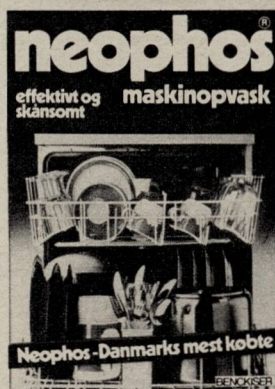


Neophos maskin-opvasker lige så grundigt og skånsomt som din hånd...

(Også dine bedste glas)

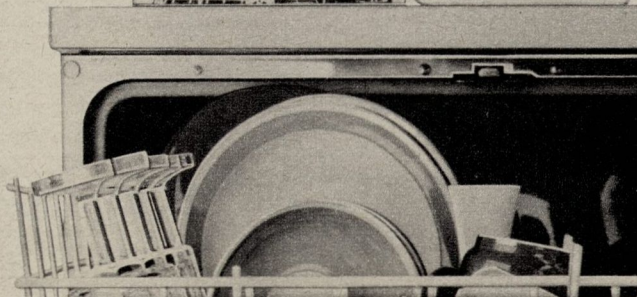
Neophos er udviklet
i samarbejde med bl. a.
Kastrup og Holmegaards
Glasværker A/S.

Neophos er et komplet
program til opvaskemaskiner:
opvaskemiddel,
afspændingsmiddel
og Special Salt.



Neophos
- Danmarks mest købte

BENCKISER



FORBRUGERNOTER

SLOW-MOTION SELVMORD

Kampen mod tobaksrygningen forstærkes nu i rygningens nummer ét-land: USA. Lederen af sundheds-, uddannelses- og velfærdsdepartementet i USA, Mr. Califano, vil prøve at overtale 50 mill. amerikanske rygere til at droppe tobakken. Til det formål har han søgt om lidt over 100 mill. kr. til mere uddannelse og oplysning om tobakkens skadelige virkninger.

Califano har desuden foreslået indført en tobaksskat graderet efter tjæreindholdet i cigaretterne. De mindst skadelige - lavtjære cigaretterne - går næsten fri af skatten. Ikke-rygerne skal favøriseres ved tegning af livsforsikringer. Et nedslag i præmien på 5 pct. anses for rimeligt målt i forhold til den mindre dødsrisiko. Det gives allerede af enkelte selskaber.

Forslaget er ikke blot fremsat for, at amerikanerne skal få det bedre. Der er også penge at hente. I 1977 konstateredes 220.000 dødsfald fra hjertesygdomme og 100.000 fra kræft,



„Arets mand“. Fra det franske miljøblad „La Gueule Ouverte“.

alle kunne føres tilbage til for megen tobaksrygning. Det kostede samfundet ca. 75 mia. kr.

De første kommentarer til forslaget er ikke særlig opmuntrende for forslagsstilleren. Lederen af en Ralph-Nader-sundhedsgruppe, Dr. Sidney Wolfe, siger at 100 mill. kr. er for lidt til at ændre rygevanerne. Tobaksindustrien i USA bruger over 20 gange så meget for at fastholde cigaretrygningen.

Califanos forslag lider ifølge *The New York Times* af en væsentlig svaghed. Det bygger på uddannelse og overtalelse. Men man har endnu ikke set noget land, hvis borgere efter at være begyndt at ryge, har forladt denne last. Derfor vil rygernes slow-motion selvmord fortsætte, slutter *New York Times*.

Fortsættes side 14

Den ny Imperial Body Shampoo vasker blødhed ind i huden, mens du bader.



Du har sikkert følt på din krop, hvad der sker med din hud, når du går i bad - specielt hvis du bader tit. Din hud udtørres så meget, at du er nødt til at bruge lotions og cremer for at genopbygge noget af hudens naturlige elasticitet.

Ved at bruge Imperial Body Shampoo opnår du to ting: For det første føles vandet blødere. For det andet bevares din hud blød og elastisk på grund af de hudvenlige stoffer i Imperial Body Shampoo. Og så dufter Imperial Body Shampoo kun af ren friskhed, så den aldrig kan kollidere med din parfume.



Imperial Body Shampoo er luksus for din krop, men ikke for dit budget. En flaske med 200 ml. koster kun ca. kr. 14,-* og den giver dig nok til en måned. Den lille luksus du og din familie har råd til hver dag. Du kan købe Imperial Body Shampoo dér, hvor du plejer at købe hånd-sæbe.

* vejledende udsalgspris



FIX HANSEN

Imperial Body Shampoo -både til brus og kar.

Skræddersyet til danske køkkener.

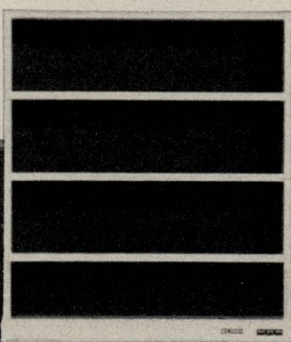
Zanussi Z 20/10PR combiskab. - et stjernesud fra Zanussi.

Lavt energiforbrug, funktionsrigtig med 4-stjernet chokfrys og brugsrigtig indrettet, med 100 ltr. frys og 190 ltr. køl. Passer ind overalt: H: 152,5 cm, B: 60 cm, D: 60 cm og leveres med vendbar dør og modefront.

Zanussi FV 13 emhætte/K-hylde.

Emhætten kan anvendes enten som recirkulations- eller aftræksemhætte, kan derfor indbygges i ethvert køkken. Emhætten har høj sugeeffekt og lavt støjniveau. Dobbelte

lamper giver en behagelig og blændfri belysning over komfuret.

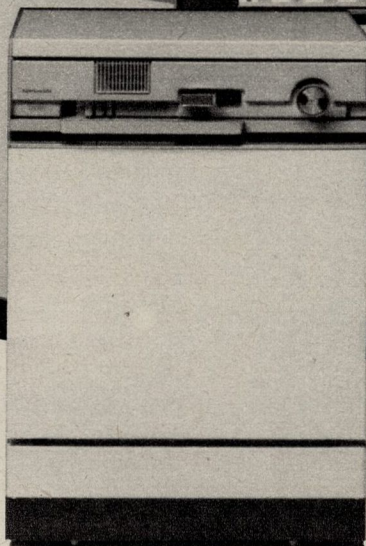


Zanussi krydderihylde leveres i hvid plastlamineret udførelse med dekor i brun modefarve. Fås i 60 cm bredde eller 70 cm bredde.



Zanussi SL 84 opvask.

En økonomimodel og alligevel med rustfri inderbeholder i 18/8 stål. 4 programmer og 2 udtrækskurve, der er lette at fylde.



Zanussi S4 komfur.

Et brugsrigtig komfur i moderne design. Meget stor selvrensende ovn. Hurtig ovn opvarmning. Indbygget grillelement. Effektiv ventilation. 3 lynplader og 1 termostatplade. Kort sagt: Et komfur, der fungerer.

Samtlige produkter fås i farverne: avocadogrøn, valmuerød, kastaniebrun og solsikkegul.

ZANUSSI

~dus med kvaliteten

FORBRUGERNOTER

Fortsat fra side 12

BØDER TIL DE STORE

I EF skal varer uden hindringer af nogen slags, kunne sælges fra et medlemsland til et andet. I praksis har Romtraktatens konkurrenceregler givet EF-kommissionens afdeling for konkurrence nok at se til. I 1977 endte 17 sager med domstolsafgørelser og 250 ved forhandling.

De største virksomheder i EF – ofte multinationale – prøver på mange måder at få magten over de europæiske markeder. Metoderne strækker sig fra indbyrdes prisaftaler, aftaler om deling af et bestemt marked og begrænsning i udbuddet af varen til aftaler om at sælge til forskellige priser til forskellige kunder. Altsammen for at begrænse konkurrencen.

EF-kommissionen får sine oplysninger om den slags arrangementer ad mange kanaler. Mest kendt er en tidligere ansat hos medicinalfirmaet *Hoffmann La Roche*, der fortalte kommissionen om virksomhedens konkurrencebegrænsende politik. Han tilbragte kort efter tre måneder i schweizisk fængsel dømt for industrispionage.

Kommissionens største sager i 1977 drejede sig hovedsageligt om meget store selskaber:

★ Olieelskabet BP modtog en henstilling på grund af diskriminering af en hollandsk oliekunde under oliekrisen. Leveringerne blev stærkt reduceret i strid med Romtraktatens regler om at behandle alle kunder i EF på samme måde. BP fik besked på at undlade at gentage handlingen.

★ BMW i Vesttyskland måtte acceptere en bøde på 1,2 mill. kr. for at have forbudt 47 af sine belgiske forhandlere at geneksportere BMW reservedele til Vesttyskland. BMW ønskede at holde en lavere pris i Belgien end i Vesttyskland.

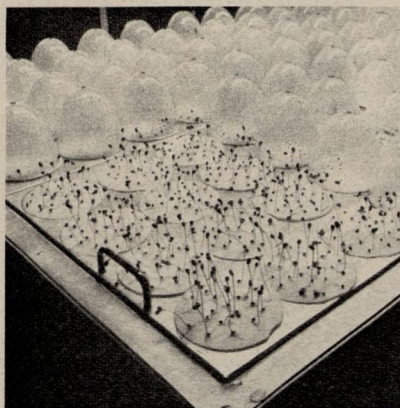
★ En aftalt opdeling af markedet kostede et britisk, fire vesttyske, to franske, et italiensk og et finsk selskab bøder fra 60-160.000 kr. hver.

★ Hugin, det svenske kooperative firma for kasseapparater, måtte af med 210.000 kr. for at have nægtet levering af reservedele til en konkurrent på det britiske marked.

EFs regler kræver, at selskaberne svarer på henvendelser fra Kommissionen. Fører en undersøgelse til aktion fra EF-kommissionens side, udstedes en indsigelse mod virksomhedens praksis. Selskabet kan da enten bøje sig eller kræve en offentlig høring om problemet. Efter samråd med selskabernes EF-moderlande kan EF-kommissionen ved bøder søge at få selskabernes overtrædelser af Romtraktaten standset. ●

Havetips i april

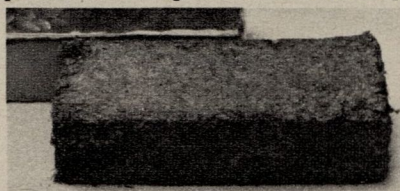
Nu er det tid at tænke på at så!



Når De bruger FDB FRØ fra BRUGSEN, får De fuld garanti for kvaliteten, for hver enkelt frøparti undersøges for renhed og spireevne i vort laboratorium. Men desværre er en garanteret spiredygtighed ikke nok til at sikre et godt resultat, jord, temperatur, gødskning og meget andet har også stor betydning. Derfor giver FDB FRØ Dem her nogle gode tips -

- om jorden

Brug ikke pottejord som til stueplanter - den indeholder for meget kunstgødning. En blanding af 2 dele porøs muldjord, 2 dele ugødet sphagnum og 1 del grus giver en fin jord til så- og priklearbejde. Den skal være tilpas fugtig: når De trykker en håndfuld sammen, skal den lige kunne holde formen, men alligevel let smuldre ved berøring. Eller endnu nemmere: Brugsen har en tilpas opgødet så- og priklejord, presset i tørv og klar til at vande op.



Såjord pr. pk. fra kr. 7,90

- om gødning

Brug ikke kunstgødning i starten - rodsystemet udvikler sig bedst i jord med lavt næringsindhold. Først når planterne er godt i gang, 6-10 cm høje, har de godt af kunstgødning, men kun i små mængder. Det bedste er flydende kunstgødning som LOTUS fra Brugsen.

- om temperaturer

Så aldrig i våd og kold jord. Jordtemperaturen bør være ca. 17° og lufttemperaturen ca. 22°. Efter såningen vandes med lunkent vand. Såkassen må aldrig anbringes på en varm radiator eller på et oliefyr.

I BRUGSEN finder De Danmarks største udvalg i urte- og blomsterfrø.

Pr. pose fra kr. 2,10

- om udsåning

Så i kasser, skåle eller pletter. Anvendes tørvepotter, sås 2-3 frø i hver, og efter fremspiring fjernes de svageste planter, så kun én plante bliver tilbage, så slipper De for at prik! Ved såning i kasse laves ¼ cm dybe riller med 5-6 cm mellem hver, og frøet sås så tyndt som muligt i rillerne. Fint frø trykkes kun ned i jorden; større frø dækkes til med meget porøs jord eller sphagnum, hvorefter der »vandes til« med en forstøversprøjte.



Tørvepotter

f.eks. pk. à 24 stk. kr. 5,30

- om tildækning

Efter udsåningen tildækkes jorden med glas eller plast, der fjernes efter fremspiringen. Kondensvand fjernes regelmæssigt eller modvirkes - plastfolie perforeres, ved glasdækning

anbringes f.eks. tændstikker mellem kasse og glas.



Minidrivhus med »jord« . kr. 18,50

MIKRO-DRIVHUS med »jord«
pk. à 3 stk. kr. 13,20

- om hærdning

Planterne skal gradvis vænnes til de lavere temperaturer i det fri. En uge efter fremspiring flyttes kimplanterne til et lyst og luftigt sted med 12-14°. Et døgn før udplantningen anbringes planterne på friland på et skyggefuldt sted med læ.

- om vanding

Efter fremspiringen vandes planterne grundigt, helst midt på dagen og ikke med for koldt vand.

- om prikling

Når de 2-3 første kimblade eller det første blivende bladpar er skabt, er det tid for prikling. Før prikling løsnes jorden omkring planterne med en gaffel, så de let kan frigøres, uden at rødderne ødelægges. Løft planten i bladene - aldrig i stænglen. Med en kegleformet træpind prikles et hul i jorden. Planten anbringes her en smule dybere end i såkassen. Der trykkes let til ved, at priklepinden stikkes ned ved siden af planten. Plant ikke så dybt, at hjertebladet tildækkes. Nu »vandes jorden til«, men pas på ikke at ramme de spæde planter. De første dage efter omplantningen beskyttes planterne mod solen med et luftigt klæde eller avispapir. Herefter flyttes planterne til væksthush, drivbænk etc.

„- Børsens seminar kan lære Dem noget om større salgseffektivitet, hvad enten De er den garvede sælger i marken, nybegynderen ved telefonen, salgseller reklamechef, præst eller politiker, og uanset hvad De sælger: produkter, tjenesteydelser, ideer, synspunkter“. Sådan lyder et uddrag af en brochure fra Forlaget Børsens Seminar- og Conferencecenter. Det lød interessant. Samvirke valgte at overvære en Børsen-konference en torsdag i februar. Sted: Hotel Scandinavia, København. Her betalte diverse firmaer tilsammen ca. 80.000 kr. for at lade 90 deltagere overvære en seance fra 10-16.30 om kunsten at sælge blidt og ikke lige på og hårdt. Filosofien er, at man ikke skal presse kunden for at få salget afsluttet, men åbne et personligt forhold til ham. Her er noget af det, Jens Branner fik ud af dagen.

af JENS BRANNER

- Hr. formand, hr. direktør, mine damer og herrer. Velkommen til *Neil Rackham*, der er kommet her fra Amerika med sin revolutionerende analyse: Smarte salgsteknikker skaber dårlige sælgere!

Neil Rackham standser beskedent op foran sit dias show apparat med flere fremvisere og indbyggede billedruller og båndoptagere og tørrer brillerne i slipset: Ville De købe noget af en så dårlig klædt sælger? spørger han. De fleste her vil sige nej, men efter vore analyser kunne køberen aldrig huske, hvad den sidste sælger havde på.

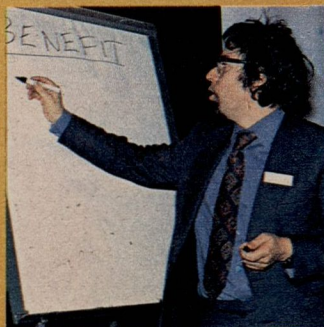
- Amerikanerne bliver rasende, bare man siger noget om, at fint tøj ikke betyder noget. På salgskurser i USA bliver deltagerne lukket inde i et 24 timers seminar om, hvordan en sælger skal være klædt på, og der er gorillaer som slår dem, hvis de falder i søvn, og afkræver dem 500 dollars praktisk taget uden at give dem vådt eller tørt. Well, det er Amerika.

600.000 \$ for at lære meget lidt

- Men jeg har nu gjort det til min hobby at tage penge

fra amerikanerne ved at gøre op med alle anerkendte salgsmetoder lige fra „20 måder at narre en køber“ til Douglas Edwards' og Alan Schoomakers klare ideer om overraskelsesangrebet, foden i døren, afslutning af salg for enhver pris, selv om ordren kan synes mile borte. Jeg har brugt 600.000 dollars af andre folks penge på min undersøgelse af, hvorfor smarte salgsteknikker skaber dårlige sælgere - 8 år senere og en masse penge brugt er jeg klar over, at jeg ved meget lidt. Selv de bedste sælgere kunne intet fortælle os.

Men min opfattelse er blevet: Kunden er ikke bare et umælende offer. Han har krav på at blive behandlet som et menneske. Og hvis I nu ikke er enige med mig, er det ikke bare jer, som har tabt de 875 kroner, konferencen her fra 10 til 16.30 koster pro persona. Jeg har tabt 600.000 dollars af andre folks penge. I mange lande, hvor folk vil have deres penge tilbage, kommer jeg ikke



mere. Får I alligevel den fornemmelse, at jeg vil snyde jer, føre jer bag lyset, så stop mig øjeblikkeligt.

- Mine damer og herrer, der er afsat 40 minutter til indtagelsen af en lunchplade, så jeg må bede Dem sluge maden i en vis fart.

De bløde spørgsmål

- Men tilbage til sagen. Hvilke spørgsmål virker over for køberen? Hvilke virker ikke? Neil Rackham kigger undersøgende ud på forsamlingen: Jeg har sammen med min medarbejder, træningschefen for Europa og Det fjerne Østen, Mike Anderson, i otte år med syv fuldtidsansatte, som tilsammen repræsenterer 56 mandeår, fulgt 6000 sælgere i marken. Husk jeg er specia-

Et
80.000
kroners
spørgsmål:

Er
KUNDER
mennesker?



list. Jeg er psykolog. Jeg har en reel viden på et semi-videnskabeligt plan efter at have fulgt 6000 sælgeres arbejde.

- Vi tror, den bedste måde er at varme op, skabe interesse, menneskelig kontakt... Nogle sælgere går straks til sagen: Fru Jensen, må jeg vise Dem... Hver må selvfølgelig finde sin egen metode, men den bedste er nu den med mest variation.

Neil Rackham går frem og tilbage i dybe tanker. Et øjeblik er det næsten som om, han har glemt os, men så siger han bedrøvet: - Folk tror, at markedsanalytikere er nogle kolde fisk. Men jeg elsker det her: De åbne spørgsmål, de bløde spørgsmål i modsætning til hårde metoder til at presse et salg igennem.

Vores sælgere kom aldrig med noget billigt kram. Det tog mindst seks eller syv besøg at motivere kunden til den store udgift. Men der er ingen gylden regel... Man siger, at kunden køber, fordi han har et behov. Men hvad

andre salgsmetoder end Rackhams. De er betalt af firmaerne for at høre konkurrenten til deres egne metoder og seminarer. Neil Rackham spørger dem:

- Er det her nu bare en ordleg, eller lærer I noget? Det er svært at give en entydig forklaring på noget som helst. Men det eneste i verden bedre end data, det er Neil Rackhams følelser.

- Spring aldrig lige på med at afslutte handlen i et *close up*, men benyt Neil Rackhams *spin* formel til at løse problemerne ved salget. Nogle amerikanere elsker den anden formel (med at gå lige på og hårdt) så inderligt, at de vil springe på mig og rive min bløde *spin* formel i stykker. Det, de har lært at tro, er, at du altid skal tvinge kunden ind i en købe-position ved at sige: - Det er sidste chance for en handel. Vil De have støvsugeren med nu, eller skal vi sende den til Dem? Før kunden overhovedet har bestemt noget som helst. Det er amerikanernes ABC, en *close up deal*, sidste

mer den nu lidt med otte timers snak om noget, der kunne siges på 20 minutter. Vores eget kursus gav kun 40.000 kroner. Det er nok for meget at forlange 80.000 af 90 deltagere, og så med dem her billige platte og en øl...

Hvem ville komme, hvis de selv skulle betale? Det er firmaerne, der sender os. Ganske vist er 80.000 småpenge i forretning, men vi må hellere sige, vi har fået noget ud af det, for hvis de konkurrerende sælgere nu siger til deres firmaer, at de fik en masse ud af det. Man skal også kunne sælge sig selv til chefen, og når det nu har været chefens idé...

Ikke noget nyt?

- En sælgers job er nok det ensomste i verden, siger Neil Rackham efter frokost. Jeg tør ikke engang give jer indsigt i hele mit materiale, for jeg er bange for, I vil bruge min viden forkert. Det er farligt, om I sluger materia-

Skrub ud, din abe!

- I Amerika vil de stikke knive gennem kunden, siger Neil Rackham til mig bagefter. Sælgerne stikker rent fysisk knive gennem en dukke på kursus. Der gælder det om at finde kundens ømme punkter og ophidse hæren af sælgere til at marchere ud og sælge, sælge, sælge... Der er konkurrerende kursusledere, som angriber mig rent korporligt i deres brødnid: Vi ville gå fallit på din hjemmestrikkede teknik, din abe, siger de. Så skrub du bare ud, du har ikke noget at gøre i USA!

- Sådan noget sker heldigvis ikke i Danmark, siger Neil Rackham stille. Men i Amerika er den hårde salgsteknik blevet en nationalsag, og de har beskyldt mig - som englænder - for at være kommunist og prøvet at få mit visum inddraget. Endnu er det dog ikke lykkedes de konkurrerende markedsfolk at jorde mig med deres knivskarpe metoder. ●

Fotos: Casper Thorsøe

er til venstre:

salgspsykologen Neil Rackham, korstogsridder for det nye budskab til Europas erhvervsliv: Kunden er også et menneske og ikke bare et offer, der skal have kniven i struben.

derst til venstre:

Neil Rackham forklarer på scenen, hvordan man kan bruge hans nænsomme teknik til at få kunden til at erkende sit virkelige behov.



er et behov? Det kan være klart udtalt eller vagt antydning, det vi kalder *Explicit* og *Implied*. Er vi alle sammen med?

Den berømte SPIN-formel

Så er øjeblikket kommet, hvor han blænder op for sit dias-show med *Implied* og *Explicit*, og mange andre fine ord og figurer, pile og diagrammer. De leder frem til hans berømte SPIN-formel, der med sine høflige situations-spørgsmål og problem-spørgsmål til kunden langsomt får ham til at indse og udtale sit virkelige behov.

Vi sidder 90 sælgere, salgschefer og marketing-mænd, nogle af dem fra institutter, der docerer helt

chance før priserne stiger, og salget lukker. Men jeg ville selv blive meget vred, hvis nogen prøvede at sælge mig noget på den måde.

Kunne siges på 20 minutter

I den 45 minutters frokostpause med platten og en øl giver danske salgsprofeter fra konkurrerende kursusinstitutter udtryk for deres egne ideer om at afslutte en handel i en lynsnar tackling... Men så måtte vi jo hen og se, om det betalte sig at køre flere kurser med den teknik, siger de. Flere firmaer har sendt sælgere, som har en kniven-på-struben teknik. Så skal Neil selvfølgelig prøve at sælge det modsatte. Men han stram-

let råt og bruger det i marken, før I helt har forstået det. Men måske kunne I deltage i et senere seminar.

- Hvis nu nogen mener, at de ikke har lært noget nyt, siger han, så er det, fordi de er meget dygtige sælgere, som underbevidst har brugt min teknik hele tiden. Jeg har blot villet gøre sælgerens problemer helt klare, - men nu er der kun 20 sekunder tilbage, og jeg har lovet Børsen at slutte på sekundet halv fem.

Det korte og det lange er, at nogle slags salgsteknik opfatter kunden som et dreseret dyr, der vil gøre kunster og slippe penge på bestemte stikord. Men jeg har gennem min videnskab bevist, at jeg har ret i det modsatte. Kunden er også et menneske.

Danske salgsfolk på kursus-banken: Er Neil Rackhams revolutionerende, milde salgsteknik nu den rigtige, eller skal vi følge andre profeters lære om at sætte kunden kniven på struben?

Nær omsorg for havet

Hvordan er det fat med miljøtruslen mod

**Havet omkring Danmark,
vort moderlige hav,
gråt som vore vilkår
og grønt som vore løfter,**

som det hedder i L. C. Nielsens kendte sang.

**Samvirke har besøgt Miljøstyrelsen og
Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser
for at få eksperternes erklæringer
om tilstanden i havene omkring Danmark.
I 11. time har vi været i stand til at bremse
den truende katastrofe, siger en af dem.**

af JACOB LUDVIGSEN

Vi var heldige. Vi blev født på en planet med hav, noget enestående i vores solsystem. Havde havet ikke været der, var vi næppe blevet til. Thi havet er forudsætningen for og kilden til alt liv.

70 procent af jordens overflade er dækket af hav. I geografitimerne lærte vi at skelne mellem have og søer, men den norske opdagelsesrejsende Thor Heyerdahl opfordrer os til at betragte verdenshavene som en ind sø og ikke som noget uendeligt.

Havet kan forekomme os voldsomt med tårnhøje bølger, stormflod og uudforskede dybder. Alligevel er det blot en tynd hinde. På en almindelig globus er havet malet med blå. Tykkelsen af den blå maling svarer ganske godt til havets.

Vi troede i mange år, at havet kunne bruges som losseplads. Nu er vi ved at blive lidt klogere. Havforureningen er under kontrol og på visse felter nedadgående.

- Jeg har selv hørt til pessimisterne. Men i 11. time har vi været i stand til at bremse den truende katastrofe, siger overingenør Erik Somer, Miljøstyrelsen.

**Stinker tangen –
eller dufter den?**

Hvis man foldede de danske kyster ud til en lang strækning, ville den løbe fra København til Bombay. Der

findes ikke noget punkt i Danmark, hvor der er over et halvt hundrede kilometer til havet.

Vi er blevet så forurenings-bevidste, at vi undertiden forveksler naturens egne særheder med menneskeskabte miljøforandringer. Et eksempel: På badestranden ligger tang og rådner. Tidligere ville man måske have sagt, at det duftede krydret af hav. I dag udbryder man: Det stinker af forurening. Men det er altså naturens eget påfund.

I 1976 var der panik ved Aarhus-bugten, da man registrerede en stor mængde blåalger, der gjorde badevandet uæstetisk. Man frygtede, at årsagen var dårligt rensset spildevand. Sagen er ikke endeligt belyst, men klimatiske omstændigheder, der var særlig gunstige for algernes vækst, spiller i hvert fald en væsentlig rolle. På Bornholm oplever man hver sommer disse alger og kalder poetisk fænomenet for „tangen blomstrer“. Og så bader man i vandet alligevel.

Vil man bedømme havenes situation, er det altså fornuftigt at skelne mellem de to former for forurening.

**Industrien mere
ansvarsbevidst**

Erik Somer betragter udledningen af spildevand fra

Branden for et år siden på boreplatformen Bravo var et alvorligt anslag mod Nordsøen. Ved et mirakel undgik vi virkelig alvorlige følger.





den kemiske industri som et væsentligt problem. Han fremhæver dog, at der i dag findes en samvittighedsfuld holdning til dette spørgsmål blandt virksomhedsledelserne. Superfos har en afdeling for havundersøgelser, hvis materiale indgår i Miljøstyrelsens bedømmelser.

Industrierne ved Køge Bugt, som for nogle år siden var udsat for berettiget kritik, har ofret omkring 100 mill. på rensning af spildevand.

Den nye miljølov giver gode muligheder for at reducere forureningen. Der lægges vægt på rensningsanlæg, og hvor det ikke er nok, må den pågældende fabrik eventuelt flyttes hen, hvor den gør mindre skade. Genbrugsbegrebet spiller også en stor rolle. Formålet er, at giftige metaller tilbageholdes på fabrikken. Det er ikke nok at køre slammet på lossepladsen, for så siver det ned og forpøster grundvandet. Og sendes slammet til forbrændingsanstalten, vil metallerne dale ned over hav og jord.

Dumping hørte man sidst om i forbindelse med Grindstedværket, hvis giftskib blev blokeret af fiskerne i Esbjerg. Nu er denne form for vold mod havet kommet under international kontrol. Der er sket væsentlige indskrænkninger i adgangen til at droppe gift i havet.

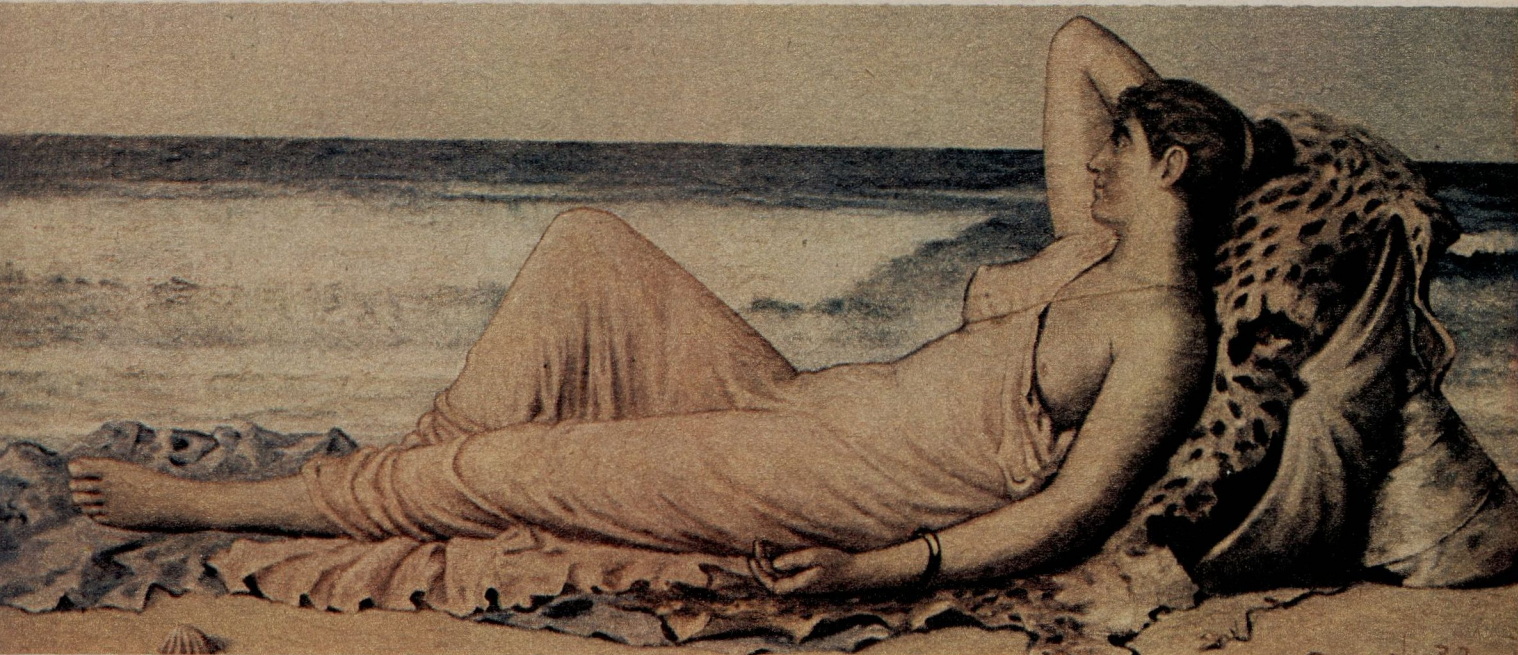
Indgreb mod DDT

Blandt de virksomhedstyper, der kan udgøre en alvorlig trussel, er de petrokemiske fabrikker. I Danmark har vi knapt egentlig petrokemisk industri, således som man har det i Sverige, Holland, Belgien og Tyskland.

Et olieraffineri kan ikke betragtes som en egentlig petrokemisk virksomhed. Erik Somer gør opmærksom på, at Kalundborg stadig er en fiskerihavn, selv om Esso har et raffinaderi i Kalundborg Fjord.

Blandt lyspunkterne i vurderingen af havenes situation er nedgangen i indholdet af DDT, som i Østersøen havde nået et faretruende niveau. Dette insektdræbende stof er nu bogstaveligt talt forbudt i Østersølandene. Tidligere brugte man ikke mindst i de socialistiske Østersø-lande DDT-sprøjtning fra fly. Halvdelen nåede aldrig jorden, men blev blæst bort med vinden og regnede efterhånden ned i havet. Det meste af den anden halvdel fordampede hurtigt, og kom derefter også ned med regnen. De effektive foranstaltninger mod brug og produktion af DDT har ført til en væsentlig forbedring af forholdene i Østersøen.

Fortætt side 20



Vort moderlige hav... (maleri af John Peter Russell, 1883).

10000 tons bly ned over Østersøen

Værre ser det ud med blyforureningen. Det forbrændte bly fra bl. a. bilmotorer går op i atmosfæren og daler ned igen. Man regner med, at der hvert år drysser 10.000 tons bly ned over Østersøen. Man kan ikke konstatere egentlige giftvirkninger i havet, men det giftige metal går til bunds og kan før eller senere vise sig at have uheldige virkninger.

Tilsætning af bly til motorbrændstof har ikke blot giftvirkninger, men må også betragtes som ressource-spild. Mængden af bly er blevet nedsat, men bly er stadig nødvendigt, hvis vor nuværende vognpark skal kunne køre. Nye motorkonstruktioner til nye typer brændstof ville derfor være et væsentligt bidrag til miljø-forbedringen.

Erik Somer er også bekymret over de mængder PCB (klorerede kulbrinter), der anvendes til bl. a. transformatorolie. PCB er meget svært nedbrydeligt, og indholdet i vore have viser endnu ikke nogen nedgang.

Pas på kviksløv

Kviksløv findes i naturen. Erik Somer har taget fjerprøver fra nogle havfugle, som stort set havde samme indhold af dette metal. Det drejede sig om fugle fra Østersøen, Grønland og Færøerne, udstoppet i forrige århundrede.

Ved slutningen af 2. verdenskrig måltes kviksløvmængden i de samme havfugle fra Østersøen til 10 gange den mængde, man kunne registrere omkring århundredeskiftet. I 60'erne var kviksløv-værdien steget til 25 gange niveauet fra år 1900, men nu er man nede på kun 5-6 gange denne størrelse. Forbedringen skyldes bl. a. at papirfabrikkerne har stoppet anvendelsen af kviksløv.

Der er ingen risiko ved at spise danske fisk på grund af kviksløv. I Japan har man været ude for alvorlige katastrofer, hvor folk døde på stribe af at fortære forgiftet fisk. Metallet ophober sig nemlig i fiskens kød uden at blive udskilt, og man kan finde koncentrationer, der er 10.000 gange større end mængden i vandet, hvor fiskene lever og tager næring til sig.

Erik Somer understreger, at hver enkelt borger kan gøre sit til at begrænse udslippet af kviksløv. Batterier skal leveres tilbage til den forretning, hvor man har købt dem, ligesom lægetermometre skal opbevares forsigtigt. Falder de på gulvet, må man feje kviksløvet sammen, selv om der kun er tale om nogle få gram. Apotekerne tager gerne imod det.

Også landmændene kunne hjælpe ved at begrænse brugen af kviksløv-bejset korn.

Bravo-katastrofen: vi var bare heldige

For et år siden blev der rettet et alvorligt anslag mod Nordsøen, da Bravo-boreplatformen spredte 25.000 tons olie midt i et område, hvor makrellerne plejer at gyde. Ved et mirakel undgik vi virkelig alvorlige følger. Fiskene var ikke begyndt at formere sig på det tidspunkt, mens havfuglene var fløjet ind til kysten for at ruge. Men på en anden årstid og ved andre strømforhold kunne Bravo-katastrofen have anrettet uoverskuelige skader på havet, dets indbyggere og omgivelser.

Det er lykkedes at få et vist internationalt samarbejde om beskyttelse af havene igang. Men det er ikke nok, at samfundet bestiller forskningsresultaterne - de skal også bruges om beslutningsgrundlag, tilføjer overingeniør Erik Somer fra Miljøstyrelsen.

Sildeeventyret var klima-ændring

Klimaforandringer kan spille en stor rolle for havenes tilstand. Dette viser sig særligt i Østersøen.

I det første årtusinde af vor tidsregning var klimaet ganske koldt. Det var i den tid, folkevandringerne fandt sted. Men ved årtusindskiftet blev der varmere og mere tørt. Tilførslen af ferskvand til Østersøen faldt, og saltvand fra Nordsøen kunne nemmere trænge ind. Østersøens vand er delt i bundvand og overfladevand, der hver især har forskellig vægtfylde.

Indtrængningen af saltvand øger vægtfylde-forskellen mellem lagene. Dette formindsker opblandingen mellem lagene og dermed ilttilførslen til bundvandet. Ilten forbruges af nedsyn-

kende, rådne plante dele o. lign. Derfor opstår der iltmangel på bunden, hvor alt levende dør. Kun svovlbakterier kan leve under disse forhold.

Samtidig sker der en kemisk proces, som frigør fosfat-næringsstoffer, der har samlet sig i havbunden. Når der så atter er en saltvands-tilførsel, kommer bundvandet med næringsstofferne op til overfladen, hvilket medfører en øget produktion af dyre- og planteplankton, der tjener til føde for sild og for de bunddyr, torsken lever af.

Torskens æg har en bestemt vægtfylde. Når den har gydet, synker æggene ned til et vandlag med samme vægtfylde. Hvis dette område mangler ilt, dør torskæggene. Og så kan silden gå i fred uden at skulle tjene til torskeføde.

Det var disse omstændigheder, der for knap 1000 år siden muliggjorde det store sildeeventyr i Østersøen. Det førte til et stort fiskeri, og salget af salt og saltede sild blev grundlaget for Hanse-stæderne med den deraf følgende økonomiske, politiske og kulturelle udvikling. Man ser klart, hvor stor indflydelse havet har på de mennesker, der bor omkring det.

De fleste af de Østersøbyer, der i dag forurener dette hav, er grundlagt på sildeeventyrets tid.

Østersøen - stresset brakvandshav

Østersøen er i øvrigt kun godt 7000 år gammel. Der blev i 1977 fanget ca. 885.000 tons fisk, hvoraf

Danmark tegnede sig for godt en tiendedel.

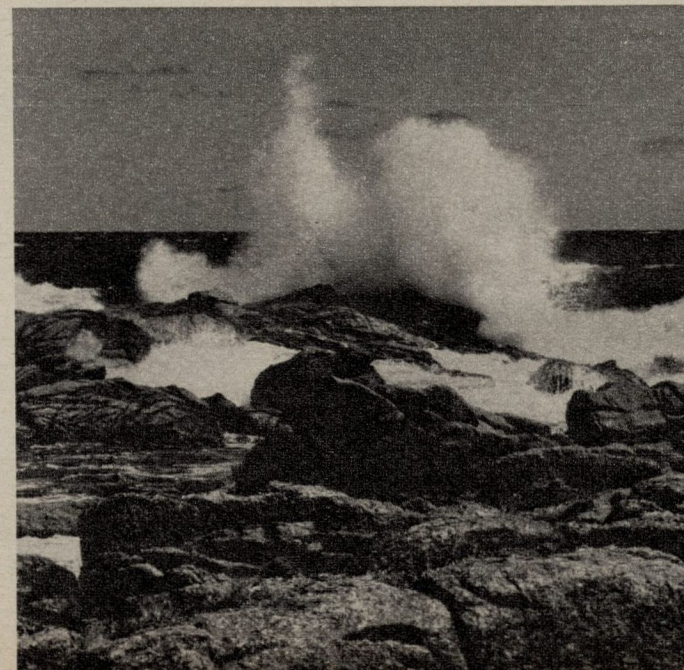
Østersøen betegnes som et stresset hav, der skal tage imod syv industrinationers kloak- og industri-affald. Dets udstrækning er 370.000 kvadratkilometer med sammenlagt 20.000 kilometer strand. Gennemsnitsdybden er 60 meter, dog er der dybder helt ned til 480 meter. Østersøen er verdens største brakvandshav med et ganske lavt saltindhold, der varierer fra 10 til 2 promille. Oceanerne rummer til sammenligning 3 procent salt.

Da Østersøen er et forholdsvis lukket hav, er muligheden for forurening tilsvarende større. Den store storm for et par år siden tilførte den dog en enorm mængde frisk vand.

Rovdrift i 60'erne på sild og tunger

Direktør, mag. scient. Jørgen Møller Christensen, Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, siger, at økologisk systemets balance ikke må brydes yderligere. Det betyder, at fiskeriet må begrænses så meget, at bestand af de enkelte arter ikke lider et knæk. I en årrække har man nægtet at tage hensyn til de biologiske realiteter og bare fisket løs med udstyr, der hele tiden blev mere effektivt.

Den norske vintersild blev overfisket i 60'erne, da man uden hensyn til fremtiden hentede 2 mill. tons om året (til sammenligning tjener, at verdens totale fiskeri er 6 mill. tons). De fleste af disse sild blev solgt til fabrikation





den kan gå i mange forskellige retninger. Hvis man f. eks. nu overfisker brislingen, er det ikke sikkert, at man får silden tilbage. Man risikerer, at næringsstofferne tilfalder vandmændene.

Begrænsninger af fiskeriet er nødvendig, selv om mange fiskere har været imod sådanne indgreb i et erhverv, der har traditioner for at være frit. Indenfor EF er der talrige bestræbelser igang for at tilvejebringe en regulering, og den seneste tids forhandlinger har vist, at der er vilje til at gennemføre det, selv om der stadig er problemer med fordelingen af fiskeressourcerne.

I Kattegat er det stort set kun Danmark og Sverige, der fisker. Eller rettere Sverige og EF, for Danmark kan ikke mere selvstændigt tilrettelægge sin fiskeripolitik. Det skal EF. Også her var der i 60'erne en optrapning af fiskeriet. Nu er der kvotering for de vigtigste arter, slutter Møller Christensen.

Mange farer truer havet

Sammenfattende kan man altså sige, at mange farer truer havet, dels de naturlige, dels de menneskeskabte. Ekspertterne er stort set enige, også på internationalt plan, og den fælles viden om problemernes opståen, omfang og karakter er hastigt voksende. Har vi vilje (det vil bl. a. sige: har samfundet og erhvervslivet vilje) til at udnytte denne viden i praktisk omsorg for havet, vil de mange kærlighedserklæringer til det i vor sangskat ikke være tomme ord. Så vil vi fortsat med stolthed kunne besynge *Havet omkring Danmark - vort moderlige hav*.

JACOB LUDVIGSEN

af sildeolie (margarine) og fiskemel, kyllinge- og svinefoder. Resultatet af fiskeriet blev, at sildebestanden er dalet kraftigt.

Det samme er sket med silden i Nordsøen. Man forhandlede i den nordatlantiske fiskerikommision, hvor de 14 lande var ganske enige om at begrænse fangsterne - bare de ikke selv skulle give afkald på væsentlige dele af deres egne fangster. Og mens man snakkede, forsvandt silden.

Noget tilsvarende er ved at ske for tungernes vedkommende. Hollandske fiskere med bomtrawl har fanget så mange tunger i de sidste 10 år, at bestanden nu er stærkt truet.

Også torsk, hvilling og kuller giver mindre udbytte end disse bestande ville kunne give, hvis fiskeriet på dem var blevet reguleret efter biologernes retningslinier. Men de er dog ikke truet på samme måde som silden og tungene.

En Nordsø-model

Når en fiskebestand reduceres væsentligt, bliver der mere mad til andre, og hvis det er en art, der lever af fisk, er der flere af disse, der får lov til at overleve. Fordi der ikke længere er så mange sild og makrel træffer man nu flere brisling, tobis og sperling i Nordsøen.

På Danmarks Fiskeri- og

Havundersøgelser har man gennem 5 år udviklet en Nordsø-model, som beskriver sammenhængen mellem de enkelte bestande. Den er baseret på en stor datamængde, og de indhøstede erfaringer giver grund til at antage, at modellen er rigtig. For intensivt fiskeri i slutningen af 60'erne skar makrelbestanden ned til en fjerdedel. Da en del af makrellens føde er sperlingelarver, fik disse nu større mulighed for at overleve. Sperlingebestanden voksede og er nu et væsentligt grundlag for industrifiskeriet.

Men det, at man kan beregne virkningerne, er ikke ensbetydende med, at man kan styre udviklingen. Og

Trækkes med forældrene eller trække på dem

I denne måned vælges der forældrenævn ved de danske folkeskoler. I den anledning skriver Søren Bindslev om disse nævns muligheder for indflydelse, og belyser gennem en række udtalelser andre sider af samarbejdet mellem hjem og skole.

af SØREN BINDSLEV

Efter kommunevalgene rykker en særlig gren af nærdemokratiet i forgrunden. Der gennemføres på de 1942 folkeskoler valg til skolenævne, som består af forældre valgt af forældre. Nævnene fører tilsyn med skolerne, og deres indflydelse er voksende.

De senere års lovgivning har i det hele taget øget forældrenes muligheder for at præge skolens dagligdag. I folkeskolelovens formålsparagraf er deres rolle omtalt med ordene:

Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at give eleverne mulighed for at tilegne sig kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, som medvirker til den enkelte elevs alsidige udvikling.

Forældre afgør selv, om deres børn overhovedet skal i folkeskole. Eller de skal sendes et andet sted hen eller undervises hjemme. Men vælger de folkeskolen, forpligter de sig samtidig til det samarbejde, der tales om i formålsparagraffen. Det er ikke lærerne alene, der er ansvarlige for, at Karl eller Margrethe klarer sig fint i skolen.

Det er også op til forældrene at beslutte – efter forslag fra skolen – om barnet skal gå en klasse om eller springe en over.

De kan søge om at få deres barn optaget et år før undervisningspligtens normale begyndelse. Og omvendt kan de få udsat starten på undervisningen i et år.

Det er også forældrene, som i sidste ende beslutter, om barnet i de ældste klasser skal gå på grundkursus eller det lidt sværere udvidede grundkursus i fag som dansk og matematik. Og det er dem, der (sammen med børnene) vælger tilbudsfag og valgfag.

Stemmeret kun til forældre

Forældre kan udvide interessen for deres egen Karl til hele klassen: Blive kontakt-forældre, en slags tillidsrepræsentanter for alle forældre i klassen. Eller de kan opstille til skolenævnsvalgene, hvis de ønsker indflydelse på foretagendets samlede drift.

Valg til nævnene holdes i april og begyndelsen af maj. En ny skolestyrelseslov, som trådte i kraft 1. april, gør dem til rene forældreorganer. Byrådene kan som hidtil udpege en kommunalpolitiker til et nævn, men han har ikke mere stemmeret. Skoleinspektør, lærerrådsformand og de to fra elevgruppen, der deltager i møderne, har heller ikke stemmeret. Det er et privilegium, som alene de 5-7 forældrerepræsentanter nyder.

Nævnene kan behandle sager af næsten enhver art. Det kan f. eks. være en klage over en lærers embedsførelse eller over en elev, som mobber de andre i klassen. De fører tilsyn med det hele: undervisningen, bygningerne, undervisningsmidlerne, de hygiejniske forhold, lærernes arbejdsform o.s.v. Og de er bemyndiget til at gribe ind, lige så snart de føler anledning til det.

De kan udtale sig om alle sager og stille forslag til overordnede organer som skolekommission og kommunalbestyrelse om næsten alt mellem himmel og jord: Begrænsningen ligger i, at det skal vedrøre skolen.

Vetoret over for skolebøger

Efter indstilling fra lærerrådet godkender nævnet de undervisningsmidler (bøger bl.a.), som skal bruges på en skole. Det er en vetoet, som forældrene kan bruge til at sikre sig, at deres børn ikke udsættes for bøger, de efter nævnsmedlemmernes mening ikke har godt af at læse.

Skolenævnet udtaler sig i ansættelsessager. Og peger det samlede nævn på en bestemt kandidat, kan han nogenlunde regne med at blive den heldige. Kun sjældent mener de højere instanser noget andet end det enstemmige nævn.

Opremsningen af opgaver

kan passende slutte med den, som mange opfatter som den vigtigste: Nævnet skal formidle et samarbejde mellem skole og hjem og sørge for et „oplysningsarbejde blandt skolens forældre, som tager sigte på en forståelse af barnets situation“. En opgave, som løses i samdrægtighed med lærerrådet, siger skolestyrelsesloven.

– Arbejdet i nævnene kan karakteriseres som et af de realistiske forsøg på nærdemokrati, der foregår i Danmark for tiden, siger Karen Thyssen, formand for Landsforeningen Skole og Samfund i Københavns amt og for nævnet ved Dyssegårdsskolen i Gentofte.

Døren kun på klem?

– Jeg tror, der skal et vist mod fra forældrene til at gå ind i dette samarbejde med eksperterne, fortsætter Karen Thyssen. – Et mod, som vi også kunne kalde tålmod. Vi må jo forstå, at mange lærere føler, at vi er nogle, der trænger os ind og øger den store arbejdsbyrde, de har i forvejen.

Det gælder formentlig også skoleinspektøren. Han var for bare 15-20 år siden en fuldstændig suveræn person. Siden er der kommet lærerråd, elevråd, skolenævn og forældreforeninger. Og alle disse demokratisk

øvelser tager jo tid. Det kræver desuden en mentalitetsændring at opfatte forældre som personer, man ikke skal trækkes med, men kan trækkes på.

Føler man, at forældre er nogle, man skal trækkes med, nogle besværlige individer, som trænger sig ind på skolen, så lukker man ikke skolen op som en åben institution, så lukker man bare døren lidt på klem, nødtvungent, bid for bid. I de tilfælde tror jeg nok, at forældre kan opleve den demokratiske medbestemmelse som en narresut...

– Men den rolle, nævnet spiller, varierer den ikke meget fra skole til skole?

– Jo, og fra egn til egn. En mand fra Vestjylland med meget stort lokalkendskab fortalte mig fornylig, at derovre var folkene i nævnene ofte medlemmer fra de nedlagte sogneråd. Hvis ikke inspektøren sådan et sted udførte til punkt og prikke, hvad de besluttede i nævnet, ville jorden næsten gå under. Under skolen i hvert fald.

Sådan fungerer det ikke her i mit område. Nævnet er et samarbejdsorgan og et tilsynsorgan. Og hverken tilsyn eller samarbejde kan man lave, uden at det kræver tid, møder, debat og samtaler. Vigtigere end bestemmelser i en styrelseslov er dog de menneskelige relationer, man kan skabe. Og det er det vanskelige: at skabe relationer, der kan gro noget ud af.

Mange forældre-møder for ringe

– En undersøgelse fra Århus amt viste, at arbejderne er klart underrepræsenterede i nævnene og de veluddannede det modsatte. Hvordan forklares det?

– Jeg tror, det er begyndervanskeligheder. Forældregenerationen er ikke uddannet til at tage ordet, og de få, som er vant til det, vil derfor ofte blive valgt.

Jeg husker tydeligt en kvinde i begyndelsen af trediverne, som var med på et kursus og sagde: Nu skal I lade være med at afbryde mig, for det er første gang, jeg siger noget til mere end fire mennesker på én gang.

Lærerne må give forældrene de nødvendige oplysninger, gør de ikke det, tror jeg, at de groft undervurderer dem. Det er en holdning, som stammer fra den tid, da man havde en skole med en degn og en lærer. Det var de bedst oplyste personer i sognet, de andre havde måske

ikke fået ret megen uddannelse. Situationen er en anden i dag, hvor de fleste venter at få at vide, hvad der bliver gjort med deres børn.

Min opfattelse er, at mange klasseforældremøder har været for ringe. Selv har jeg oplevet møder, hvor børnene blev diskuteret på en måde, så alle de pårørende måtte krumpe sig lidt.

Lærerne, den ene efter den anden, forklarer, at denne klasse fungerer ikke så godt, og det er nok fordi børnene er sådan og sådan. Bagefter går forældrene hjem og tænker: Det og det kunne jeg godt have svaret. Men de fik det ikke gjort, der kom aldrig en samtale i gang, man var ligesom lammet i første slag.

Et klasseforældremøde må være sådan opbygget, at forældrene får lejlighed til i aftenens løb at snakke sammen, så de får mod til at sige noget tilbage.

Vigtigt er det, at de straks ved skoleårets begyndelse får så mange informationer som muligt om, hvad læreren har tænkt at foretage sig i årets løb. Og hvorfor. Og i hvor høj grad det vil blive planlagt i samarbejde med eleverne.

Hvis forældrene får de oplysninger, vil de opdage, at lærerne tit har gode grunde til at gøre, som de gør. En lærer, der ikke er i stand til at gøre rede for, hvad han vil med børnene og det på en måde, så forældrene forstår det, står på den anden side meget svagt.

Fælles sag at nedbryde fåmandsvældet

På den kommunale Kenedyskolen i Gladsaxe gør man mere ud af medbestemmelsen end de fleste andre steder. Her bestemmes lærerkorpsets sammensætning alene af forældrene. Ansøgere til ledige lærerjob kaldes til samtale med nævnet, som foretager det suveræne valg. Og det behøver ikke at svare til inspektørens. En formidabel mængde af informationer får de, herunder al den udgående post fra skoleleders hånd. Skolen er delt op i fire afdelinger, og på møder hver 14. dag planlægger forældre og lærere den kommende tids arbejde, helt ned i detaljen.

– Er forældrene lige så progressive som lærerne? Og kan de være det, når de selv gik i en skole, som arbejdede ud fra helt andre administrative og pædagogiske principper?

Mogens Sørensen, skole-

inspektør: – Vi oplever ikke forældrene som tilbageskuende, og det hænger nok sammen med den måde, vi behandler hinanden på. I en skole, hvor stor magt er samlet hos få, vil der opstå dybt reaktionære kræfter. Forældrene vil modsætte sig ændringer og lærerne være en tak mere bagstræveriske.

Søger man derimod, som vi har gjort det, at flade pyramiden ud, at nedbryde den, vil alle få en fælles sag at slås for. De er med til noget enestående – et forsøg på at nedbryde et fåmandsvælde og sprede indflydelsen ud til de mange.

Klasselæreren som skriftefader

Den største fortrolighed i forhold til skolen opstår dog i kontakten mellem klasselærer og forældre. Da jeg for et par år siden startede her, blev jeg forbavset over den kolossale tillid, der findes mellem de to grupper, hvor forældrene ofte blotlagde alle deres problemer og brugte læreren som skriftefader...

Ole Haubro, lærer: – Vi når som regel at komme hjem til alle eleverne. Og er der problemer i klassen, med det enkelte barn, er vor fremgangsmåde at snakke, snakke og atter snakke med forældrene.

Mogens Sørensen: – Lad os sige, at der på skolen går to brødre. Hjemme er spillet gående med en enlig mor, som tyranniseres af drenge. Vil hun ikke bøje sig for dem, får hun et blåt øje. Det er klart, at børnene i skolen er præget af situationen på

hjemmefronten. Men der er jo ikke tale om et egentligt skoleproblem, og derfor må vi prøve at gå ind i hjemmet og se, hvordan vi kan lære de tre mennesker at leve fornuftigt sammen...

– Kan det ikke opfattes som en utidig indtrængen i andres privatliv?

– De fleste oplever det som en hjælp. Men reagerer de anderledes, trækker vi os tilbage, går i vore egne grupper og diskuterer: Hvem kan komme ind at yde assistance dér, for det ser ud til, at der er nød.

Ole Haubro: – Forældrene ved godt, at vi ved fantastisk meget om dem, enkeltvis, via børnene. Omvendt ved vi godt, at hver gang vi har kvajet os eller været urimelige, får de det prompte at vide derhjemme. Det ved vi godt hver for sig, og det er ud fra den viden, vi skal snakke sammen.

Birgitte Stenz, lærer: – Snakke sengetider og lompepenge, det kan man gøre på alle klassetrin. Og gider vi interessere os for, at en elev i vores klasse er for fed og sætter apparatet i gang med en afmagringskur, så viser vi igen, at vi også interesserer os for den side af opdragelsen.

Ole Haubro: – Vi erkender, at man ikke kan lave en ordentlig undervisning uden at tage del i opdragerrollen. Det er sygt at tro, at undervisning og opdragelse kan skilles ad. Og i det øjeblik forældrene opdager, at vi også tager den del af opgaven alvorligt og hjælper dem med opdragelsen, så er tilliden der. ●

Tegning: Jørgen Saabye



De yngste forbrugere er kommet i søgelyset. En Børnekommission og en kulturministeriel arbejdsgruppe om børn og kultur har allerede taget de første skridt hen mod en dækkende beskrivelse af børns og unges situation i dagens Danmark. Sideløbende interesserer erhvervslivet sig for ungdommen – fordi den er en købedygtig og -villig forbrugergruppe. Men sjældent behandles den som andre forbrugere. Ungdommen får ofte de dårligste varer på de ringeste betingelser.

Børns og unges forbrug:

af POUL DINES

Der fødes årligt omkring 72.000 børn i Danmark. Op til 20 års alderen findes ca. 1,5 mill. børn og unge eller 30 pct. af landets befolkning. Nogle af dem, især de ældste, tjener ved eget arbejde næsten 1 mia. kr. om året. Kommunerne udbetaler årligt ca. 3 mia. kr. i børnetilskud. Hvordan børnetilskuddene bruges, ved man ikke, men man ved, at adskilligt flere milliarder ialt bruges af forældrene på



ET SPIL om milliarder

de unge under 20 år til mad, tøj, fritid m.m. I 1977 solgtes for næsten 7 mia. kr. varer til de unge eller for ca. 5000 kr. til hver. Det gør dem til, hvad virksomhederne kalder et godt forbrugsmarked. Men ligeså stor interessen er for at få ungdommen til at forbruge ligeså ringe er den ofte, når det gælder om at behandle dem ligeså godt som andre forbrugere. Unges og børns forbrugerinteresser er et forsømt område. Lovgivningen og forbrugerorganisationerne har i årevis set forholdsvis passivt på fremkomsten af en stor og stærkt betonet kommerciel

forbrugsindustri baseret på børn og unge.

Ungdommens storstilede opdukken på forbrugermarkedet falder sammen med velfærdssamfundets genembrud efter 2. verdenskrig. Den stigende velfærd opleves af de unge som flere lomme penge, der giver mulighed for selv at vælge, hvad man vil købe. Og børn og unge er den gruppe, der kan bruge mest tid på at forbruge. Forældrenes økonomi er bestemmende for hvor stort børnemarkedet kan blive. Hvor stort det rent faktisk er i dag ved man meget lidt om. Den officielle

statistik interesserer sig ikke for unge under 15 år som selvstændige personer. Men ved at forhøre sig hos de enkelte brancher, kan man med rimelighed fordele 7 mia. kr. på følgende varer:

Børn og unges forbrug i 1977

	Mill. kr.	Procent
Fødevarer	2100	30
Beklædning	2000	29
Fornøjelser	420	6
Legetøj m.m.	450	6
Børnebøger, tegneserier	165	3
Hygiejne, medicin m.m.	140	2
Diverse	1725	24
Samlet forbrug	7000	100

Barnets kommercielle rolle som forbruger starter kort efter fødslen. Flere firmaer uddeler gavepakker til forældrene, så snart barnets fødsel er registreret. Det drejer sig om f. eks. tilbud om fotos, speciel børnemad, hudpræparater o.s.v. Og banker og sparekasser er der også, med gavechecks til forældrene ved oprettelse af børneopsparingskonti.

I de første år er det særlig modernælkserstatning og baby-food på glas, der er den store salgsvare. Markedet for modernælkserstatning domineres af tre virksomheder: Nestlé (65 pct.), Semper og Ferrosan. De sælger årligt ca. 500 tons til en værdi af 15 mill. kr.

Salget af baby-food – spædbørns- og baby-mad – er gået lidt tilbage de sidste par år. I øjeblikket køber forbrugerne på årsbasis for ca. 20 mill. kr. Hvert spædbarn får i snit 50 glas om året. Til sammenligning får de amerikanske børn 450 glas årligt. De to store på dette marked er Nestlé og Plumrose. Brugsens børnemad fremstilles hos Plumrose, men efter krav fra FDB med et væsentligt lavere sukkerindhold end normalt for børnemad og med specielt kontrollerede råvarer m.v.

PENGE i den blå generation

Jeans eller cowboybukser er en af de største salgsvare til ungdommen. Mindre end tre procent af de unge mellem 12 og 24 år har ikke ejet mindst et par cowboybukser. Priserne ligger fra 150-200 kr. for de fleste typer. De ca. 8 mill. par jeans, der sælges årligt, indbringer mere end 1 mia. kr. Ikke sært, at der anvendes ca. 10 mill. kr. på reklamebudgetterne for den blå mode.

Børns fritidsvaner bliver i stor udstrækning udnyttet kommercielt. Fritiden deles mellem leg, „gå til noget“, TV og andre aktiviteter. Læsning af tegneserier og seriebøger står højt på ungdommens fritidsliste. Det afspejler sig i en omsætning af bøger og tegneserieblade på omkring 150-200 mill. kr. hvert år. Især hentes der penge på de serier, der bygger på samlermanien. Fra bibliotekernes udlånstal bekræftes, at børn er flittigst til at låne de fortsatte serier med hjem.

En stor del af de lidt mere end 400 mill. kr. der sælges legetøj for, går også til noget, der bygger på en samlermani. Historiens største dukkesucces, den amerikanske *Barbie* dukke, har ren dyrket dette princip. I de snart 20 år, dukken har været på markedet, er solgt omkring 90 mill. dukker. Ni ud af ti amerikanske piger har en eller flere dukker liggende. *Barbie* dukken var ved præsentationen på legetøjsmessen i New York i 1958 en yderst beskedne pige med en begrænset garderobe. Siden er vennekredsen og ønsket om at eje en passende mængde „klude“ vokset så meget, at en almindelig amerikansk familie bruger næsten 600 kr. pr. barn på *Barbie*-verdenen.

Herhjemme kendes samlersystemet bedst fra landets største legetøjsfabrik, *Lego*. Hvert førstegangskøb af *Lego*-sættene fører ifølge fabrikken automatisk yderligere 12 køb med sig.

Der er penge i legetøj. En nogenlunde velassorteret legetøjsbutik fører op imod 10.000 forskellige varenumre. Det kan være svært at holde styr på. Men til gengæld er avancen på hvert stykke legetøj ofte 100 pct. af indkøbsprisen.

VARER giver prestige

Børn og unge påvirkes i stort omfang af de ting, de omgiver sig med eller ønsker at have. Det gælder ikke mindst legetøjet.

Psykologen *Agnete Diderichsen*: – Børnene opdrages via legetøjet så at sige til at acceptere deres kønsroller som voksne: pigen som den pæne, passive husmor og mor – drengen som den uadvendte skabende, dynamiske mand (soldat). De enkelte forsøg, der er gjort på at bryde dette mønster, er mildest talt gyselige. Det gælder f. eks. forsøget med at få drenge til at lege med dukker, sådan nogen som

Action man, drengenes side-stykke til *Barbie* dukken. Mens *Barbie* udelukkende kan bruges til at klæde af og på i lækkert, moderigtigt tøj, kan *Action* manden fremstille et utal af situationer og helte. Han kan være frømand, faldskærmspilot, rumpilot, skiløber, og alle mulige slags soldater. Forskellen mellem drenge og pigers lege udlignes kun på overfladen af den slags legetøj. Faktisk forstærkes kønsrollerne yderligere. Vi ved endnu alt for lidt om, hvordan børns lege og legetøj påvirker indstillingen til tilværelsen. Men det er

Fortsættes side 26

Ungdommen og Brugsen

Børnernes og ungdommens sag skal prioriteres højere i Brugsens forbrugerpolitiske indsats. Det fremgår af debatoplægget til forbrugerprogrammet, hvis endelige udformning skal vedtages på FDBs kongres i juni 1978.

I debatoplægget nævnes, at målet for Brugsens specielle forbrugerpolitiske tiltag til fordel for børn og unge er at markere sig stærkere idemæssigt og vare-mæssigt i forhold til disse aldersklasser og derved i højere grad få de unge engageret i bevægelsen, så de kan være med til at præge udviklingen.

Det er allerede sket ved introduktion af forskellige varer, der er fordelagtige alternativer til de traditionelle produkter. Det gælder f. eks. klar cola, sodavand uden kunstig farve, sukkerfri kiks, cowboytøj til lavere priser m. m. Desuden har Brugsen gennem sit oplysningsarbejde sigtet på at øge børns og unges forbrugerbevidsthed. Det er sket i form af undervisningsmaterialer til skoler om f. eks. rigtig ernæring, om tilsætningsstoffer og igennem artikler i *Samvirke* om børns forhold.

De nye tiltag er i debatoplægget samlet i seks hovedpunkter:

1. Udbygning af produktudviklingen vedrørende rigtig spædbørns-ernæring og føde- og drikkevarer, der spiller en stor rolle i børns og unges forbrug.
2. Udbygning af produktudviklingen vedrørende børnetøj, legetøj, børnemøbler og børne- og ungdomsbøger af høj kvalitet til rimelige priser.
3. Fremskaffelse af flere gode og billige valgmuligheder på vareområder af særlig interesse for ungdommen, herunder møbler og boligudstyr, bånd, plader, sportsartikler, plakater, beklædning m. m.
4. Udvidet forbrugeroplysning om rigtig børneernæring og om børns og unges forbrugersituation.
5. Bedre styring af undervisningsmaterialer til skoler med henblik på at stimulere interessen for brugsforeningsbevægelsen.
6. Øge aktiviteten for at engagere børn og unge i Brugsens idé og foreningsliv og bevidstgøre de unge om den samfundsmæssige betydning. Brugsen har.



Det dejligste bord pynter du selv - og Brugsen har, hvad du skal bruge

Forårets friske blomster er selvsikrede på det festlige konfirmationsbord. Og Brugsen har alt hvad du skal bruge til de dejligste borddekorationer - Oasis, lysholdere, lys og de friske blomster, der hører årstiden til, f.eks. roser, freesia, chrysanthemum, påskeliljer og læderbregner. Og for at du kan få største mulig glæde af blomsterne er alle buketter forsynet med sidste salgsdato og oplysninger om, hvordan de skal behandles.

Oasis Quick 3,75 Lysholdere 8,30
10 stk. Antiklys 6,65



Et spil om milliarder

Fortsat fra side 25

klart, at der er tale om en enorm indflydelse.

Flere forhold er årsag til, at ungdomsmarkedet er så attraktivt for fabrikkerne.

Agnete Diderichsen: - I takt med, at børnenes verden bliver mere og mere isoleret og deres udfoldelsesmuligheder ringere, og i takt med den stigende købekraft får vi mere legetøj på markedet. Legetøjet kompensere simpelt hen for de dårligere udfoldelsesmuligheder.

- Da børn samtidig er en isoleret og uproduktiv gruppe, har de mere end nogen andre behov for at markere sig gennem de varer, de har. Deres liv og omdømme vokser i overensstemmelse med hvor mange varer, f.eks. legetøj eller tøj, de kan fremvise.

DE YNGSTE forbrugere narres

Holdningspåvirkningen af de unge via deres forbrug kan være svær at få styr på. Den dårlige behandling i butikkerne, som mange unge udsættes for, kan derimod ændres fra dag til dag. Adskillige klager til Forbrugerklagenævnet tyder på, at det ikke kun er urimelige forretningsmetoder, men også dårligere varer, ungdommen udsættes for. Klagerne drejer sig om varer, der bestilles men aldrig når frem, eller varer der går i stykker efter få dages brug. Endelig findes en del varer, som bevidst er fremstillet for at narre de yngre forbrugere. Den svenske forbrugerombudsmand har direkte opfordret ungdommen til at lede efter den slags varer, for at han kan sætte en stopper for det videre salg. Det har f.eks. været poser med 100 forskellige frimærker, som ved nøjere eftersyn kun indeholdt 22 varianter. Mange æsker med slik og pastiller er ofte kun halvt fyldt, hvad

Brug Brugsen

Brugsen



Uhm... en lækker kage- bagt af dig

aluform ca. 35 x 40 cm.
Bagetid: ca. 8 min. ved 225°.
Kagen vendes ud på sukkerstrøet papir.
Fugtigt pergamentpapir lægges over,
så dejen kan slå sig.

Creme:

½ spsk. Minut Cirkel kaffe
1 æggeblomme
75 g smeltet chokolade.
75 g plantemargarine
50 g flormelis
Margarine, sukker og Minut Cirkel røres.
Æggeblommen røres i og til sidst den
smeltede chokolade.
Cremen fordeles over den kolde roulade-
bund.
Rouladen rulles sammen på den lange
led.

Energi 13630 kilojoule (3260 kalorier)
fordelt på 6% fra protein, 59% fra fedt,
35% fra kulhydrat.

Mokkaroulade

125 g margarine
100 g sukker
3 æg
125 g Safir mel
1 tsk. bagepulver
3 spsk. mælk

Margarine og sukker røres.
Æggene røres i et ad gangen.
Mel og bagepulver røres skiftevis med
mælken.
Dejen hældes i en smurt papir-eller



Brugsens margarine er fremstillet af de fineste råvarer. Gi'r dig det
dejligste bagværk - sprutter ikke ad dig når du steger, er velegnet til bord-
brug, og er datomærket og varedeklareret.
Tag margarine med hjem næste gang du er i Brugsen - din gode mad fortje-
ner en god margarine. Fås i pakker med 500 g.

ingen kan se ved købet. Flere børn har også klaget over tegneserierne. I de svenske hefter begyndte gamle serier at dukke op med få års mellemrum. Nu har den svenske forbrugerombudsmand fået den ordening med tegneserieudgiverne, at en tegneseriegeneration er på mindst syv år. Indenfor den periode må der ikke forekomme gengangere.

FARLIGT legetøj

Børn og unge lever et farligt liv. Meget legetøj fører ulykker med sig. Værst er drukneulykkerne, som ifølge en svensk undersøgelse tegner sig for en fjerdedel af samtlige dødsfald blandt børn (i 9-12 års alderen). Netop meget af badelegetøjet er kommet i forbrugerorganisationernes søgelys. Men hvor langt man skal gå, er der stor uenighed om. Et EF-forslag om indgreb overfor farligt legetøj har været undervejs siden 1974, men er i dag strandet på spørgsmålet om legetøj ved sø og strand.

Det seneste skud på stammen af børnelegetøj er de amerikanske opfundne rullebrætter. Adskillige millioner unge ruller i dag rundt på gaderne på rullebrættet. Det viser sig i ulykkesstatistikken. I USA opgives antallet af personskader til 375.000, hvoraf de 50.000 er alvorlige. I England sker der 100 uheld pr. 100.000 byboere som følge af brættets udbredelse. De mest typiske ulykker er hjernerystelse og benbrud i forbindelse med af- og påstigning på brættet, som man kan opnå en fart af 60 km i timen med. I foråret vil rullebrættet kunne beses på de danske landeveje. Heller ikke herhjemme mener Folketinget, at det er dets bord at forbyde brugen af de farlige rullebrætter. ●

Brug Brugsen

Vor tids »Madam Blå« hedder EVA...



**- og EVA
gi'r god kaffe
med økonomi**

Ind på bordet:

EVA Holde-varm-pladen sikrer at kaffen bliver ved med at være varm - i timevis. Og EVA brygger næste kande imens.

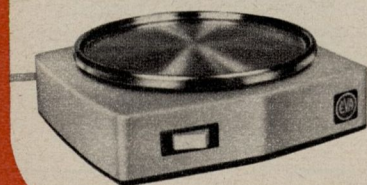
12 kops EVA kaffe- brygger model 1720

Veludstyret:
Med afkalkningshusker, der garanterer drifts-sikkerhed i mange år. Fås i flot rød farve, med væltesikker tragt og glaskande med praktisk vippelåg.

Fås også de luxe i mange farver

I de luxe udgaven, model 1820, har EVA sikkerhedsbøjle for glaskande samt afkalknings-lampe og beslag til vægophæng. Leveres i glade farver.

Det er EVA, De skal ha'. Så er De **sikker**. Også på levering af reservedele og vedligeholdelses-service i mange år.



**2års garanti
-48 timers service**



2. RUND AF SAMVIRKES JUBILÆUMS KONKURRENCE

Her fortsætter jubilæumskonkurrencen, der går ud på at prøve læsernes forbrugerbevidsthed og viden om brugsforeningsbevægelsen.

I hvert nummer fra marts til december (i alt 10 numre) er der fem spørgsmål. Udfyld kuponen nederst til højre med Deres svar og indsend den inden 20. april. Har De fem rigtige, er De med i 2. rundes konkurrence om de anførte

Finalekupon 2. runde





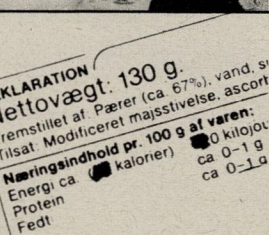
Udfyldes og gemmes til
finalen på Samvirkens
Jubilæumskonkurrence

	1	X	2
1			
2			
3			
4			
5			

RKES S- ENCE

halvtreds præmier. (Vindernavnene bringes i juni nummeret).

Man kan deltage i hvert enkelt nummers konkurrence-runde særskilt, men ved at udfylde finalekuponen nederst til venstre med de samme svar og gemme den til sidst på året kan man tillige deltage i finale-runden om „50 rigtige“ med meget fine ekstra-præmier (hovedpræmie: 1 gavecheck på 5000 kr. til køb i Brugsen, samt 5 præmier: gavechecks på hver 1000 kr. til Brugsen), udtrukket blandt dem der *til den tid* indsender 10 finalekupper med 50 rigtige. Men nu gælder det altså 2. runde!

1.		FDB-s Jubilæumsfond til støtte af andelsbevægelsen i u-landene har for nylig været med til at muliggøre starten af den første brugsforening i et af verdens fattigste lande – hvilket land?	Rwanda	Somalia	Lesotho
2.	 Jeg ryger Avenue, fordi jeg gerne vil	Ifølge den danske tobaksindustri's reklameregler må cigaretannoncer ikke vise billeder af for unge mennesker. De afbildede personer skal se ud til at være over en vis aldersgrænse. Er den	20 år	25 år	30 år
3.		Hvad hed det farvestof FDB fjernede fra Cola i 1976 for at kunne skabe Brugsens klare Cola?	Ammonieret caramel	Tartrazin	Amaranth
4.		Hvor mange procent af Brugsens lige ved 10.000 lokale bestyrelsesmedlemmer og butiksudvalgsmedlemmer er kvinder?	Ca. 10 pct.	Ca. 30 pct.	Ca. 50 pct.
5.	 DEKLARATION Nettovægt: 130 g. Fremstillet af: Pærer (ca. 67%), vand, sukker, Tilsat: Modificeret majsstivelse, ascorbat Næringsindhold pr. 100 g af varen: Energi ca. 100 kJ (24 kcal) Protein ca. 0-1 g Fedt ca. 0-1 g	Tidligere snakkede man om kalorier, nu hedder det joule eller rettere kilojoule, når man ser på madens energiindhold. Hvor mange kilojoule (kJ) går der på én af de gode gammeldags kalorier (kcal)?	0,24 kJ	2,4 kJ	4,2 kJ

2. rundes 50 præmier,

som De deltager i konkurrencen om ved at indsende kuponen til højre, består af følgende:

1. præmie: 1 gavecheck på 500 kr. til køb i Brugsen

2. præmie: 1 gavecheck på 250 kr. til køb i Brugsen

3. præmie: 1 gavecheck på 100 kr. til køb i Brugsen

47 bogpræmier: Okholms nye ABC (om hvordan man spiser rigtigt og undgår gift i maden). Af dr. techn. Lars Okholm, chef for FDB's centrallaboratorium (Forlaget Fremad)

Kupon til Samvirkes

Jubilæumskonkurrence 1978 – 2. runde.

Indsend kuponen senest 20. april 1978 i en kuvert påført:
2. runde – Samvirkes Jubilæumskonkurrence
Postboks 89, 2620 Albertslund

Hvis løsningen indsendes sammen med Kryds-løsning, skrives på kuverten: Flere løsninger.

NAVN:

Medlemsnummer (står i øverste linje på Deres adresseetiket på Samvirkes bagside):

ADRESSE:

	1	X	2
1			
2			
3			
4			
5			

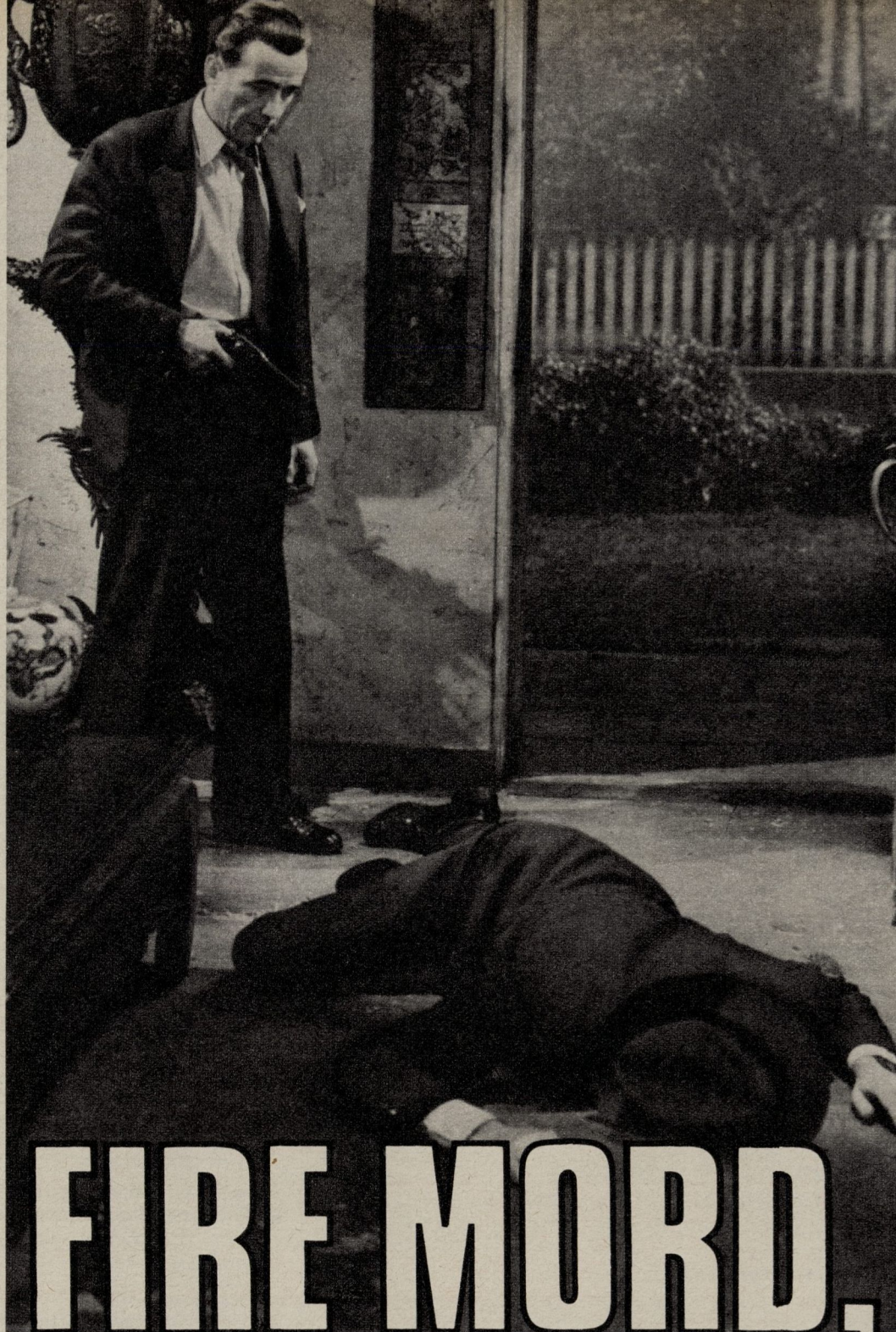
**Kom Watson, kom!
Jagten er inde . . .**

**Således startede
beretningen i
Marts-nummeret
om den berømteste
af alle detektiver,
Sherlock Holmes.**

**I dag fortælles
om den romantiske
detektiv-helt
Philip Marlowe i
den hårdkogte
storby-jungle
Los Angeles i
Californien, USA.**

**Om hans opfinder,
Raymond Chandler,
hvis eget liv var
lige så broget og
dramatisk, som
Marlowes.**

**Artiklens forfatter,
Harald Mogensen,
er knyttet til
dagbladet Politikens
Litteraturredaktion
og forfatter til
flere bøger om
genren, bl. a.:
Dansk og udenlandsk
kriminallitteratur
Hvem Skrev Hvad?**



FIRE MORD, otte revolvere og strålende humor



Herover:
Raymond Chandler lige efter en anti-alkoholisme-kur. Han begyndte for alvor at drikke efter sin kones død, og en kreds af venner måtte hele tiden holde øje med ham. „Mine nattergale“ kaldte han disse kvindelige venner.

Øverst:
Den 30-årige Raymond Chandler som canadisk soldat i første verdenskrig. Han var den eneste overlevende i et kompagni, der i skyttegravene blev udslettet af en tysk fuldtæpper. Han vidste, hvad voldsom død var ud fra egne erfaringer.

Det store billede:
Det berømteste og mest succesrige af alle Marlowe-fremstillinger på film er Humphrey Bogart. Den nyligt afdøde instruktør Howard Hawks satte ham i scene i en indspilning af romanen „Den Store Søvn“. I Danmark blev filmen vist under titlen „Stjernwood-mysteriet“.

af HARALD MOGENSEN

Privatdetektiven hedder Philip Marlowe, og hans funktionsområde er det hårdkogte Californien.

Forfatteren hedder Raymond Chandler, og hos ham er der især to ting at bemærke: Hans eget liv var ligeså broget, afvekslende, dramatisk og usandsynligt, som den detektivs liv, han beskriver – det er forøvrigt en sjælden ting i krimigenren.

Den anden bemærkelsesværdige ting, for det hænder også forholdsvis sjældent: Chandler er vanvittig vittig, strålende humoristisk, spydig og satirisk. Som englænder – men man kan måske også sige, trods det at han var englænder – bliver han en af det amerikanske sprogs nyskabere. Det er uhyre vanskeligt at oversætte ham til dansk. Det bliver lidt af en genklang:

Om en garderobepige i en natklub:

„Hun havde et smil som støbejern og et par øjne, der kunne tælle pengene i den tegnebog, man havde i baglommen.“

Eller denne karikatur af en beværtning ved det Stillehav, der slæber sig ind mod kysten som en træt rengøringskone, der er på vej hjem fra arbejde i morgengryet:

„En bøssesheik med henna-skyllt hår smægtede ved et flygel i lommeformat og kildrede lystent tangenternes mens han sang „Stairways to the Stars“ (trappe til stjernerne) med en røst, hvor halvdelen af trinene manglede.“

„85-cents-middagen smagte som en kasseret postsæk og blev serveret for mig af en tjener, der så ud som var han parat til at slå mig i gulvet for en kvart dollar, skære halsen over på mig for 60 cents og sænke mig i havet i en tønde Portland cement for 1½ dollar – plus moms“

Begravelsen

Hos Chandler bliver en begravelse til en grotesk ballet:

„Så kom tre sorte herrer sammen med en tæt tilsløret kvinde, alle i sort. De måtte næsten slæbe hende ned til en stor limousine. Overbedemanden svævede rundt med små elegante fagter, smidige bevægelser, så yndefulde som afslutningen på en af Chopins nocturner. Hans grå ansigt udstrålede behersket smerte og var så langt, at han kunne vikle det to gange om halsen.“

Chandler snerrer af det Los Angeles, som han lader sin detektiv færdes i:

„Chateau Beercy var gammelt, men moderniseret. Det havde en af den slags foyerer, der kræver plys og gummitræer, men får glasvægge, indirekte belysning, trekanterede glasborde og en almindelig atmosfære af at være indrettet af en prøveløsladt fra en galeanstalt. Farveskemaet var galdegrønt, grødomslagsbrunt, fortovsgråt og aberøvsblåt. Den var så beroligende som en flækket læbe.“

Ja, undskyld at vi bliver ved at citere Chandler, men vi kan ikke gøre det bedre end han selv. Mange skribenter har haft succes på at give hans originale billeder ud for deres egne, når de skulle skildre ham og hans verden. Vi bringer den sandfærdige varedeklaration og slutter med at lade ham skildre endnu en garderobedame. Hans detektiv færdes, som man kan forstå, meget i natklubber og spillebuler: „En garderobe-frøken i ferskenfarvet kinesisk pyjamas kom for at modtage min hat og misbillige mit tøj. Hendes øjne var som eksotiske synder.“

Men ind i alle disse overdådige, flunkende, stilistiske udsmykninger kommer det rå og brutale mord: „Et brunt militærtæppe var trukket op over hans skuldre og nakke. Han så meget afslappet, meget rolig ud. Jeg bøjede mig over ham og så ned. Noget, der ikke var en tilfældig fold holdt militærtæppet ude fra hans nakke. Jeg rykkede i det. Et firkanteret gult træskæfte var forbundet med Lester B. Clausens nakke. På siden af det gule skæfte stod skrevet: „med hilsen fra Crumsens Isenkram“. Skæftet sad lige under bulen under nakkebenet.“

Det var skæftet af en issyl . . .“

Det er netop den periode i Amerikas historie, hvor køleskabene begynder at vinde indpas, og hvor issylene går på de billige udsalg, fordi man ikke mere behøvede dem, når man hentede is ved de omkringkørende is-biler. Nu fik de en chance på mordmarkedet!

Den verden, vi lever i

Den verden, som Chandler skildrer med så megen humor, så mange mord, så meget vid, så megen vold, så barsk en satire er det californiske storbyfund, storbyjungen Los Angeles i 1940'erne.

„ . . . en verden, hvor gangstere kan regere over hele nationer og næsten regere over byer, hvor hoteller og beboelsesejendomme og berømte restauranter ejes af mænd, der har tjent deres penge på bordeldrift; hvor en filmstjerne kan være stikker for en gangsterbande, og den rare mand nede i hallen er hovedmanden i et større svindelforetagende, en verden, hvor en dommer med kælderens fuld af smuglersprit kan sende en mand i fængsel for at have en halv flaske i lommen, hvor borgmesteren i ens by måske har set gennem fingre med et mord som middel til fortjeneste; hvor ingen kan gå gennem en mørk gade i sikkerhed, fordi lov og orden er noget, man taler om, men ikke giver sig af med i praksis; en verden, hvor man kan overvære et holdup ved højlys dag og se, hvem der gjorde det, men hellere hurtigst muligt vil krybe tilbage i mængden end sige det til nogen, fordi holdupmændene måske har nogle venner med langtskydende revolvere, eller politiet synes måske ikke rigtig om ens vidneudsagn, og i hvert fald vil forsvarers lommeprokurator få lov til at intimidere og bagvaske en i retten i nærværelse af en jury af udsøgte åndsvage og uden andet end den mest overfladiske indblanding fra en korrupt dommer.“

Det er ikke nogen særlig vellugtende verden, men det er den verden vi lever i, og visse forfattere med en hårdkogt tankegang og en kold og objektiv sjæl kan få ganske interessante og oven i købet underholdende ting ud af den. Det er ikke morsomt, at en mand går hen og bliver dræbt, men somme tider er det morsomt, at han gik hen og blev dræbt for så lidt, og at hans død blev et aftryk af, hvad vi kalder civilisationen.“

Whiskydrukkende martyr

Det er i dette samfund, Chandlers detektiv Marlowe går på opklarings- og oprydningsarbejde. Modsat Conan Doyles Sherlock Holmes er han ikke tilfreds med det sociale system. Han foragter de rige, men han arbejder for dem. Han ser ned på politiet, men han kan ikke afskaffe dets korruption. Han har sympati med de fattige, men han kan ikke løse deres problemer, han kan ikke skaffe dem retfærdighed. Han er en retfærdighedens martyr, der

Fire mord, otte revolvere . . .

Fortsat fra side 31



Den unge romantiske Raymond Chandler på det tidspunkt, hvor han endnu var en succesrig oliedirektør - inden han blev smidt ud og måtte tjene til livets ophold ved at skrive hårdkogte detektivnoveller.

- uden glæde, men fuld af whisky - åbner lugerne ned til alt det onde i samfundet og lader sig selv svie af flammerne.

Selvplagerisk bliver han ved og ved. En romantiker, en Don Quixote på sit magre øg i kamp med vejrmøllerne.

Han taler så tillidsfuldt om sig selv og sin mission - han lader sig mishandle, pistolkolberne hamrer ham i hovedet, revolverløbene river hans ansigt op, politikiplerne banker ham i nakken, gangsterne sparker ham i nyrerne. Men han rejser sig igen. Han kan fristes til at holde op med at omgås denne voldelige verden. Han kan vågne op efter sådan en omgang og ønske, han havde en drink. Han ønsker, at han havde en stor livsforsikring, han ønsker at han havde ferie, han ønsker at han havde et sommerhus på landet: - „Det eneste jeg havde var en jakke, en pistol, og en hat. Jeg fordelte de tre ting på mig og gik“.

Om denne højst mærkværdige detektiv kom der ikke alene nogle meget vel-skrevne bøger, men også

nogle særdeles spændende dramatiske værker.

Foruden humoren er her i gennemsnit pr. bog fire mord og otte revolvere at holde rede på samt f. eks. et par tilfældige issyle, der med kirurgisk præcision placeres hårdt mellem to nakkehvirvler, en meget fordelagtig mordmetode, idet resultatet er givet på forhånd og blodudgydelsen ringe - for at referere i Chandlers typisk kyniske stil.

Forfatteren og hans maske

Vi møder disse Chandlerske motiver og denne Chandlerske helt i syv romaner og en snes noveller - større var hans samlede produktion ikke. De er alle værd at læse, og det hele er også oversat til dansk, mere eller mindre godt.*)

Conan Doyle sagde om sig selv, at han havde et „magisk gardin“ som han trak sig bagved for at koncentrere sig om sin drømmeverden, og i den skabte han superhelten Sherlock Holmes, som modvægt mod sin egen hårde livsstart. På samme måde bærer Chandler sin detektiv Marlowe som en maske for sit ansigt, sin trods-alt helt. Og hans liv gav ham fuldt føje til hele tiden at sige „trods alt“.

Chandler blev født i U.S.A. Forældrene var irsk-engelske protestanter, men meget tidligt forlod faderen ægteskabet og Chandler genså ham aldrig. Han havede ham. Han blev opdraget i et meget kvinde- og moderbetonet miljø i England, som hans velhavende moder vendte tilbage til. Her gik han på en public school, d.v.s. en af de fornemme betalingskoler og fik med manér den klassiske engelske uddannelse til gentleman. Han må nu have været en mærkelig elev, for ingen husker ham fra den skole han gik på. Ingen har fortalt om: Da jeg gik i skole med Raymond - skønt Raymond senere blev så berømt, som han blev.

Han vendte tilbage til U.S.A. Under første verdenskrig meldte han sig som canadisk soldat, og han endte i Nordfrankrigs skyttegrave. Efter en tysk fuldtærfør overlevede han som

*) På dansk findes for tiden i bogform kun tre Chandler-bøger, nemlig romanerne „Farvel min elskede“, og „Lille Søster“ samt tre noveller i „Perler er en Plage“. På de biblioteker, hvor de tidligere oversættelser ikke er slidt op, kan der lånes andre ting af Chandler. På engelsk kommer han i billigsbogs-serien Penguin, og alle bøgerne er så at sige altid på lager.

den eneste i sit kompagni. Om barndommen skrev han aldrig noget. Om krigen skrev han nogle få ubehjælpssomme linier - og så heller ikke mere.

Idealismen og foragt

Efter krigen blev han direktør for amerikanske olieselskaber. Efter hans egen beretning en fremtrædende og velanset stilling. Han hævdede senere, at han måtte forlade den p.g.a. verdenskrisen omkring 1930. Han fortalte aldrig sandheden, at han i virkeligheden blev smidt ud på grund af drukkenskab og udfordrende ægteskabelig utroskab med oliefirmaets sekretærer. Så længe han levede, fremhævede han, at hans ægteskab med en langt ældre dame var hans livs højdepunkt. Han havde giftet sig med hende umiddelbart efter, at hans moder, som han indtil da havde levet sammen med, var død.

Da hun, moderens efterfølger, også dør, bryder hans verden sammen. Da kan han ikke mere holde Marlowe som en maske foran sit ansigt. Han forsøger selvmord, han drikker, han skriver ikke noget mere.

Man kan forstå, hvorfor hans detektiv blev en indadvendt romantiker, en riderfigur fra sagnverdenen, og man kan forstå, hvorfor han også bliver forbandet småtskåren, småborgerlig og snæversynet. Hovedmotivet bag hans detektivfigur var utvivlsomt skuffelserne helt fra barndommen og den dybt personlige krænkelse, fordi olieselskaberne havde smidt ham ud.

Men det er af den slags stof, at de aggressive, kritiske, vrængende detektivhelte fødes. „Der skal være idealisme, men der skal også være foragt“, skrev han i sin alderdom, hvor han sad alene i lange og søvnløse natte-timer og sendte galgenhumoristiske breve ud i verden til kendte og ukendte.

Hårdkogt og uinteresseret

Chandlers romaner er blevet filmet mange gange. Måske husker vi især Humphrey Bogart som Marlowe - han gjorde riddersmanden realistisk, jordnær. Men sandheden er, at Marlowe er ligeså usandsynlig en detektiv som f.eks. Agatha Christie's Poirot eller Sayers' Peter Wimsey. Han går uskadet gennem en verden af vold. Der er ingen ar, der er ingen udslåede tænder, der er ikke nogen brandsår, der er ingen knuste nyrer. Han modstår alle forsøg på bestikkelse, og næsten alle kvindelige forefærelser. Men han er mod-

stander af det korrupte samfund, dog udfra en personlig følelse, ikke udfra en politisk holdning eller en social samvittighed. Hans forbillende Dashiell Hammett var politisk radikal og gav sin opfindelse: den hårdkogte skole, denne holdning. Chandler var derimod neutral, ja, uinteresseret. „Jeg er ligeglad, hvem der er præsident i U.S.A. - det er jo under alle omstændigheder en politiker.“ En holdning som hans detektiv Marlowe også giver udtryk for.

Man skal ikke lade sig vildlede af, at Chandler som så mange andre kriminalforfattere er en mester i den amerikanske tradition i „Muckraking“, møgspredning, den tradition i amerikansk journalistik, der gik ind for heftigt angreb på den sociale eller politiske korruption. Skal man jævnføre med et velkendt dansk navn, så er det snarere med Henrik Pontoppidan, således som han giver udtryk for sit misantropiske, foragtfulde syn på det danske samfund i romanen „De Dødes Rige“, sit had til staten Danmarks råddenskab.

Sådan skriver Chandler om staten Californien:

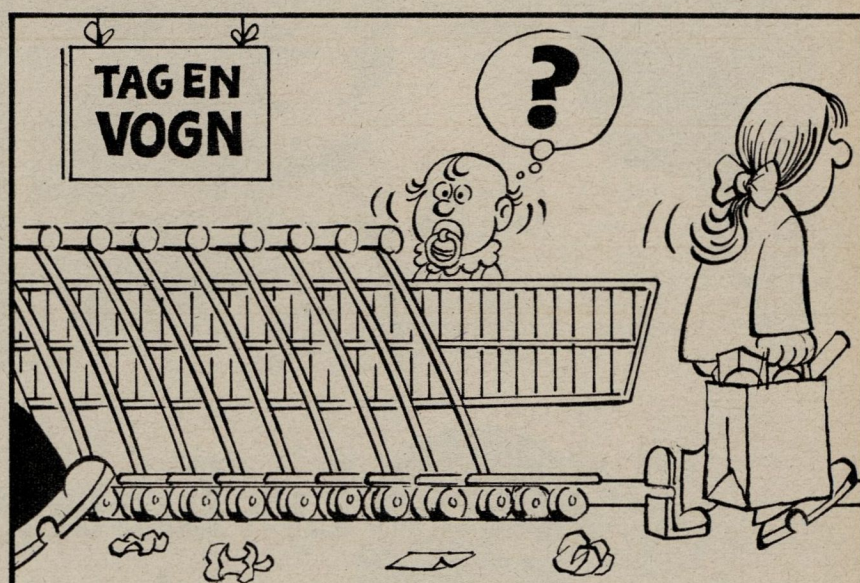
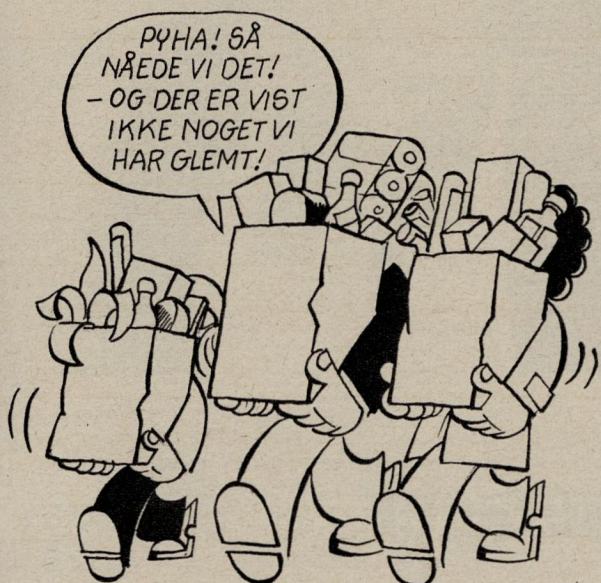
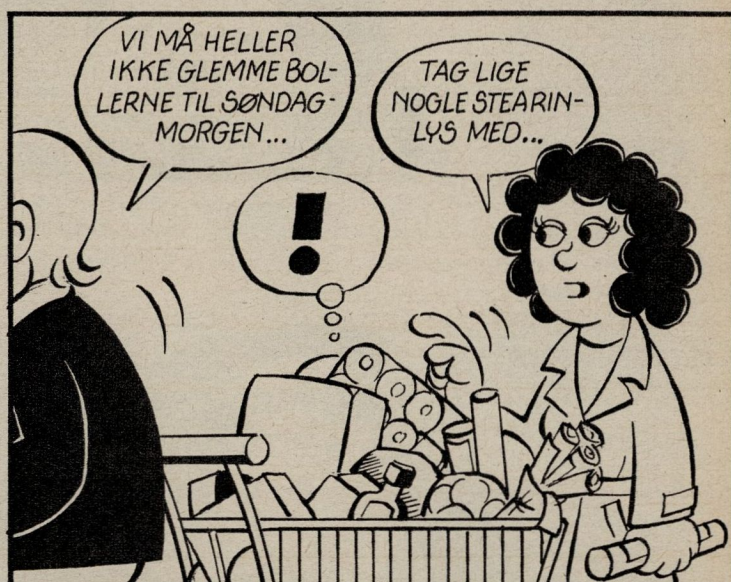
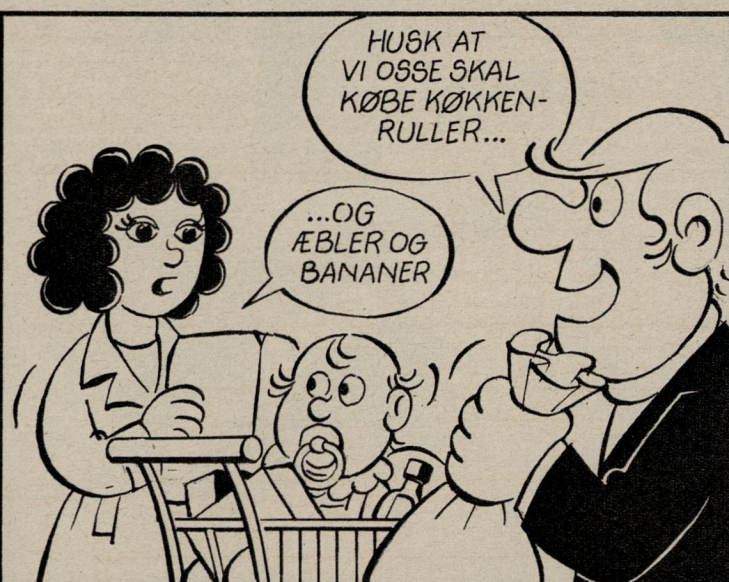
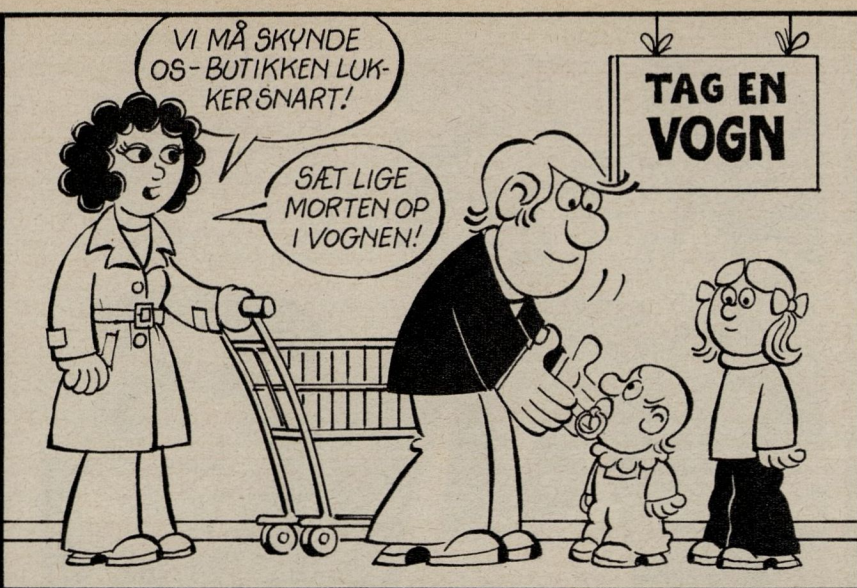
„Vi har de store penge, svindlerne, folk der jagter procenter, de hurtige dollar-dreng, gangstere fra New York og Chicago og Detroit og Cleveland. Vi har de smartes restauranter og de natklubber, de sidder på, og de hoteller og ejendomme, de ejer, og de gribbe og bondefangere og kvindelige banditter, der bor der. Lüks-forretningerne, bøsse-indendørs-arkitekterne, de lesbiske modeskabere, rosset fra en stor hårdkogt by med samme personlighed som et papbæger. Ude i de flotte forstæder sidder kære gamle fatter og læser sportssiderne foran et panorama-vindue og tror han er fin, fordi han har en garage med tre biler. Mutter sidder foran Maria-Antoinette-bordet og prøver på at male poserne væk under øjnene. Og junior sidder klistret til telefonen og ringer til den ene gymnasiepige efter den anden, der taler pidgin-engelsk og har pessaret i beauty-boxen.“

For miljø-romantikeren Phil Marlowe er det rystende, at man har ødelagt det „grønne“ Los Angeles, som engang blev kaldt for Amerikas Athen.

Men det er endnu værre, at ungdommen taler kineser-engelsk!

HARALD MOGENSEN

Harald Mogensens næste artikel bringes i maj-nummeret. Den handler om Simenons berømte detektivskikkelse, politispektor Maigret.



Nu må det vist være på tide, at jeg slår et par ting helt fast:
For det første er og bli'r Grøn Tuborg Grøn Tuborg
- og Lys Tuborg er og bli'r Lys Tuborg, uanset hvad den
lille her prøver at bilde jer ind.



For det andet har Lys Tuborg
ganske vist faet lov til at få en
etiket, der ligner Grøns - men
tag ikke fejl af det.
For det tredje kan I nok forstå,
at Lys Tuborg umuligt kan
smage som en Grøn, sådan som
han her påstår - den mangler
jo både styrke og fylde.



For det fjerde er Lys Tuborg
ganske enkelt en billig efter-
ligning. Basta!

Hvordan kan du vide det?
Du har jo aldrig smagt den.
Vel?



!!!!!!!



**Lys Tuborg smager
næsten som en Grøn.**

Dansk på spansk

Med baggrund i den stadigt stigende arbejdsløshed i Danmark – og de deraf følgende store menneskelige problemer – er meget gjort for at holde dansk arbejde på danske hænder. Det er derfor med nogen undren, man konstaterer, at FDB har udsendt en kokebog i 40.000 eksemplarer, trykt i Spanien, på samme tid som der går mange arbejdsløse danske typografer rundt og mangler noget at rive i. Kan FDB bekræfte ovenstående? – og i givet fald begrunde den foretagne disposition? – Torben B. Clausen, Birkevang, Brønshøj.

FDBs handelsafdeling oplyser, at bogens fremstilling har været overladt forlaget Komma, der lod den trykke i Spanien uden FDBs vidende. Sætte- og reproarbejdet er udført i Danmark. (Bogen omtales i øvrigt side 36 ff. – red.).

Tilbage til naturen

Kunne Samvirke ikke slå et slag for, at husdyrene, som opdrættes til forbrugermad, må få bedre kår. Først var det tremmekalvene, der fristede en ynkelig tilværelse de 100 dage, de levede. Mere kunne de ikke stå igennem: Hvis de ikke blev slagtet på det tidspunkt, gik de til af sygdommene, den hårdhændede behandling påførte dem. Kun Italiens importstop – ikke et nej fra de biologiske kontrolinstanser, standsede den hjemlige produktion af tremmekalve. Så er der burhønsene. Det er et jammerligt syn at se en træt burhøne, hvoraf 6,5 pct. møder op på slagterierne med brækkede ben eller vinger. Hønsene kan ikke rejse sig eller gå, men ligger på siden eller sidder på hælene med benene strakt frem. De får skøre knogler, dels fordi de ikke kan bevæge sig frit, og dels fordi den høje ægproduktion tærer på skelettets kalkreserver. Vi må ikke lade os påvirke af, om burhøns er tilladt andre steder. Etik er ikke at lade sig nøje med det accepterede. Det er at vælge det acceptable. Endelig grisene, som bliver stuvet sammen på alt for lidt plads, så de slet ikke får lejlighed til at leve efter deres natur. De bliver aggressive af de dårlige forhold, så de bider hinanden i halerne, hvorfra der let kommer betændelse helt op i ryggraden. Så giver man et skud penicillin – i stedet for at rette ved ondets rod. Alt dette finder sted i økonomiens hellige navn, men hvad med kvalitet og ikke mindst – en værdig tilværelse? (Kilde: Dyrevennen 1/78). – Emmy Iversen, Svendborg.

Brugsen



Spar 1.00 på 2 bægre minarine

Minarine indeholder kun halvt så mange kalorier som almindelig margarine. Kun velegnet til bord brug. 2 400 g – nu
kg-pris 6,5

5²⁰

30% Danbo

Mellemlagret skæreost i stykker på 700-900 g
Spar 2,00 pr.
1/2 kg – nu ...

13²⁵

Poularder

Kødfulde, dybfrosne poularder på 1100 g. Pr. stk.

12⁹⁵

Suppe med boller

Danefrost. 1 liter oksekødssuppe og 300 g kød- og melboller. Ialt 1300 g ...
Spar 1,50 nu
Kg-pris 7,58

9⁸⁵

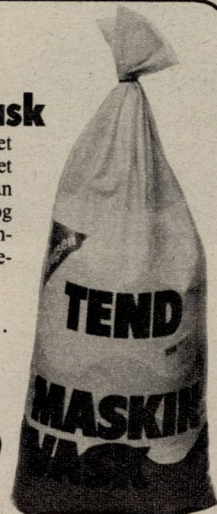
2½ kg Safir

Det fine, lette hvedemel.
Spar 1,00 – nu
kg-pris 3,14

7⁸⁵

Tend til maskinvask

Tend vasker alt tøjet rigtigt – rent også det rigtigt snavsede. Kan bruges i forvask og klarvask. Lavtskummende og letopløseligt.
Pose med 3 kg.
Spar 3,00 – nu



21⁷⁵

Brug Brugsen

Brugsen



Ah, du milde...

En god, mild ost glæder mange, og generer ingen. På morgenbordet foretrækker de fleste den, fordi den er blid og venlig mod de nys opvågnede smagsløg. Og i madpakken, der jo tit skal ligge i flere

timer, er den perfekt - både på brødet og som bjælke til at bide af.

Den gode, milde ost er en ost der er lagret i ca. 10 uger. Den fås i mange typer, både fede og magre, så der er nok at vælge imellem. Brugsen smagsmærker de milde oste med en rød etiket, og et let genkendeligt motiv viser, hvor fed eller mager den er. På den måde finder du let den ost du bedst kan li' - hver gang.

En brugs brugs

af ELLEN MUNKGAARD

Mon ikke de fleste kender til at gå på indkøb med meget vage forestillinger om, hvad middagsmaden skal bestå af, og håbe på, at inspirationen skal melde sig ved synet af køddisken. Selvfølgelig får man da også sommetider en idé, måske inspireret af et tilbud eller en opskrift på pakken. Men ofte bliver det endnu engang hakket flæskesmåkød - der er jo en hel uge siden, vi sidst fik krebinetter.

Nu er det blevet lettere at variere menuen. FDB's prøvekøkken har i samarbejde med Kød- og Viktualieafdelingen lavet en kødkogebog *Brugsens bog om Kød*, som simpelthen går ud fra netop de kødstykker, der ligger i Brugsernes kølediske. I bogen kan man slå op på de enkelte kødvarer og finde forslag til tilberedningen. Så forekommer krebinetter to uger i træk alligevel for ensformigt, kan man altså søge under Hakket flæskesmåkød efter nye ideer.

Til hvert kødstykke er der i snit tre opskrifter og desuden en indledning med generelle oplysninger om stykket: Hvor det sidder på dyret, om det er fedt, middel fedt eller magert kød, om hvordan det steges eller ko-

Brug Brugsen

bog om kød

ges og hvor længe. Desuden kan der stå andre praktiske råd. Eksempelvis om udskæringen.

I alt bliver det til opskrifter på godt 90 retter, men dertil kommer mange tips om variationer. Blandt andet gives der under oksekødet en række forslag til grønne salater, sovse, bagte kartofler og andet tilbehør til stegt oksekød.

Godt og vel halvdelen af opskrifterne handler om svinnekød og oksekød – med nogenlunde lige mange til hver af de to kødsorter. Resten er fordelt på kalvekød, lam, hakket kød og lever. Til alle opskrifter er der næringsberegninger, og forrest i bogen bringes med Madpyramiden opskriften på, hvordan en god dagskost kan sammensættes til rimelig pris.

Det hele rummes på 64 sider i det praktiske A5-format, og så er der endda blevet plads til et farvefoto på hvert opslag plus et stikordsregister. Prisen er 9,85. Det er tanken, at Brugsens bog om Kød skal følges op med tilsvarende kokebøger om andre varegrupper i Brugsen.

Opskrifterne her stammer fra Brugsens bog om Kød. De er lavet af Anne Skovgaard-Petersen. Billederne er ligeledes fra bogen og fotograferet af Jes Buusmann.



Billederne viser fra oven:

Nakkefilet på fransk (opskrift side 38)

Kalvebryst med grønsager (opskrift side 40)

Pariserpaté (opskrift side 38)

Ved du, hvad du gi'r dit barn...



Når du køber Brugsens børnemad ved du nøjagtigt, hvad du gi'r dit barn. Alle retter er nemlig forsynet med fuldstændig varedeklaration, så du kan læse uden på glasset, hvad der er inde i. Du kan se indholdet af mineraler og vitaminer - og som eneste børnemad herhjemme er der også procentangivelse af hovedbestanddelene.

Ingen salt tilsat

- Brugsens børnemad er ikke tilsat salt. Særlig fordi salt kan belastte spædbørns nyrer.

Reduceret sukkerindhold

I vore frugtmosretter vil den tilsatte sukkermængde blive reduceret til et absolut minimum. Herved har vi mindsket risikoen for, at dit barn bliver vænnet til, og får smag for, søde sager.

Skærpet råvarekontrol

Al vor børnemad er fremstillet under skærpet kontrol fra FDB's Centrallaboratorium. Her overvåges dagligt, at såvel de anvendte råvarer som færdigretter overholder de strengeste krav.

Få en brochure om Brugsens børnemad

- den ligger på hylderne med børnemad, og i den kan du læse alt om de 18 veltillavede retter og de 4 børnedrikke.

Ved hjælp af etiketternes farve og søde dyremotiver finder du nemt de retter, der passer til dit barns alderstrin.

Pris pr. glas
(130 g)
kg-pris 22,69

2⁹⁵

Brug Brugsen

En brugsbog . . .

Fortsat fra side 37.

Nakkefilet på fransk

(4-5 pers.)

$\frac{3}{4}$ kg nakkefilet

1 tsk. salt

$\frac{1}{2}$ tsk. basilikum

1 spsk. citronsaft

1 tsk. tørret grøn peber

25 g margarine

1 $\frac{1}{2}$ dl vand

1 dl fløde

1 tsk. maizena

1-2 spsk. portvin

salt, peber

Tilbehør: Kartofler m/per-sille eller dild og grøn salat.

Kødet gnides med salt, basilikum og citronsaft. Den grønne peber knuses i en morter, og kødet rulles i peberet. Brunnes i gryde i margarinen. Vand hældes ved, og kødet steger 1-1 $\frac{1}{4}$ time afhængig af filets tykkelse. Et kødtermometer skal vise 82°. Kødet tages op. Skyen tilsættes fløde, jævnes med maizena og smages til med portvin, salt og peber.

Energi: 12190 kilojoule (2910 kalorier) fordelt på 26 procent fra protein, 53 procent fra fedt og 21 procent fra kulhydrat.

Pariserpaté

$\frac{1}{2}$ kg hakket lever og spæk

$\frac{1}{2}$ kg hakket oksekød

1 hakket løg

1 fed presset hvidløg

100 g røget skinke

4 tsk. husblaspulver

1 spsk. salt

$\frac{1}{2}$ tsk. peber

1 tsk. Fire krydderier

1 dl fløde

3 spsk. cognac

4-5 tynde spækskiver

Lever, spæk og oksekød røres med løg og hvidløg. Skinken skæres i terninger. Skinke, husblas, krydderier, fløde og cognac røres i. En form (ca. 1 $\frac{1}{2}$ l) fores med spækskiverne. Farsen hældes i formen og hviler i køleskab ca. 1 time. Stilles i ovnen ved 175° ca. 1 time. Når pateen er bagt, lægges et stykke alufolie over. Læg et ret tungt pres (sten el. lign.) oven på pateen, mens den køler af. Lad pateen stå til næste dag, inden den skæres i skiver. Pateen kan holde sig i køleskab 5-6 dage.

Energi: 15630 kilojoule (3740 kalorier) fordelt på 19 procent fra protein, 78 procent fra fedt, 2 procent fra kulhydrat.



▲ Dansk moussaka

(4-5 pers.)

2 løg
1/2 kg hakket oksekød
20 g margarine
1 tsk. salt
1/2 tsk. paprika
1/4 tsk. herbes de Provence

ca. 400 g courgetter el. agurker
1 tsk. salt
1 pk. Danefrost mellemfine ærter (250 g)

4 spsk. tomatpuré
3 spsk. vand

3 dl suppe (vand + bouillon-
terning)
2 spsk maizena
3 æg

Tilbehør: Flutes el. groft
madbrød

Løget skæres i terninger. Løg og kød svitses i margarin. Krydderier tilsættes. Courgetterne skæres i store terninger, drysses med salt og trækker ca. 10 min. Courgetter og ærter lægges lagvis med kødet i et ildfast fad. Tomatpuré og vand røres sammen og hældes over. Fadet stilles i ovnen ca. 1/2 time ved 200°. Suppe, maizena og æg piskes sammen. Blandingen hældes over kødet. Fadet stilles i ovnen ca. 1/2 time ved 175°, til æggemassen er stivnet.

Energi: 11380 kilojoule (2720 kalorier) fordelt på 23 procent fra protein, 49 procent fra fedt og 28 procent fra kulhydrat.

Flere opskrifter
side 40.

Brugsen

Hugin 1978 suger bare til sig



stykke/Universalmundstykke tæppe,
gulv/ Strækslange/ 6 m ledning/Alu-
forlængerrør/ 5 poser.

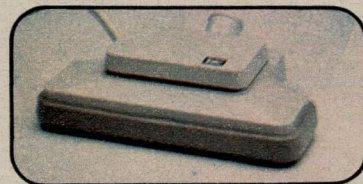
Hugin 907

kr. 885,-

Fås også på vore fordelagtige rate-
betingelser. F.eks. udb. 190,- + 11
mdr. à 69,-, ialt 949,-.

Der er kommet en ny Hugin støvsuger.
Model 907. Med kraftigere motor og
større støvposer.

Hugin 907 har alle de kvaliteter i sig,
som en effektiv støvsuger skal have.
Bl.a. trinløs regulering af sugestyrken.
Støvindikator, der viser når posen skal
skiftes og automatisk oprulning af
ledning. Den er let og smidig at ma-
nøvrere - og med en motor på 725 watt
er sugeevnen helt i top. Som et lille
ekstra raffinement fås Hugin i 3 smarte
farver rød, gul og grøn. Hugin er DVN-
deklarereat - og du får den kun i Brug-
sen. Tilbehør, der følger med maskinen:
Kombineret fuge- og møbelmund-



Ekstraudstyr til Hugin 907

Som ekstraudstyr kan du få et mo-
tordrevet tæppemundstykke med ro-
terende børster, som får støv, smuds
og sand effektivt op fra tæppet. 288,-.

Ikke alle Brugser er lige
store. Der for findes disse
varer måske ikke i din
Brugs.

Kvickly og Brugsen

Bruger du det rigtige vaskemiddel til det rigtigt snavsede?

Til det rigtigt snavsede må du ha' et vaskemiddel, der virkelig kan ta' fat. Her har du brug for Brugsens Tend Maskinvask. Det opløser fedt, snavs og olie. Indeholder enzymer, der nedbryder pletter af æggehvide-stoffer ved temperaturer op til 60°. Kan bruges til iblødsætning, forvask og klarvask. Er lavt-skummende og let opløseligt.



Pose med .. 3 kg **24⁷⁵**
kg-pris 8,25

Tromle med . 3 kg **29⁹⁵**
kg-pris 9,98

Sæk med ... 6 kg **41⁹⁵**
kg-pris 6,99

Sæk med .. 12 kg **76⁵⁰**
kg-pris 6,38

Brug Brugsen

En brugsbog ...

Fortsat fra side 39.

Italiensk lever

(4 pers.)

7 kg kalve- eller svinelever i skiver

½ tsk. rosmarin

½ tsk. oregano

25 g margarine

salt, peber

1 spsk. hakket persille

½ tsk. reven citronskal

Tilbehør: Flutes og grøn salat

Leveren drysses med krydderierne og trækker ½-1 time. Leveren steges i margarinen 2-3 minutter på hver side. Krydres med salt og peber. Drysses med persille og citronskal og serveres straks.

Energi: 6980 kilojoule (1670 kalorier) fordelt på 32 procent fra protein, 27 procent fra fedt og 41 procent fra kulhydrat.

Kalvebryst med grøn- sager

(4 pers.)

¾-1 kg kalvebryst

25 g margarine

1 tsk. salt

groftkværnet peber

¼ kg gulerødder

3 porrer

2-3 løg

¼ selleri

1 tsk. salt

1 dl vand

Tilbehør: Groft madbrød.

Hvis kalvebrystet er med ribben, skæres det ud efter ribbenene i 2-3 cm tykke skiver. Er kalvebrystet med brystbenet, skæres benet fra, og kødet skæres i 2-3 cm tykke skiver (læg brystbenet med i fadet). Kødet brunes på panden i margarinen og drysses med salt og peber. Lægges i et ildfast fad eller lille bradepande. Gulerødder, porrer og løg skæres i skiver. Selleri skæres i strimler. Grønsagerne svitses på panden og drysses med salt. Grønsagerne lægges i fadet omkring kødet, vand hældes ved og alufolie lægges over. Stilles over varmen eller i ovnen ved 175° 2¼-2½ time, til kødet er mørt.

Energi: 11340 kilojoule (2710 kalorier) fordelt på 27 procent fra fedt og 41 procent fra kulhydrat.

Hvordan man kan gi' sine planter en go' opvækst

Det er ikke altid at indsatsen står mål med resultatet, når det gælder havearbejdet. Selvfølgelig skal det mere »kedelige« havearbejde som f.eks. lugning o.lign. også gøres. Men en nødvendig forudsætning for et godt resultat både i prydhaven og køkkenhaven er dels at planterne får tilstrækkelig og god næring - og dels at de beskyttes bedst muligt mod vind, vejr og sygdomme. Dette skal vi komme nærmere ind på i det følgende.

Havejorden kan blive dårlig - også selvom den gødes.

Mange haveejere undrer sig nok over, at havejorden kan blive udpint og mindre frodig, selvom den bliver gødet.



Det skyldes, at balancen mellem gødningsbestanddele og humus på grund af kunstgødningen er blevet forrykket sådan, at jorden mere og mere gøres fattig på humus. Humus er den mørkt farvede masse, som er en bestanddel af jordbundens øverste partier på alle bevoksede arealer. Det er et omdannelsesprodukt af plante- og dyrelevninger og tjener som næring for jordens bakterier. Derfor er det naturligvis vigtigt at bevare den rette balance mellem de forskellige bestanddele i havejorden, som man jo også forsøger at få mere vækst ud af, end der er næring til. Ved gødskning bliver jorden tilført et overskud af næring (næringssalte), uden at dette kan omsættes på grund af mangel på humus. Dette fører til, at der sker en forskydning i vækstsytelsen. Kulsyreproduktionen opfører, og den naturlige dannelse af frugtsukker kan ikke gennemføres.

Hvad kan man gøre?

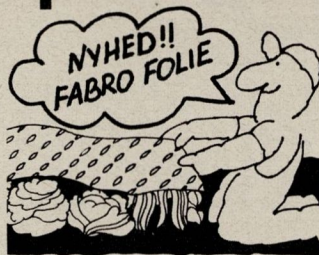
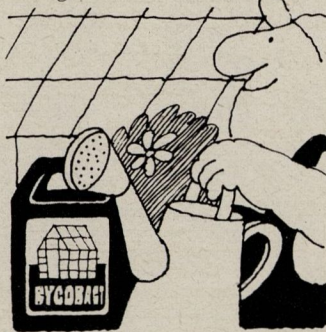
Som det fremgår af det foranstående behøver jorden altså

humus for at udligne humusunderskuddet. Man kan for at undgå denne udpining af jorden anvende BYCOBACT. Det er et organisk produkt, som er fremstillet på basis af bark. Det indeholder derfor de virksomme mikroorganismer og værdifuldt organisk materiale, som jorden

har brug for. Og det er ikke nødvendigt yderligere at gøde jorden, fordi BYCOBACT samtidig er en gødning, der indeholder alle de nødvendige næringsstoffer for havens planter, prydblomster, grøntsager, buske og græsplæner. Det er nemt at vande med vandkande, f.eks. med spredebom og det trænger ned i jorden og begynder at virke med det samme. Bycobact havegødning fås i dunke med 5 eller 10 ltr.

Nyt til drivhuse!

Nu fås en speciel drivhusgødning. Den er sammensat af de særlige vækstforhold planterne skal have i drivhuset. Bycobact drivhusgødning fås i 2½ ltr. og rækker til ca. 2500 liter færdigblandet gødning i f.eks. automatiske vandingsanlæg.



En havenyhed der gør det muligt på en enkel og billig måde at få et langt bedre vækstudbytte: Fabro vækstfolie - et »medvoksende drivhus«.

Hvorfor anvende vækstfolie?

Vækstfolie er et naturvenligt materiale, (indeholder ikke PVC) som er hullet med et mønster af »slidser«. Folien sikrer et vækstfremmende forhold mellem klima, lys, ernæring og varme. På grund af slidserne kan den vokse med som planterne vokser.

Klimaet: Under vækstfolien opstår der en drivhuseffekt, som klimareguleres bl.a. ved at luften cirkulerer gennem slidserne og forhindrer kulde- og varme-påvirkninger.

Lys: Solen - energikilden til sund og frugtbar vækst - trænger uhindret gennem vækstfolien, mens uønskede stråler frafraktreres og derved omdannes til varme.

Ernæring: Den enestående åbningsevne i folieslidserne doserer automatisk vandtilførslen og fordampningen rigtigt. En konstant jordfugtighed bevirker samtidig et bedre rodnet og bedre optagelse af næring i jorden.

Læ: Frø og planter udvikles bedre fordi folien beskytter mod: udtørring, plaskregn, vind, haglslag, kulde, sne, insekter og dyr.

Folien giver derfor tidligere, bedre og større høstudbytte.

Der er 5 slags folier:



Vækstfremmende folie. Med denne folie høster De tidligere og De får større udbytte over længere tid. Den vokser med fra såning til høst. Folien løftes automatisk af planten i vækstperioden og frembringer samtidig en gunstig drivhuseffekt med mindre vanding. Folien begrænser skadedyrsangreb og hindrer udtørring og skorpedannelser i jordbunden.

Anti-ukrudtsfolie. Ideel til jordbær, agurker, salat, meloner,

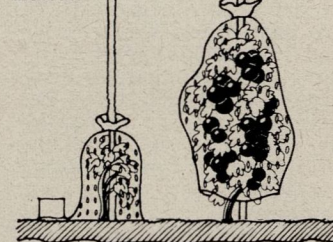
tomater etc. Hæmmer ukrudtsvækst, giver tidligere høst og rekordudbytte, bl.a. fordi jorden holdes fugtig, varm, biologisk aktiv og roddannelse fremmes. Beskytter samtidig frugter mod skimmelangreb og snavs fra slagregn.



Vækstfremmende skyggefolie. En ideel folie, der om sommeren kan beskytte mod for stærk solbestråling så svidning og udtørring undgås. Folien kan om nødvendigt vokse med planten helt frem til høsten. De tusinde små huller åbner sig automatisk og gør det muligt at luft og vand kan trænge igennem samtidig med, at vandet bliver ensartet fordelt.



Fuglenet. Beskytter frø, planter, grøntsager, bær og frugter mod fugle. Folien har en refleksvirkning, som advarer små fugle, så de ikke flyver ind i nettet.



Vækstfremmende tomatfolie. Tomatplanter kræver varme for at give en god høst. Denne medvoksende foliepose er ideel beskyttelses- og modningsfolie for tomater. Den giver tidligt, større og sunder frugter - til langt hen på efteråret. Tomatplanterne står faktisk i drivhusklima og er beskyttet mod hagl, vind, regn og kulde.

Fabro folierne fås hos frøhandlere, planteskoler, havecentre etc. i praktiske bæreposer, der indeholder udførlige brugsanvisninger. Prøv selv, hvor nemt det er at få et bedre udbytte af køkkenhaven.

Rekvirer venligst brochurer.
Kirk Chemicals A/S
Skelstedet 16
2950 Vedbæk



af EBBE GROES

Da konkurrencen vendte tilbage

” Vi lever midt i en enestående højkonjunktur, med alt hvad en sådan bringer med sig af stigende beskæftigelse, stigende produktion, større indkomster og voksende forbrug.

Men denne gyldne tid er også rig på splid, skarpere modsætninger, uklarhed i målsætninger og utryghed vedrørende fremtiden.

Den materielle velstand nåede i 1959 et virkeligt højdepunkt.

Antallet af beskæftigede blandt de arbejdsløshedsforsikrede arbejdere steg med 30.000 personer eller 5 pct. Denne tilvækst er enestående høj, og bortset fra arbejdsmændene, der har en ledighed på 5 pct, og enkelte små grupper som musikere og søfolk, kan vi med glæde fastslå, at der idag ikke findes arbejdsløshed i vort samfund.

” FDB har i fredags afsluttet det bedste regnskab, vi har haft siden sidste krig, med et overskud efter foretagne afskrivninger og henlæggelser på 26 mio. kr. Samtidig må det konstateres, at der er en betydelig uro indenfor bevægelsen. Langt mere end i tider med småhans.

Vi kan ganske nøje tidsfæste, hvornår denne uro opstod. Det gjorde den hin dag i oktober 1959 da HB overtog Holbæk brugsforening, og den blev selvsagt ikke mindre, da Roskilde, Glostrup og Frederikssund fulgte efter i hastig rækkefølge.

” Overfor en begejstret fremstormende fraktion vil de, der sidder surt og passive tilbage, aldrig have nogen chance for sejr.

” Slagord som kæder, perlekæder, frivillige kæder o.s.v. gør det ikke.

Ej heller drømme, det være sig den gamle om ubegrænset selvstændighed eller den nye om ubegrænset storhed. Selvstændighedsdrømme og storhedsdrømme

kan vel iøvrigt være lige farlige, hvis de hæver sig for højt over den foranderlige jord, som vi nu engang ikke alene skal gå på, men som også er selve grundlaget for vort arbejde.

” Jeg er enig i, at det er uhyre værdifuldt, at bevægelsens kapital er koncentreret. Det er afgørende for dens slagkraft. Men hvorfor så indskrænke denne koncentration til et vist antal storforeninger, hvorfor så ikke tage det logiske skridt videre og sige, at bedst vil det være, om kapitalen først og fremmest blev koncentreret eet sted, hos fællesforeningen for samtlige brugsforeninger. En sådan strengt logisk konsekvens vil jeg for mit vedkommende have svært ved at imødegå.

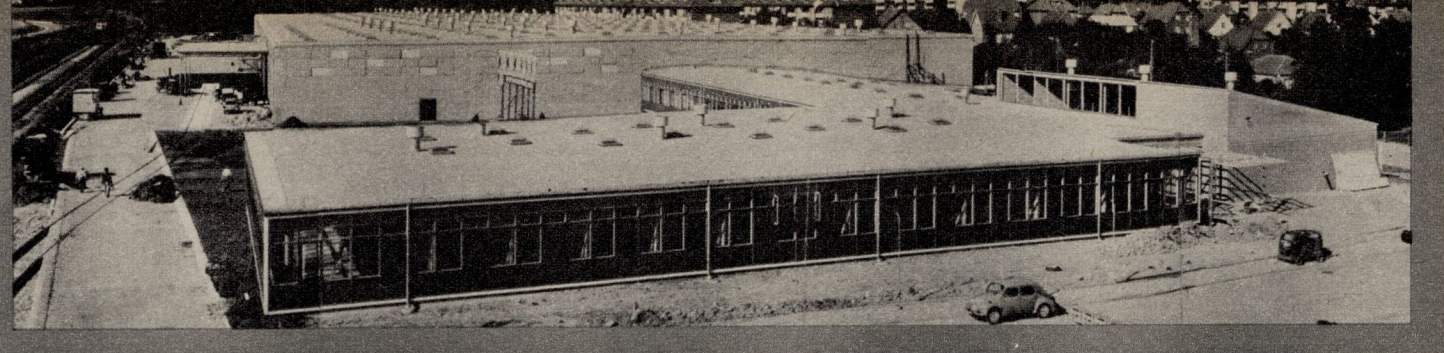
” Elever fra den danske Andelsskole! Når I nu atter går ud i brugsforeningen, er det en herlig tid, der venter jer. De stivnede traditioners tid er forbi. Fremgang overalt, hård kamp med ydre konkurrenter, ivrig kappestrid indenfor bevægelsen.

Jeg tvivler ikke på, at kamp og kappestrid, angreb og modangreb for Jer giver livet mening. For I er jo unge – er I ikke?

” Sådan kunne en leder i 1960 tale til et hold andels-

Selvbetjeningsbutikker, en enorm investering i et helt nyt fordelings-system og en voldsomt ændret indstilling til begrebet „at sælge“ var nogle af de elementer, som i 1950'erne sikrede Brugsen ny fremgang – og forbrugerne nye fordele. Ebbe Groes skriver her om dette årti, begyndelsen til højkonjunktursens gyldne periode – og om de stærke brydninger ændringerne førte med sig inden for brugsforeningsbevægelsens rammer





skoleelever om 50'erne. Rigtigt var det, at 50'erne var et årti, der var præget af optimisme, fremgang og vækst, af konkurrencens genopvågning og af effektivitetstrang og af rationalisering.

Fra 1948-60 steg industriens produktion med to tredjedele, produktiviteten med en tredjedel og beskæftigelsen med godt en femtedel. Ved årtiets slutning nåede vi så godt som fuld beskæftigelse. Renten var lav i hele perioden. Nationalbankens diskonto lå på mellem 4½ og 5½ procent.

Også brugsforeningsbevægelsen havde naturligvis fremgang i 50'erne. Det var en sådan fremgang, at vi erobrede nyt terræn. Samtidigt regnedes med, at vi i de sidste år af 40'erne havde genvundet det tabte fra krigen og efterkrigstiden. Om dette er helt rigtigt, kan ikke efterprøves nu, men givet er det, at brugsforeningerne havde en fremgang i omsætning fra 821 mio. i 1950 til 1455 mio. i 1959, hvilket svarer til en mængdemæssig fremgang på 39 procent. FDB havde en fremgang fra 471 til 778 mio., hvilket giver en mængdemæssig fremgang på 27 pct.

Brugsforeningernes procentvise total-indkøb hos FDB, som vi selv havde været med til at sætte ned i 40'erne, blev således procentvis yderligere forværret i de ellers så fremgangsrige 50'ere. Derfor kunne den såkaldte troskabsprocent for de varer, vi førte, godt være gået op. Brugsforeningernes andel i den samlede detailomsætning i landet blev – som det fremgik af artiklen om 40'erne – i 1947 opgjort til 6,4 pct., og i 1957 var procenten steget til 9,2. Afgrænsningen af begrebet detailomsætning var imidlertid i perioden undergået visse ændringer, der begrænsede den reelle stigning, men en stigning i 50'erne på mellem 1 og 2 pct. har der været.

Brugsforeningernes medlemstal steg fra 433.000 i 1950 til 501.000 i 1959. Det sidste svarede til 33 pct. af alle husstande.

Endnu i 50'erne steg antallet af foreninger og antallet af butikker. Det sidste fra 2188 i 1950 til 2307 i 1959. Butiksdøden var altså endnu et stykke borte, men allerede i slutningen af 50'erne var det alene i byerne, der kom flere butikker til.

„Uartigt“ begreb i højsædet

I begyndelsen af 50'erne kom varerne tilbage på butikernes hylder. Rationeringerne blev ophævet. Det skete tildels under lidenskabelig kamp, som da Hans Hedtofts første regering „gled i smørret“ i 1950. Importreguleringerne og Valutacentralen blev afviklet, en frihedsbølge, som man ikke havde kendt magen til siden 20'erne, væltede ind over det danske samfund og førte fremgang og optimisme med sig.

Marshall-hjælpen spillede her en stor rolle ved den valutamæssige støtte, den gav. Fra 1948-52 modtog Danmark bistand for ialt 1.727 mill. kr., hvoraf langt det meste som gaver og resten i 2 pct. lån. Til støtten var knyttet ønsker fra amerikansk side om tvangsreguleringernes afskaffelse. I 1952 nåede Danmark 75 pct. frigørelse af sin import, og når man lagde deponeringsordningerne til, kom man op på en fri import på 82 pct.

FDB's ledelse var i 50'erne fremfor alt optaget af to ting: Salg og rationalisering. Salg havde egentlig tidligere været et halvvejs uartigt ord i FDB. Man „solgte“ ikke varer, man fordelte dem til de foreninger og kunder, der tilfældigvis vidste, hvorfor de skulle købe disse varer, og hvorfor de skulle købe dem hos os.

I en nytårsartikel i 1953 i Uddelerbladet skriver FDB's ledelse: „Hvis liberaliseringen holder, vil hele det stærkt udbyggede net af prisaftaler, monopolbestemmelser m.v., som blev opbygget i ly af importrestriktionerne, briste i maskerne. Konkurrencen kan herigen-

nem blive pånødet mange, der ellers ikke godvilligt ville have søgt den. Men også den spontane konkurrencevilje synes flere steder ved at blive vakt. Dette synes blandt andet – og det er ikke det mindst interessante for os – at være tilfældet hos købmændene. Købmændenes organisationer søger at styrke sig til den kommende konkurrence. De knytter eksperter og konsulenter til sig. Påbegynder fælles reklame. Beregner normtal. Interesserer sig for arkitekt-service og selvbetjening, samt – ikke mindst – for deres grossistforbindelser.

Vi vil ønske købmændene og deres organisationer held og lykke med disse bestræbelser. Vi kender dem alle. Flere af dem begyndte vi på for en menneskealder siden.

Forbrugerne vil være de sikre vindere under en skarpere konkurrence, og for brugsforeningerne og FDB er jævnbyrdige modstandere i åben kamp en himlens gave.

I samme artikel blev der slået til lyd for en frivillig kæde. Principperne i en sådan blev skitseret og hele kædens opbygning antydet. Det hedder dog, at planerne nu ikke var kommet udover deres første skitsemæssige stadium, og at der var såre langt igen, inden de kunne føres over fra ord og papir til virkelighed.

Forfatteren var dog ikke klar over, at der skulle gå samfulde ti år, før disse planer kunne realiseres, og at der skulle et chock til, før den politiske situation blev moden.

Grundtvig og Cirkelkaffen

Udadtill var vel det mest markante tegn på, at FDB var gået ind i salgsfunktionen, at vi fra 1952 gik over til landsdækkende dagbladsannoncering. Dette medførte faste priser over hele landet på vore store mærkevarer som Cirkelkaffen. Denne indtrængen på dagbladsannonceringen

Sidst i halvtredserne begyndte FDB's nye centralafdelinger at skyde op som nye centre for leveringer til landets brugsforeninger. Herover et udblik over centralafdelingen i Vordingborg lige før dens færdiggørelse. På den modsatte side ses ved et „løbehjul“ Odenses dav. borgmester, Holger Larsen, ved åbningen af den nye centralafdeling i Fyens hovedstad. Bag ham står dav. bestyrelsesmedlem i FDB, J. P. Jensen, sammen med (til højre) dav. direktør, Emil Hansen, Vejle Dampmølle.

område skete med et vældigt humør. Man kunne rigtig fornemme, at for de unge mennesker, der med R. Teiner Svendsen i spidsen havde med reklamevirksomheden at gøre, og også for selve ledelsen, var det som at smide en tvangstrøje og boltre sig i herlig frihed.

Købmændene lagde ud med mottoet: *Den frie kømand er værd at gæste.* Medens vi svarede med: *Men Brugsen er billigst med det bedste.* Også digtere blev draget ind i vor reklamevirksomhed. Således f. eks. Halfdan Rasmussen:

*Hvad solskin er
for de små levkøjer
er Cirkel-kaffe
for dem som pløjer.
Selv dem som pløjer
i Grundtvigs værker
gør Cirkel-kaffen
til små bersærker.*

Til dette vers knytter der sig den lille historie, som godt kan anses for tidstypisk, at ledelsen nærede nogen betænkelighed ved at tage Grundtvigs navn forfængeligt ved en dagbladsannoncering og derfor på forhånd sikrede sig J. Th. Arnfreds godkendelse heraf.

Både for annoncering, plakater og emballage, der efterhånden som selvbetjeningsbutikkerne slog igenem fik større og større betydning, gjaldt det, at vi søgte at kombinere humor, kunst og effektivitet. Vi samarbejdede med kunstne-

Fortættets side 44

re som Sikker Hansen, Ungermann, Ernst Hansen, Paul Høyrup og Biilmann Petersen. Nogle af vore plakater fra 50'ernes begyndelse er idag samlerobjekter. I 1951 startede vi serien *Vort land i fjernsyn*. Det var en billedmæssig gennemgang af en dansk gennemsnitsby i fire tidsaldre, og det endda før TV overhovedet kom til landet.

Men nye krav meldte sig meget hurtigt til såvel annonceringen som emballagen. Kravet om, at de skulle være forbrugeroplysende. Disse krav, der idag er en selvfølge for alle levnedsmiddelprodukter, gjorde FDB et pionerarbejde for. Allerede i 1953 kom FDB med en „kvalitetsmærkning“ for dåseærter. Etiketten viste, hvad dåsen indeholdt netto, hvor meget salt og sukker lagen indeholdt, og om ærterne var „fine“, „mellemfine“ eller „søde“. Desuden bragte etiketten opskrifter på ærteretter. Man har vist lov til at sige, at FDB's reklame fik en flyvende start på en række forskellige områder i 50'ernes første par år.

Afgørende Amerika-rejse

Det er diskuteret meget, om selvbetjeningsbutikker er salgsstimulerende eller omkostningsbesparende. Sandheden er vel, at de var begge dele. Den første selvbetjeningsbutik, der bar dette navn her i landet, åbnedes i 1949 og var et af Esbjerg og Omegns Brugsforenings ud-salg.

Allerede 1950 indgav brugsforeningsbevægelsen forslag til en studierejse under Marshallplanens tekniske bistandsprogram til studium af selvbetjeningsbutikker i USA. Marts til april 1952 blev turen gennemført med deltagelse af repræsentanter for brugsforeningsbevægelsen, købmændene, H. K. og Forbrugerrådet. Deltagere var bl. a. Kaj Nielsen, Frank Metzloff og arkitekt Poul Hansen fra brugsforeningsbevægelsen, samt Lis Groes, der året efter skulle blive handelsminister.

Denne studierejse og den rapport, der i 1953 blev udgivet om turens resultater: *Om Selvbetjeningsbutikker i*

USA (T. A. 36-172), fik udslaggivende betydning for dansk detailhandel.

Rapporten beskriver naturligtvis selvbetjeningsbutikker i alle tekniske og økonomiske relationer og forholdet til medarbejdere og kunder. Men ikke alene det. Frank Metzloff blev i USA, efter at det øvrige hold var rejst hjem, og blev siden forfatter til rapportens afsnit om selvbetjeningsbutikkers indkøb. I dette afsnit på 20 tryksider finder vi tanker, der i mange år fremover skulle blive FDB's bibel. Her finder vi en beskrivelse af de ledende principper ved rationaliseringer, den funktionelle organisationsopbygning, distributionsafdelingen uden rejse og telefonsælgere men med fortrykte ordresedler koordineret med fakturering og salgsstatistik, af de kommende centrallagre og konsulentfunktionen. Endelig finder vi en fuldstændig beskrivelse af den frivillige kæde samt et eksempel på udformning af kontrakt mellem grossist og detailist.

Studieholdet var for uensartet sammensat til, at man kunne enes om klare anbefalinger for butikshandelens fremtidige indretning. „Men der er for en traditionsbunden og lidt konservativ indstilling detailhandel som den danske et væld af idéer at hente i USA, og der ligger en vældig inspiration i at iagttage den detailhandel, der virker som varefordeler for det største og mest effektive produktionsapparat, verden endnu har set. Det kalder for detailhandelens folk i lige grad på foretagsomhed og ansvarsfølelse at se, hvilken betydning man i USA tillægger varefordelingens udøvelse som det sidste led i produktionens kæde.“

På FDB's generalforsamling i 1955 kunne handelsministeren fortælle, at 126 brugsforeninger havde fået gennemsnitlig ca. 30.000 kr. i Marshall-hjælp til ombygning af deres butikker til selvbetjening.

Man må dog ikke tro, at butiksmoderniseringen i 50'erne skred frem med eksprestogsfart. I 1959, 10 år efter at den første S-butik var åbnet, fandtes der 295 brugser med selvbetjening, eller ca. 13 pct. af alle, og mindre end hveranden

brugsbutik (44 pct.) havde en frysedisk.

Hovedrengøring blandt syge køer

At udnytte den friske vind fra den vågnende konkurrence var een ting. Noget andet – men lige så vigtigt – var at gennemføre den rationalisering uden hvilken alt blev for tungt og for dyrt.

I 40'erne gjorde man ligefrem en dyd af at undlade rationalisering og dermed følgende ubehageligheder.

I 50'erne blev det helt anderledes. Nødvendigheden af at nedbringe omkostningerne kunne ingen tage fejl af, og samtidig gav rationaliseringen mulighed for ny

beskæftigelse på andre frontafsnit.

Efterhånden slog også i FDB en noget mere generøs politik igennem med hensyn til pensioner, erstatninger, m.v.

Det var længe siden, at der havde været gennemført en egentlig gennemgang af hele FDB med deraf følgende hovedrengøring. En sådan blev nu foretaget, og adskillige fabrikker og afdelinger fik prædikatet „syge køer“ for senere at blive omorganiseret eller i værste fald lukket. Det var en drøj vanding at komme igennem, men i 1958 kunne ledelsen med megen glæde fortælle, at samtlige afdelinger og fabrikker det foregående år havde vist balance.





I halvtredserne fik København et nyt stormagasin i centrum. Det skete, da brugsforeningernes Magasin Anva rykkede ind i det gamle, traditionsfyldte restaurationskompleks, National, som dog forinden måtte undergå en vældig ombygning.

Som daværende handelsminister åbnede Lis Groes i 1953 et HB-supermarked i Ishøj vest for København. Det blev betegnet som „Danmarks mest moderne butik“. Direktør Kaj Nielsen, dengang formand for HB, ledsagede Lis Groes på indkøbsturen gennem den nye storbutik.

Sanering, omkostningstilpasning og i enkelte tilfælde eksport-fremstød blev angivet som de metoder, man havde anvendt.

Det mest gennemgribende rationaliseringsfremstød var Esbjerg-Systemet og de nye centralafdelinger. Begge dele under dygtig og fremsynet ledelse af Jacob Ingvartsen.

I 1953 gik man i gang med Esbjerg-Systemet i et fortræffeligt samarbejde med brugerne i Esbjerg-området. Systemet omfattede to forhold: For det første en rationalisering af ordregangen fra brugerne til FDB, af FDBs vareekspedition og vareudlevering til brugerne. For det andet rationalisering af kontaktholdet mellem FDB og brugerne gennem en konsulenttjeneste.

Planlægningen af de nye centralafdelinger blev gennemført i 50'erne, selvom det kun var Odense- og Vordingborg Centralafdelinger, der blev indviet sidst på tiåret, i 1959. Centralafdelingstanken bestod i al sin enkelhed i, at kassere hele FDBs hidtidige engros-apparat med dets hovedsæde på Amager bag broerne og dets 16 afdelinger, hvoraf de fleste i mange etager, og erstatte alt dette med 7 nye centralafdelinger og et nyt hovedkontor. Investeringen var for den tid enorm, men på et kredsmøde i 1958 fortalte ledelsen, at vel ville huslejen stige til det dobbelte af lejen i de gamle afdelinger, og fragten ventedes at ville stige ca. 15 pct., men til gengæld ville vi opnå lønbesparelser, som vi regnede med ville blive ca. 10 gange så store som stigningerne i omkostningerne til husleje og fragt.

Blandt meget andet sagde ledelsen, at Esbjerg-afdelingen havde så god en beliggenhed, at den ikke kunne være bedre. Foredraget blev holdt i Arnbjerg-hallen i Varde for 1100 tilhørere, så det var ikke helt let, da man relativt kort tid derefter skulle forklare, at nu ville man alligevel flytte til Vejen.

Guldtresser og andre stridspunkter

50'erne var en udpræget

brydningstid. FDB havde i 1951 fået en ny leder på 41 år, der tilsyneladende ønskede at vende op og ned på alting. Helt let gik det ikke. Strid og kamp fulgte. Først med bestyrelsen, hvor den nye leder krævede en klar kompetence- og ansvarsfordeling mellem bestyrelsen og dennes heldagsansatte formand på den ene side og den forretningsmæssige ledelse på den anden. Det var der unægtelig ikke tradition for i FDB.

Endvidere med konservativt orienterede tillidsmænd og uddelere. Dagbladsannonceringen vakte modstand, i særdeleshed vedrørende de samtidigt indførte faste priser. Efterhånden som FDB skridt for skridt „trængte sig ind“ på detailhandelsområdet, som hidtil havde været forbudt territorium, udløste dette megen strid. Særlig konsulenttjenesten forsøgte man at lægge for had. De guldtressede Kasketter var et øgenavn, der holdt sig længe.

Selv oprettelsen af Brugsforeningsbevægelsens Garanti- og Lånefond i 1956 gav anledning til mistænksomhed, thi „med penge følger magt“.

I årtiets slutning begyndte også forholdet til de store brugsforeninger og HB at blive spændt.

Af og til synes et vist mismod at kunne gribe ledelsen. I 1956 skrev denne en artikel: *Magt, en upopulær*

analyse, hvori forekom følgende linjer: „Meningen med disse linier er da kun at fremhæve, at mistænksomhed mod magtkoncentration og fordomsfri modtagelighed overfor nyskabelser, som udviklingen nødvendigvis er lige vigtige for de demokratiske samfunds og organisationers udvikling og beståen. Ærligt spil i denne debat er alt, hvad jeg ønsker. Men det er også meget.“ En sådan sindstilstand synes dog kun at have været forbigående.

Der blev tømret et godt hold af jævnaldrende sammen i den forretningsmæssige ledelse. Arnfred og senere Poul Nyboe Andersen, der i 1956 blev formand for bestyrelsen efter først at have tjent et år i repræsentantskabet og to år i bestyrelsen, blev uvurderlige støtter for „det nye“.

Poul Nyboe Andersen fik meget hurtigt en enestående position overfor flertallet af FDBs tillidsmænd, og han støttede uforbeholdent overalt, hvor han havde godkendt eller kunne acceptere den forretningsmæssige ledelses initiativer og idéer. Selv han kunne dog, f.eks. i sager om de nye centralafdelingers placering, komme ud for stormende mishagsyttringer og megen robust modstand.

Ledelsen blev – som allerede antydte – modarbejdet af mange uddelere, men – hvad der havde stor betydning – ikke af Uddelerforeningens hovedbestyrelse, til hvem der var et godt forhold, og heller aldrig af Uddelerbladet, der støttede og hjalp, overalt hvor man turde.

På generalforsamlingen i 1958 kunne ledelsen da også fremsætte disse tilfredse ord:

„Jeg er faktisk mere optimistisk end længe. Grunden hertil er ikke alene, at vi idag har det finansielle apparat i orden. Nej, det er fuldt så meget, at der nu i vort samarbejde indenfor alle kredse tales et nøjært og klart sprog, der kalder fejl og vanskeligheder, men også nyskabelser og fremstød ved deres rette navn.“

EBBE GROES.

Tidligere artikler i denne serie stod i Samvirke nr. 2 og 3. I Samvirke nr. 5 skriver Ebbe Groes om 60'erne.

En brugsforening på

AFRIKAS TAG



Varerne til Brugsen ankommer med en landrover, der har hentet dem i Lesothos hovedstad Maseru, 325 km borte. Turen dertil tager minimum 10 timer, ofte op til et døgn, afhængig af vejr og vejforhold.

Her er nogle af Brugsens kvindelige medlemmer i bjerglandsbyen Malefiloane med de runde stråtekte stenhytter. Før de fik Brugsen, måtte de vandre eller ride næsten 6 timer ad uvejssomme bjergstier for at komme til nærmeste købmandsbutik – og desuden finde sig i at betale priser langt over Brugsens.



„FDB's Jubilæumsfond til støtte af andelsbevægelsen i udviklingslandene“ muliggjorde for nylig ved et tilskud på 33.500 kr. oprettelsen af den første lokale brugsforening i „Sydafrikas Schweiz“ – kongedømmet Lesotho, et lille fattigt bjergland med ca. 1 million indbyggere, der på alle sider er omgivet af Den Sydafrikanske Republik. Det danske ægtepar Lilli og Jens Ole Holm, der arbejder som frivillige i Lesotho, fortæller her om tilblivelsen af den primitive pionérbrugs i en landsby i 3000 meters højde. Lilli er sygeplejerske, Jens Ole lagerforvalter og samtidig en dygtig husbygger.



Godt gemt af vejen, højt oppe i Lesotho's barske og svært tilgængelige bjerge, ligger den lille landsby *Malefiloane*. I næsten 3000 meters højde klamrer den sig til bjergvæggen, nøgen og øde – kun omgivet af græs på bjergsiderne, og hvor der er muld nok, nogle små marker, der lige giver den mest nødvendige føde til mennesker og dyr.

Landet er fattigt, et af de fattigste i verden (nationalindkomst pr. indbygger ca. 1000 kr. om året). På nær et smalt lavland (1600-2000 m. over havet) langs landets vestlige grænse til Den Sydafrikanske Republik består Lesotho af et kompakt bjergmassiv, gennemskåret på kryds og tværs af dybe kløfter og dale med små eller store floder. Mange steder dominerer den nøgne klippegrund, men hvor regntidens rivende vandmasser endnu ikke har skyllet det

Jens Ole Holm sammen med en af de lokale arbejdere under byggearbejdet i Malefiloane. Det er tanken meget snart at udvide brugsforeningens aktiviteter med et snedker- og tømrerværksted og forskellige former for småhåndværk.

Fra Brugsen i Malefiloane, da den endnu havde til huse i et interimistisk lokale i klinikbygningen. Blandt de mest populære varer er hirse, tæpper (på grund af det kølige vejr), børnetøj, fodtøj, senge, stole og byggematerialer. Den nye bygning til Brugsen er på ca. 120 kv.m fordelt på 20 kv.m til uddelerbolig, 50 kv.m til butik og 50 kv.m til lager.

Fakta om FDB's Jubilæumsfond

Fonden stiftedes 25. maj 1971 i anledning af FDBs 75 års jubilæum – med en grundkapital på 1 million kr. Hertil kom ca. 160.000 kr. fra en række virksomheder og institutioner m. v., der betænkte fonden med donationer ved 75 års jubilæet. Fondens indtægter har siden hovedsagelig bestået i rentetilskrivninger. I de syv år siden starten har fonden ydet i alt knap 1 million kr. til en lang række forskelligartede former for U-landsarbejde i tilknytning til andelsbevægelse og Kooperation. Princippet har været, at man er trådt til, når der ikke ad statslig eller anden vej kunne opnås fornøden hjælp til indsatser, der falder ind under fondens formålsparagraf: „At støtte fællesskaber og enkeltpersoner i bestræbelser på at anvende andelsbevægelsens ideer til at løse økonomiske og sociale opgaver i U-landene“.

Eksempelvis har FDB-fonden ydet bistand til:

- ★ *Oplysning* og uddannelse vedr. andelsbevægelsens principper og praktiske muligheder i U-lande (film, kurser, studierejser m. m.).
- ★ *Fremstød* for østafrikansk kunsthåndværk i Brugsens varehuse og i form af tilskud til en kooperativ kunsthåndværksforening i Kenya.
- ★ *Inventar* til brugsbutikker i Tanzania.
- ★ *Etablering* af en ny brugs i en mineby i Botswana i det sydlige Afrika.
- ★ *Tørsmælksforsyninger* til en kostskole i Indien (Seva Mandir).
- ★ *Ekspertarbejde* i forbindelse med opbygningen af en brugsforeningsbevægelse i Karibien.
- ★ *Arbejdsleje* for studerende i Rwanda i Afrika med blandt andet det formål at introducere andelsmetoder for befolkningen i 3 landsbyer.
- ★ *Den internationale kooperative Alliances* arbejde i u-landene, blandt andet via Alliances regionalkontor i Moshi, Tanzania.

Jubilæumsfonden har kun mulighed for at hjælpe med beskedne bevillinger, men der er mange vidnesbyrd om, at selv små beløb har kunnet gøre gavn og virke igangsatende. Formand for fondsbestyrelsen er FDBs formand, gdr. *Gunnar Skov Andersen*.



Fort sættes side 48

En brugsforening på Afrikas tag

Fortsat fra side 47

5000 basutoer

Malefiloane er ligesom tusindvis af andre bjerglandsbyer et produkt af naturen. De runde hytter, *rondavels*, er bygget af sten, møjsommeligt tilhugget af bjergenes klippeblokke, og med stråtag. I nogle landsbyer kan man være heldig at finde et firkantet stenhus med bliktag, men det er enten en lille skole, høvdingens hus eller en anden basuto, der har lidt mere til dagen og vejen end det daglige brød.

Malefiloane med sine 20 familier og 35 hytter camoufleres af klipper og vinterens tørre græsgange i gule og brune nuancer. End ikke en prik er ofret denne landsby på Lesotho's landkort. Men trods dette er navnet kendt i store dele af landet. Mere end én gang er navnet Malefiloane nævnt i Radio Lesotho. Første gang i november 1976, da vi ankom dertil for at færdiggøre og lede den bjergklinik, som områdets befolkning havde samlet penge til og påbegyndt byg-

sparsomme muldrag bort, er bjergene i sommertiden dækket af et fløjlsgrønt græstæppe, der giver føde til de store kvæg-, fåre- og gedeflokke. Kvæget betyder blandt andet mælk og uld. Indsamlingen af ulden foregår via en landsdækkende andelsvirksomhed, der sikrer standardbetaling.



Brugsen opstod i tilknytning til bygningen af en klinik, der udover sygdomsbehandling arbejder med oplysning om sygdomsforebyggelse og bedre ernæring, især af hensyn til børnenes opvækstbetingelser. Klinikken er finansieret af den engelske hjælpeorganisation *Oxfam*. Den danske stats bistandsorgan *Danida* har udover at stationere danske frivillige på klinikken via Mellempfolkeligt Samvirke ydet 110.000 kr. til indkøb af lægeligt udstyr, medicin og andre driftsudgifter. Salg af daglige fornødenheder anses for at

være et vigtigt led i kampagnen for bedre sundhed og ernæring blandt befolkningen. I stedet for som tidligere at lade sådanne klinikker uddele fornuftig mad gratis i grams til en fattig og undertrykt befolkning, forekommer det mere værdigt og saglig rigtigt at bruge brugsforeningstanken til at give beboerne mulighed for selv at købe varerne og øve indflydelse på betingelserne. *Credit Union of Lesotho* har i distriktet en ekspert, der kan undervise befolkningen i andelsprincipperne.

ningen af forinden. Malefiloane blev nævnt igen for nylig, da der afholdtes et stort møde i anledning af den officielle åbning af klinikken, som folk havde set frem til i flere år.

Et skønt bjergland, store flokke af heste, kvæg, får og geder. Floder med lækre laks og ørreder. Små landsbyer med hyggelige og venlige mennesker. Alt er fascinerende. Men et fattigt U-land. Det er grunden til, at blandt andet vi bor her. Klinikken skal forbedre sundhedstilstanden i dette område med godt 5000 basutoer, og arbejdet med klinikken er både afvekslende, interessant og krævende.

Behovet for en brugs

Efter kun et par måneders arbejde viste det sig, at nok er der et enormt behov for en klinik, men en anden ting som basutoerne også ønskede sig på dette sted, var en lille butik, hvor man kunne købe de mest nødvendige dagligdags fornødenheder.

Der var ikke langt fra ønske til handling. Næste gang vi kørte ned til hovedstaden *Maseru*, købte vi lidt sukker, mel, salt, sæbe og tændstikker i et engrosfirma. Pengene lånte vi på regionalkontoret. Således begyndte hjulet at snurre, og efterhånden har vi opbygget et varelager på omkring 1000 Rand (ca. 7000 kr.), og foreløbig beskæftiger „shoppen“ én basutokvinde. Men vi håber at ansætte flere, idet der er et meget stort behov for jobs. Den nye butik giver mulighed for større omsætning, så der bliver råd til at betale løn til en kombineret chauffør og lagermand. Lokale til „shoppen“ klarede vi indtil for nylig ved at flytte fra det ene lokale til det andet, efterhånden som de blev færdige i klinikbyggeriet. Men nu da klinikken er færdig, og skal bruges til sit oprindelige formål, er det blevet nødvendigt at bygge en bygning til Brugsen – det koster penge, mange penge for et så lille samfund som Malefiloane.

Uden tilskuddet fra FDB's Jubilæumsfond havde det nye butikshus ikke været muligt at realisere. Myndighederne har med begejstring modtaget ideen om at organisere en brugsforening med den lokale befolkning som medlemmer. Med ventet godkendelse fra *Credit Union of Lesotho* vil resultatet blive den første brugsforening i Lesotho – med danske brugsforeninger som forbillede. ●

PIGEN ER FRA HERNING

Foto: Bent Tilsted

Hun kom til hedebyen i 1934, før den fik sine egne kunstmæcener og blev et centrum for abstrakt kunst. Ny Carlsberg Fondet sikrede hende pladsen i byens Vestre Anlæg, hvis kunstneriske udsmykning indtil da bestod af en mindeobelisk for hedens opdyrker, *Dalgas*. Figurens navn er ganske enkelt *Herningpigen*, og hun kunne da også godt være et smukt barn af byen i trediveerne. Slangen om armen gør hende dog til en noget utypisk repræsentant for Hernings piger, der har større ry for deres færdigheder på sy- og strikkemaskiner end som slagnetæmmere. Men man kan gætte på, at billedhuggeren *Elo* har haft hedens hugorme i tankerne, da han skabte sin *Herningpige*. Og måske også antikke slangebuddinder.

Mathilius Schack Elo, der blev født i 1887, var fortrolig med antik skulptur gennem sit arbejde for Glyptoteket, hvor han efterfulgte sin far som konservator og virkede til sin død i 1948. Elo deltog i tyvernes og tredivernes arkæologiske udgravninger i Palæstina og ved Hama i Syrien. Den prægtige Hamaløve i Nationalmuseets gård er istandsat af ham, og mange kalkstensfigurer i Glyptotekets ægyptiske samling er reddet fra forvitring takket være Elos og hans fars indsats.

Blandt Elos egne værker hører hans Triton i Horsens og Skt. Jørgen i Holstebro til de mest kendte. Begge er springvandsfigurer ligesom *Herningpigen*. em.



Rene naturblade til omblad og dæks. De bedste indlægstobakker. Derfor nyder De Advokat cerut som en god cigar.



Ligesom de virkelig gode cigarer er Advokat cerut rullet af de fineste naturtobakker. Også i omblad og dæks. Kvalitetstobakkerne og den perfekte rulning giver Dem en udsøgt tobaksnydelse.

Prøv selv at sammenligne Advokat med andre cerutter i den store klasse. Blandt ca. 275 cigar-, cerut- og cigarillosmærker er Advokat den mest købte. Denne placering udtrykker rygerens dom. 10 stk. kr. 12,20.

1006



Få Kenwood Electronic Chef til at gøre alt

Kenwood Electronic Chef leveres med skål, piskeris, dejkrog, k-spade og en omfattende instruktions- og opskriftbog. Med det store tilbehørs-sortiment kan De få den elektroniske køkkenchef til alt - hakke masser af kød, lave marmelade og råkostsalat, mose babymad, skrælle kartofler, hakke nødder og meget andet.

15 ekstra tilbehørsdele:

Kødhakker. Pølserør. Blender. Citruspresser. Råkostapparat. Hurtigsnittende - råkostapparat. Saftcentrifuge. Daseåbner. Kaffekværn. Bønnesnitter. Puréapparat. Cream maker. Kartoffelskræller. Rustfri stål-skål. Overtræk.



Kun
995,-
Rød, gul og
hvid

Få en chef, der arbejder hårdt

THORN

Kenwood er også blendere, håndmixere, el-kødhakker, el-pålægsmaskiner, kaffemaskiner, strygeruller, tørretumbler, opvaskemaskiner og vaskemaskiner.

UD!

REDIGERET AF OTTO RIIS

DER RAFLES IKKE OM HVEM, DER SKAL VÆRE PILOT

Med billigruten over Atlanten er det en hyggelig og skæg tur. – Madpakke kan medtages. – Billet købes fra kl. halv syv morgen.

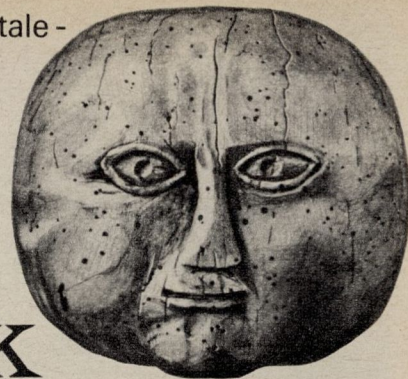
I DEN internationale rejseverden er Freddie Lakers navn på alles læber. Han har med sin flyvende billigrute, Skytrain, lagt en bombe under de hidtil urør-

Fortsættes side 52



I midten Freddie Laker ved en Skytrain-afgang fra London.

Hvis hun kunne tale -



SKALK

Skalk er et lille utraditionelt tidsskrift, som på saglig grund, men i letfattelig form fortæller om nyhederne inden for fortidsforskningen: om nye fund fremdraget af gravhøje, af kirkegulve, af arkivers brevbunker eller af havets dyb – eller om nye teorier og opdagelser, f.eks. om baggrunden for et kongemord, om hvordan man i oldtiden forestillede sig, at man kunne flyve, eller om snørlivets pinefulde mellemstil i klædedragtens historie. Bladet, som er farvetrykt og meget rigt illustreret, er på 32 sider og udkommer hveranden måned. Prisen er 48 kr i årsabonnement.

Hvad mener læserne om Skalk?

En opinionsundersøgelse foretaget blandt Skalks godt 50.000 abonnenter viser, at 98% er tilfredse med bladet, heraf 59% særdeles tilfredse. I 1972 blev Skalk af Dansk Fagpresseforening tilkendt Bording-prisen for »en helt enestående popularisering af arkæologi og historie, der aldrig forfalder til det poppede«.

Hvordan bliver man holder af Skalk?

Ved at udfylde og indsende nedenstående kupon. Bestillingen omfatter hele årgang 1978 (udkomne numre efterleveres), men forpligter ikke til fortsat abonnement.

Et tilbud fra Skalk !

De, som på kuponen bestiller årgang 1978, vil i tilgift modtage hele årgang 1977.

Abonnement på Skalk ønskes af
(navn, adresse)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Postbesørges
ufrankeret.

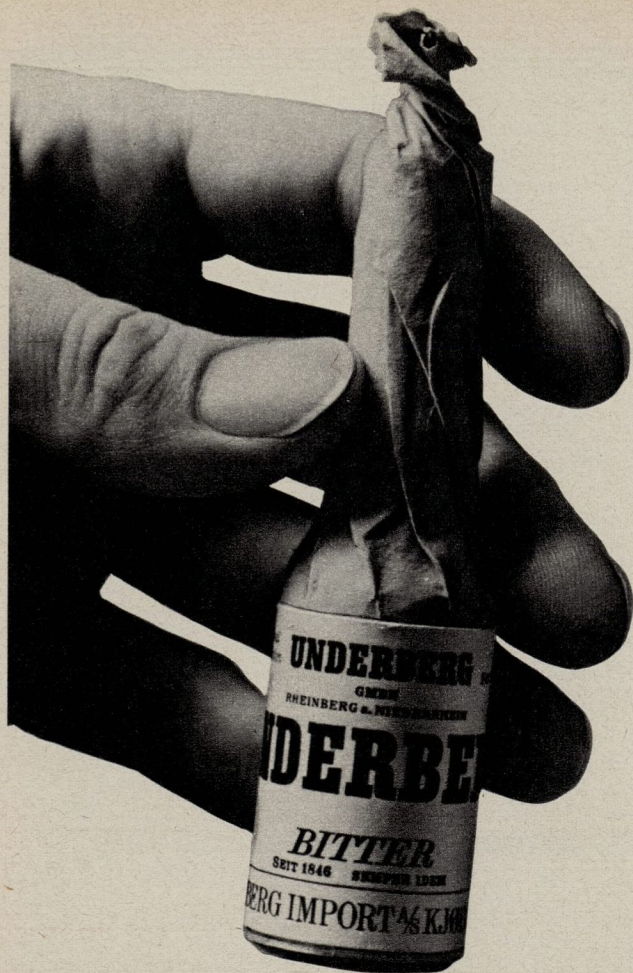
Modtageren
betaler
porto.

13

Tidsskriftet SKALK

Jelshøjvej 9
8270 Højbjerg

RESERVERET POSTVÆSENET



Inderst inde har du brug for en Underberg.!

Når det store kolde bord var større end stort. Når dagen var hård med for lidt tid til for meget arbejde. Så ha' Underberg ved hånden. Del den ikke med nogen. Men nyd den store, stille virkning af krydderurter fra 43 lande. Det er en vederkvægende oplevelse. For maven og hele systemet - inderst inde.

UNDERBERG
-gaven til maven

Der raffles ikke ...

Fortsat fra side 51.

lige, høje flypriser. I det halve år, der er gået, siden han startede sin daglige rute London-New York og omvendt, har han figureret i aviser, magasiner og TV. Han er blevet kendt gennem en ganske usædvanlig pres-sedækning, og har fået en ganske usædvanlig succes.

SKYTRAIN afgår dagligt Sog koster ca. 650 kr. fra London til New York og ca. 770 kr. den modsatte vej. Hertil ca. 25 kroner for middag og eftermiddagsthe. Men man er velkommen til selv at have mad med.

Det er Lakers princip, at man ikke kan forudbestille rejse. Man må møde op på afrejsedagen, købe sin billet på stedet - og så stå op i flyet. To steder i London kan man købe billetter. På Victoria Station inde i storbyen fra kl. 6.30, og i lufthavnen Gatwick (40 min. togkørsel fra London) fra kl. 4. Begge steder om morgenen.

Beretninger om lange køer havde gjort mig nervøs for ikke at komme med den dag, der var bestemt. Jeg mødte op, præcis kl. 6.30 på perron 2 på Victoria Station. Ti søvnige mennesker stod i køen, da salget åbnede. Tyve minutter senere var alle ekspederet. Og så stod jeg der, med søvn i øjnene og ro i sjælen, men lidt rådvild, for nu var der pludselig otte timer ekstra til rådighed i London. Der var langt fra udsolgt den dag. Omkring 100 af de 345 sæder var ledige, da maskinen lettede kl. 17.30. Laker hævder dog

Kø og atter kø. Først kø for at købe billet til dagens afgang, så kø ved check-in-disken (herunder) og så igen kø for at komme op i maskinen. Men stemningen er hyggelig, passagererne har det skæg sammen.

selv, at alt hvad der sælges ud over de første 180 sæder er overskud.

DE ØVRIGE ruteselskaber, der flyver over Atlanten, har reageret som enhver, der føler sig alvorligt truet på tegnebogen. Først modarbejdet Laker, så hånet ham, og så startet en benhård priskrig. Resultatet har imidlertid været, at trafikken over Atlanten totalt er steget betydeligt. Men rent prismæssigt er det blevet kaos. Nu er prisforskellen enorm: fra Lakers betal-stå-på-og-rejs-system til små 700 kroner til en deluxe plads i en Concorde til ca. 4.500 kroner. Men den sidste krydser man Atlanten på 3½ time i stedet for de sædvanlige syv. Det er jo godt at vide.

Hver dag er der på samtlige ruter mellem London og New York plads til mere end 3000 mennesker - i hver retning. De øvrige selskaber har som led i deres Laker-bekæmpelse nu indført et „billig-system“: Nogle timer (lidt varierende) før et fly afgår, kan en eventuel ledig plads købes for ca. 710 kroner. Det betyder, at man nu næsten kan vælge det afrejsetidspunkt, der passer een bedst. Snart formodes det, at lignende systemer indføres mellem andre europæiske hovedstæder og New York.

En stor portion inde-stænget irritation over de hidtidige monopolagtige fly-prisaftaler har fået verdenspressen til at udråbe Freddie Laker til helt, fordi det er lykkedes ham, tilsyneladende effektivt, at ændre pris-billedet. Det lader til, at den opmærksomhed, der er skabt om de høje flypriser også vil give anledning til nærmere undersøgelser specielt af de indeneuropæiske flypriser, der er grotesk høje sammenlignet med flypriserne inden for USA.

Fortsættes side 55





**-for folk der
bruger
begge hænder**

Når man bruger begge hænder til sit arbejde, kan man ikke sådan tage piben ud af munden hele tiden.

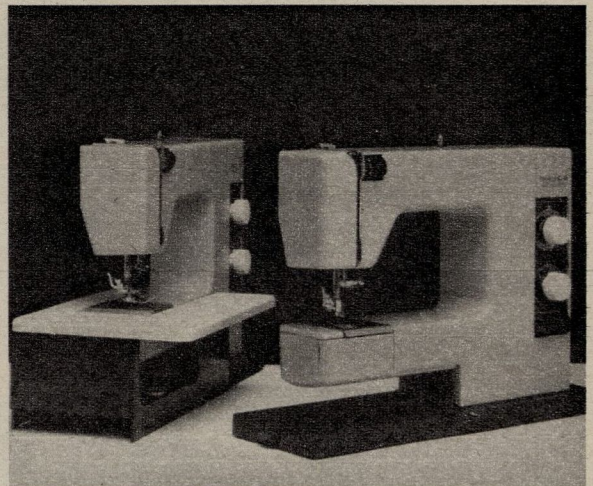
Man har brug for en tobak, der ikke brænder på tungen - og alligevel smager af noget.

Det er derfor vi ryger Everton her.

1173

Brugsen

Major Compact med friarm og nyttesømme syrr det hele for det halve



Du sparer mange penge ved at sy selv - og det er nemt med Major Compact. Den har friarm, der gør det let at sy og reparere selv vanskeligt tilgængelige steder. Alle de nyttesømme, du har brug for, f.eks.: blindsting, almindelig zig-zag, trestings zig-

zag og trapezsyning. Forlængerfod med indbygget tilbehørsrum. Kuffert, og mange andre fordele.

Major Compact fås i en smart orange farve - og vi giver naturligvis fuld garanti: 10 år på fabrikationsfejl - 2 år på el-udstyr. **1.695,-**

Kvickly og Brugsen

OVNSPRØDE POMMES STRIPS!



Det er første gang i historien, at det kan lade sig gøre.

De har sikkert selv prøvet at varme dybfrosne pommes frites i ovnen, fordi det er nemmere end at slæbe friture-gryden frem. Men indtil nu er der aldrig kommet knasende sprøde pommes frites ud af en ovn.

Felix Pommes Strips er de første, der direkte er beregnet til at komme i ovnen. Og de bliver garanteret sprøde af det. De er længere og smallere end almindelige pommes frites, og de er lavet af ægte Bintje kartofler, som vi selv har dyrket.



FELIX

Den ægte vare.

A/S FELIX FOODS, 2600 Glostrup

Der rafles ikke . . .

Fortsat fra side 52.

FOR EN dansker, der på denne måde vil til USA gælder det selvfølgelig om at komme billigt til London. Hvis man er flere og kører sammen i bil, vil det være billigst at køre gennem Tyskland og Holland og derfra med færge til England. Bilen langtidsparkeres så i Lakers billig-system i Gatwick lufthavn. Laker regner med snart at have to daglige afgange med nye DC-10 til New York. Dertil kommer muligheden for tilbud om fly fra England til Californien og hjem fra New York.

BETJENINGEN i lufthavnen og i Lakers fly var glimrende. Vittige hoveder havde fortalt, at man – når alle er kommet ombord – rafler om, hvem der skal være pilot. Efter min selvoplevelse kan jeg dog bevidne, at en tillidsindgydende, pilotudseende britte sad i cockpittet. Stemningen ombord var usædvanlig. Normalt er der jo ingen „stemning“ på et rutefly, kun kølig indadvendthed. Men ikke i Skytrain. Snak på kryds og tværs af alder, køn, race og påklædning. Jeg prøvede at mobilisere al min kritik, men måtte indrømme, at denne flytur var mere hyggelig – og mere skæg – end hvad jeg ellers kendte til.

PÅ TELEFON kan man i New York løbende få oplyst antallet af ledige pladser til dagens afgang. Så to timer før billetsalget sluttede, mødte jeg op, fik billet og konstaterede, at der stadig var 58 ledige pladser. De sidste par timer før afgang kom folk stadig og købte billetter, som om det var til en sen forestilling i biffen. Den sidste passager kom to minutter før lukketid med en enkelt lille håndkuffert. Da hun havde fået sin billet, var der otte pladser ledige. – Hvordan turde hun dog komme så sent? – Joeh, busen var altså også lidt forsinket, men jeg bor nu ikke så langt herfra. Og så ringer jeg først til min datter, når jeg er kommet til London. Sagen er den, at nu har vi råd til at ses fire gange om året i stedet for to – så vi tager det hele lidt mere afslappet!

Skytrain har altså slået an. For passagererne en billig rejsemulighed, for Laker en million-fortjeneste. – Og den skal bruges til flere fly på nye billigruter, siger han.

JENS OLDBØL

Brugsen

Skal vi cirkle sammen?



Brugsens kaffe hedder Cirkel Kaffe. Det ved du sikkert. Men har du også smagt den? Vi har 3 udsøgte blandinger at vælge mellem - blå, hvid og rød. De forstår at blande sig, så man kan li' det. Cirkel Kaffe er simpelthen kendt for sin gode ensartede smag, fra gang til gang. Det er noget, alle kaffedrikkere forstår at værdsætte. Og så er Cirkel Kaffe DVN-deklareret. En yderligere garanti for at både kaffe, ristning og maling er perfekt. Prøv Cirkel Kaffe næste gang.



Brug Brugsen

Forbruger siden

Redigeret af Ellen Munkgaard

Klar eddike Drys

Husholdningseddike har her i landet været gylden-brun så længe, at de fleste forbrugere formentlig har anset det for en naturgivet farve ligesom vineddikens. Men i virkeligheden er den gæringseddike, som bruges til husholdningseddike, vandklar. Og det er kommet som en overraskelse for mange, når de i deklarationen på Brugsens lagereddike kunne læse, at den var farvet med den fra brun cola nok som bekendte ammonierede karamel. Det har givet anledning til adskillige forespørgsler. Derfor og som led i sine almindelige bestræbelser på at fremskaffe varer uden overflødige tilsætningsstoffer har Brugsen nu lanceret en klar lagereddike.

Samtidig med farven er også aromastoffer af uvis sammensætning, såsom „eddikearoma“ fjernet. Disse stoffer forekommer heller ikke mere i Brugsens traditionelle brune eddike. Begge typer er nu kun tilsmagt med krydderolier – deriblandt kanelolie. For at hindre eftergæring er både den klare og den brune eddike desuden tilsat konserveringsmidlet sulfat, men i så ringe mængde, at det drejer sig om mindre end promiller.

Brugsens klare lagereddike fås foreløbig i 1 liters flasker til samme pris som den brune – 3,50. Hvis den får tilstrækkelig god modtagelse, vil der senere komme klar eddike også i 5 liters dunke. Den klare smager og virker fuldkommen som den brune eddike. Så det er alene udseendet, der skiller, og det er blot et spørgsmål om vane. Svenskerne sætter ikke farve til deres eddike.

Trods det lange navn – eller måske netop derfor – er ammonieret karamel et af de farvestoffer, som har tiltrukket sig særlig stor opmærksomhed. Flere forbrugere har også undret sig over, at det forekommer i ymerdryk. FDB's handelsafdeling oplyser, at karamelfarven her kommer ind via den brune farin. Farven i brun farin skyldes ganske vist først og fremmest tilsætning af vestindisk rørsirup, men da dette naturprodukt svinger noget i udseende, justerer De danske Sukkerfabrikker til tider farven med ammonieret karamel. Det er meget små mængder, der er tale om, og der er altså ikke altid ammonieret karamel i den brune farin og følgelig heller ikke altid i ymerdryk. Men når det kan forekomme, skal det fremgå af deklarationen.

FDB's handelsafdeling tilføjer, at der er overvejelser i gang om mulighederne for at undgå karamelfarven. På Engelsk Dansk Biscuits-Fabrik har man jo klaret det ved at bruge rugmalt i stedet til deje, hvor der traditionelt anvendtes brun farin – i brune kager for eksempel.

Noget helt andet er, at det ernæringsmæssigt set er ellersmatest at vænne sig til at spise ymeren naturel. Så man undgår noget af det sukker, som der er almindelig enighed om, at vi med fordel kan spare på.



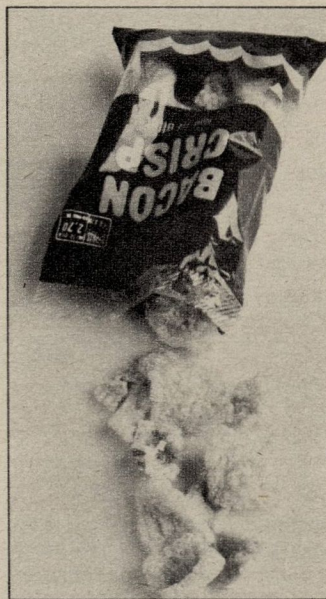
Skopudsning klares hurtigt med skoblanken, der består af en skumpude imprægneret med et silicone-middel.

Et spørgsmål om ærter

Da frøposerne nu er fremme i Brugsen, vil jeg lige tage et spørgsmål op, som tidligere er kommet i så-tiden. Det drejer sig om en advarsel på bagsiden af ærteposerne, hvor der står: Posen indhold er bejdset med Captain og må ikke anvendes til menneskeføde eller foder.

Er det ikke uforsvarligt at sælge ærterne, når de er giftige, spørges der.

Hertil svarer FDB's frøafdeling, at Captain ifølge ekspertudsagn i de små mængder, der anvendes på ærter – 1 gram pr. kilo – ikke er farligere end øl eller køkenskalt. FDB har gennem 25 år brugt midlet til at modvirke jordboende svampe og råd, som kan angribe ærterne, specielt i for kold eller våd jord. Tidligere stod der imidlertid kun, at frøene var afsvampede. Advarslen er først anbragt på posen i de senere år som en ekstra sikkerhedsforanstaltning.



Flæskesvære er trods højt proteinindhold ikke særlig nyttig kost.

Babinol ble-indlæg af uvævede viscosefibre beskytter stofbleen.

Flæskesvær og støvler

Varedeklarationer er ikke altid lige nemme at tolke, og det kan være svært at få udtrykt hele sandheden inden for en næringsdeklarations snævre rammer. Det gælder eksempelvis flæskesvære, der sælges som snacks under navne som Bacon Crisp eller Bacon Pops. Ifølge deklarationen indeholder de pr. 100 gram cirka 62 gram protein – altså nok til at dække en voksen mands daglige behov. Det lyder næsten for godt til at være sandt. Og det er da også en sandhed med begrænsninger, fremgår det af Husholdningsrådets blad Råd og Resultater nr. 1-1978. En kemisk analyse bekræfter ganske vist det høje proteinindholdet i flæskesværen. Men det er protein med såkaldt lav biologisk værdi. Det vil sige, at det ikke kan bruges til opbygning af celler.

Protein er sammensat af aminosyrer, og nogle af aminosyrerne er livsnødvendige for os. Hvis de mangler – og det er just tilfældet med proteinet i flæskesvær – går cellebyggeriet i stå, akkurat som boligbyggeri når blot et enkelt byggemateriale slipper op. Protein med lav biologisk værdi bliver i stedet brugt som energi, det forbrændes eller oplagres i kroppen som fedt. Hvis det overhovedet kan spises. Læder har også et højt proteinindhold, men bortset fra Chaplin i Guldfeber, er der næppe mange mennesker, der ville nyde et par støvler.

Lagereddike uden tilsat farve fås nu i Brugsen.



Det røde hjørne

Hvad kan man læse ud af den røde trekant med ordet Brugsen, som findes på mange vareetiketter. Af hvem og hvor er varerne produceret? Det er jo altid rart at vide i disse Køb dansk-tider, skriver H. Møller, Drosselvej i Hadsten.

Den såkaldte Brugstrekant er ikke noget tilfældigt varemærke, men en garanti for, at den pågældende vare overholder en række nærmere fastsatte betingelser. Vigtigt er det, at produktet skal være godkendt af både FDB's centrallaboratorium og FDB's prøvekokken, og at ændringer kun må foretages med disse to afdelingers godkendelse. Der skal dernæst foreligge en fuldstændig specifikation af både vare og emballage til internt brug og en varedeklaration til forbrugerne. Varens leverandør skal ikke blot overholde den officielle danske positivliste, men både FDB's særlige regler om tilsætningsstoffer og FDB's hygiejneregulativ. Leverandøren skal selv foretage en løbende kontrol af varen og forpligter sig i øvrigt til at deltage aktivt i produktudvikling. Også centrallaboratoriet og prøvekokkenet kontrollerer med rimelig mellemrum.

Brugstrekanten fortæller således ikke noget om fabriktionsstedet. Varerne kan være fra Brugsens egne fabrikker eller fremstillet på andre virksomheder til Brugsen. De kan også være fra udlandet, men så står det på etiketten, hvilket land de er importeret fra.



Centilong med skema

Centilong-mærkningen indførte Brugsen for nogle år siden på børnetøj i stedet for – eller sammen med – den gamle mærkning efter alder. Centilong-størrelserne er mere præcise, men til gengæld ikke helt så nemme at huske som alderen, og det har vist sig, at de kan skabe tvivl. Derfor er FDB nu begyndt at udvide centilong-mærkningen med et skema over, hvad størrelserne svarer til i højde og taljemål.

Hvis barnet for eksempel er mellem 105 og 115 centimeter højt og måler mellem 50 og 56 centimeter i taljen, viser skemaet, at det er størrelse 110, man skal have fat i.

Nyt i Hej-undertøj – ensfarvede sæt med kontrastkanter.



Ensfarvet Hej

Centilong-skemaet er foreløbig indført på emballagen til to nye sæt i Brugsens eget undertøjsmærke, Hej.

Sættene er ensfarvede med kontrastkanter, det ene hvidt med mørkeblå kanter, det andet brunt med gule. Trøjerne findes i sportsfacon til 19,50 og med kort ærme til 22,50. Trusserne, der har den foretrukne ret lave talje, fås med gylp til 16,50 og uden til 11,50 – alle dele i størrelser fra 110 til 160 centilong. (fortrinsvis i Kvickly og tilsvarende store Brugser).

Hej-undertøjet er ribstrikket i 100 procent bomuld, der tåler maskinvask ved 95° – også det kulørte. Som bomuldsundertøj normalt kryber det lidt i vask. Men det er der taget højde for ved angivelse af størrelsen, som altså er størrelsen efter vask.



Ble-skåner

Babinol bleindlæg er en nyhed, der gør bleskift lidt lettere for de forældre, som foretrækker at bruge stofbleer til deres småbørn – i hvert fald de første måneder efter fødslen. Det har hidtil været omkring 70 procent af danske forældre med spædbørn, og det bliver formentlig ikke færre i en genbrugs-tid.

Bleindlægget er uvævet tekstil af viscose, glat og blødt som den type, der bruges til omslag på engangsbleer. Det indeholder ikke farve, optisk hvidt eller parfume.

Hvert bleindlæg måler 35×24,5 cm og vejer kun 2,5 g. Skønt det fuldt udfoldet virker meget tyndt, er det stærkt, og når det foldes – to gange til nyfødte, een gang til børn over 2 måneder – skåner det bleen mod den værste tilsmudsning, så også blevasken bliver lettere.

Bleindlæggene koster 9,85 for en pose med 50 stykker – altså cirka 20 øre stykket. Posen er forsynet med udførlig deklaration og brugsanvisning.

Skoblanker

Morgentravle og folk på rejse kan have glæde af Allstar skoblanker, som består af en skumpude imprægneret med et siliconemiddel. Blankeren kan bruges både til ægte og til syntetisk læder. Den smøres på med et let strøg og kræver ikke efterpolering. Så det er nemt, og resultatet bliver pænt, forudsat at skoene ikke er alt for medtagne. Da siliconemidlet ikke fedter, kan blankeren også bruges til at give tasker og andre lædervarer en let beskyttelse mod vejr og væde. Den er også renlig at arbejde med. Til gengæld kan den ikke påstås at være rørende billig. Prisen er 11,85. Skoblanken, der fremstilles i Vesttyskland, holder ifølge fabrikken til 40-80 pudsnings, hvis man husker at anbringe den i det medfølgende plasticlåg straks efter brugen. Men disse oplysninger savnes i brugsanvisningen på emballagen.

Skoblanken fås især i større Brugser. Der er to udgaver – en rød til lyse og en sort til mørke sko.

Hvor flinke er de oppe på bistandskontoret ?

af NAN HENNINGSEN

Siden bistandsloven trådte i kraft 1. april 1976 har der været talt og skrevet for og imod det nye enstrengede sikkerhedsnet. Af to interviews her i *Samvirke* – i februar-nummeret med radioens Hanne Reintoft og i marts-nummeret med Søster Karen Johanne, der arbejder for Mariatjenesten på Vesterbro i København – må læserne have fået en fornemmelse af, at sikkerhedsnettet næppe er finmasket nok. Især i interviewet med Hanne Reintoft skydes der på kommunerne og på deres forvaltning af skøns-princippet.

Men hvordan ser man på det fra den anden side, de mennesker, som i det daglige forvalter bistandsloven ude i kommunerne? Vi har taget en stikprøve. I Holmegaard kommune nord for Næstved (5700 indbyggere) har vi talt med socialinspektør Otto Jørgensen og socialrådgiver Inge Andersen.

– Har Hanne Reintoft ret i, at der er kommuner, der er „flinke“ til at spare på kommunens penge ved at lade være at oplyse folk om hjælpemulighederne i de tilfælde, hvor der skal søges om hjælpen?

Otto Jørgensen: – Der er sikkert enkelte „sorte“ kommuner i Danmark og det kan godt være, at man dér praktiserer noget i den retning. Uden at det må lyde som pral, så tror jeg godt, vi tør påstå, at Holmegaard Kommune ikke er nogen „sort“ kommune.

Fuld besked om alle muligheder

Inge Andersen: – Vi oplyser altid folk om de hjælpemuligheder, de har krav på eller kan søge om. Ingen har givet os besked på ikke at oplyse folk om de foreliggende muligheder, sådan som Hanne Reintoft siger i interviewet.

– Vil det sige, at i Holmegaard Kommune får folk alt, hvad de på nogen mulig måde har ret til?

OJ: – Ja, det mener jeg da.

Føler sagsbehandlerne på et bistandskontor sig som advokater for dem, der søger hjælp, eller først og fremmest som forvaltere af kommunens penge? Det har Nan Henningsen drøftet med to medarbejdere ved en landkommunes socialvæsen i en samtale, som bl. a. også rejser spørgsmålet om at lægge arbejdsformidlingen ind under socialforvaltningen.

IA: – Når folk kommer og beder om hjælp, snakker vi normalt med dem om, hvordan de er kommet i den situation, om vi eventuelt kan hjælpe dem med at få orden på deres økonomi, måske få saneret deres gæld. Foruden den hjælp, de simpelt hen har krav på efter loven, får de efter vores skøn så meget, at de kan komme videre uden hurtigt igen at skulle bede om hjælp.

– Føler I jer som advokater for klienterne eller er I først og fremmest forvaltere af kommunens penge?

IA: – Jeg føler mig som klienternes advokat...

OJ: – Jeg håber, jeg både er klienternes mand og kommunens. Vi har et budget, der skal overholdes, men på den anden side skal folk have den hjælp, de med rimelighed har behov for. Overskrides budgettet, så må vi have en tillægsbevilling. Den får vi da også. Vi har ingen problemer haft med politikerne i de to år bistandsloven har fungeret.

– Behandlingen af folk står og falder åbenbart med holdningen hos den behand-

lergruppe, der har med dem at gøre?

IA: – Det kan der være noget om, og når man kan tale om „sorte“ kommuner, så er det nok til dels et holdningsspørgsmål. Jeg vil dog også godt sige lidt til forsvar for de mennesker, der danner behandlergrupperne i de „sorte“ kommuner. De er uddannet efter den gamle lov, har arbejdet efter den i en årrække måske, og dengang var det nok skik de fleste steder, at man gav folk, hvad de selv kunne finde på at bede om. Det opsøgende arbejde, helhedssynet på familien, alt det, der danner det nye enstrengede system, kendte man jo intet til. For at få behandlerne væk fra den gamle holdning skulle der en omskoling til. Det har nok knebet med at få den gennemført inden loven trådte i kraft, og derfor kan der være sagsbehandlere rundt om i landet, der kører efter den gamle rutine. Jeg tror, der bliver færre og færre. Der er en vågen presse, der er Hanne Reintoft og hendes brevkasse, og der er bistandsfore-

ninger rundt omkring, som nok skal gøre opmærksom, hvis der er noget galt..

Skriver gerne selv klagerne

– Er der også her dannet en bistandsforening, hvor folk kan henvende sig, hvis de mener, de ikke har fået den rigtige behandling hos jer?

OJ: – Der har vist ikke været tale om det.

– Er det fordi I er så flinke?

OJ: – Det tror jeg såmænd ikke, det er snarere et spørgsmål om der er nogen, der vil tage initiativet.

IA: – Jeg tror, initiativet måtte komme fra os, hvis det skulle blive til noget. Vi ville faktisk ikke have noget imod en social forbrugergruppe, det kræver bare tid og kræfter at få startet den, og vi er

bestemt ikke overbemandede i øjeblikket.

OJ: – Det er jo et spørgsmål om tillid. Hvis den er der, er der vel ikke brug for en forbrugergruppe.

– Man kan jo også have så meget tillid, at man er nem at køre rundt med?

OJ: – Er man ikke tilfreds, kan man anke. Enhver, der føler sig forkert behandlet, kan anke til amtet, og vi hjælper gerne med formuleringen, så vedkommende bare behøver at sætte sit navn under.

– Er det helt betryggende?

OJ: – Ja, hvorfor ikke? Vi har vel i de to år, der er gået, siden loven trådte i kraft, haft ca. 30 ankesager. Betydeligt flere end før bistandsloven.

– Hvor mange har fået medhold af amtet?

OJ: – Kun én, tror jeg.

– Er det behandlergrup-



Inge Andersen:
Jeg føler mig som klienternes advokat...

pen, der har eneafgørelsen i det daglige?

IA: – Kompetancen er uddelegeret til os, men hvis vi ikke er 100 pct. enige, så går sagen videre til socialudvalget.

– Sker det tit?

OJ: – Nej, ikke ret tit, men vi kan selv være interesseret i at få de mere principielle sager afgjort af udvalget.

– Hvad er socialudvalgsformandens rolle?

OJ: – Han har opsynet, han planlægger og koordinerer, han går ikke i detaljer i enkeltsagerne. Dog er det sådan, at alle afgørelser, vi har truffet, går videre til ham, så han altid kan være orienteret.

Bedre ena for bistandsloven

– Er I glade for bistandsloven eller synes I, det gik ligeså godt eller bedre før?

Fortsættes side 61



OTTO JØRGENSEN:
Jeg håber, jeg både er klienternes mand og kommunens...

NILFISK har det bedste støvsug

Nilfisk er enestående til at suge støvet ud af tæpperne og væk fra gulvene, og til at fjerne tråde o.s.v.

Et stort watt-forbrug, vacuum eller luftstrøm er ikke ensbetydende med en god evne til støvsugning. Andre ting, som f.eks. mundstykkets konstruktion er af største betydning for støvsugerens formåen.

Nilfisk er det bedste bevis herpå. Nilfisk har det bedste støvsug, er økonomisk i brug og skabt til at bestille noget - år efter år.



NILFISK
Danmarks mest solgte støvsuger

47

Brugsen

Et godt stop

Rygepause.
Et godt stop med en af
Brugsens fine Lancaster
tobakker i en original Gesandt
pibe fra den engelske
Dunhill/Parker koncern.

Lancaster Mixture

- en mildt krydret medium
cut blanding sammensat af
Dark Cavendish og udsøgte
Virginia tobakker,
granuleret og tilsat ægte
Jamaica rom.
Fås i pung med 49,1 g
og dåse med 100 g.

Lancaster Old Blend

- en mild, granuleret Burley blanding af Tennessee-Burley, Old Belt-
og South Carolina-Virginia. Fås i pung med 49,1 g og dåse med 100 g.



Lancaster Old Blend Flake Cut

Samme fine tobak som
Lancaster Old Blend i pung
og 100 g's dåse, men skåret
i firkantede flakes, der giver
tobakken en mere mild og
kølrig røg. Fås i dåse med 45 g

Til et godt stop hører naturligvis en god pibe. Og når du vælger en Gesandt fra
Dunhill/Parker koncernen er du sikker på kvaliteten. Der er 12 forskellige Gesandt piber
at vælge imellem, så du finder nemt den, der gi'r dig det bedste stop.

Brug Brugsen

Hvilken gødning er bedst?



Kunstgødning eller organisk gødning. De har stort set samme egen-skaber. Kunstgødningen er billigst, men skal suppleres i årets løb. Det skal den organiske gødning ikke. Den er til gengæld dyrest. **animix** er en organisk blandingsgødning med mikro-næringsstoffer, der glider ind i naturens normale kredsløb med det samme. Det er tilmed en miljøvenlig gødning, der ikke svider planterne og deres rodneth. Af andre fordele bør nævnes, at **animix** ikke kan vaskes ud af jorden med regnvandet.



Fås i Deres Brugsforening.

Hvor flinke er de oppe på bistandskontoret

Fortsat fra side 59

IA: - Det er afgjort bedst nu. Jeg kom i 1973 hertil fra Mødrehjælpen, så jeg har arbejdet i tre år under de gamle love. Fordelen for os - og også for klienterne - er, at folk nu kun skal henvende sig til os. Skal andre myndigheder blandes ind i problemerne, så er det vores sag at gå videre. Kun én vej til bistand er virkelig en realitet, synes jeg.

- *Er I også tilfredse med skønsskæmmet, som Hanne Reintoft mener kan være af tvivlsom værdi i visse situationer?*

OJ: - Der var jo også tale om skøn i de gamle love.

IA: - Jeg tror ikke, folk er interesserede i at få de gamle forhold tilbage. De fleste får jo større hjælp nu og forhåbentligt i den form, der virkelig er til nytte for familien som helhed.

- *Kan I nå det opsøgende arbejde, som jo også er en af ideerne i den nye bistandslov?*

OJ: - Den side af sagen er ikke i orden endnu. Vi gør helt sikkert ikke nok ud af det opsøgende arbejde, men det kommer.

IA: - Hvis vi hører om noget, så farer vi da ud med det samme og venter ikke på, at folk selv skal komme. Men vi har endnu ikke tid til at tage turen kommunen rundt, for at se om nogen har brug for hjælp. Vi har daglig kontakt med sundhedsplejersken og dagplejemødrene og vi har månedlige møder med daginstitutionerne, ligesom vi er i gang med at bygge et endnu bedre samarbejde op med lærerne på de enkelte skoler.

- *Er det blevet mindre flovt og pinligt at gå på bistandskontoret end mange følte det var at måtte op på socialkontoret?*

OJ: - Jeg tror, det er anderledes i dag.

IA: - Måske der er ældre, der stadig generer sig for at bede om den hjælp, de både har behov for og ret til, men de yngre og især de unge generer sig bestemt ikke. Jeg synes, vi har et meget naturligt forhold til de mennesker, der har brug for os.

OJ: - Der hænger nok noget med børneværn og almisser ved hos den ældre generation, men holdnings-

ændringen er på vej, både hos behandlerne og hos klienterne. Folk føler sig mere trygge ved os i dag, føler jeg.

- *Hvordan går det med arbejdsløsheden her i kommunen?*

OJ: - Vi har nok mindre arbejdsløshed end de fleste andre steder omkring os, fordi vi har Holmegaard Glasværk, der er en meget stor og god arbejdsplads.

IA: - Vi bor jo tæt ved Næstved, det giver muligheder, og vi er så heldige, at vi ikke har flere unge arbejdsløse end kommunen selv kan sætte i gang.

OJ: - De unge har blandt andet lavet en højst tiltrængt cykelsti mellem Fensmark og Holme-Ølstrup, og desuden er vi - ligesom flere andre kommuner her i Sydsjælland - i gang med et projekt, vi har kaldt: "Unge hjælper ældre". Det går ud på, at pensionister, der ude eller inde har forskellige arbejdsopgaver, som de ikke selv kan klare, kan henvende sig til os, så skaffer vi ung arbejdskraft. Materialerne betaler pensionisterne stort set selv, arbejdslønnen betales dels af kommunen, dels tages den af en pulje fra amtet til beskæftigelsesarbejder.

- *Mange her i kommunen bor i eget hus, hvad sker der, hvis de ikke kan klare terapisydelsene under arbejdsløshed?*

IA: - Det er en skønssag. Hvis deres budget er sådan, at de selv med manden i arbejde, ikke ville kunne klare huset, så hjælper vi dem til et andet sted at bo. Hvis det kun skyldes arbejdsløsheden, så hjælper vi dem, men sjældent mere end een eller to gange.

- *Går de penge ind som en prioritet i huset eller skal de tilbagebetales, så snart arbejdsløsheden er forbi?*

OJ: - Som hovedregel skal pengene slet ikke betales tilbage, det er forbigående hjælp, og den skal normalt ikke tilbagebetales.

- *Hvis I skønner, at arbejdsløsheden er permanent, ryger huset så?*

OJ: - Hvis det er en ufor-skyldt arbejdsløshed og vedkommande har vist virkelig vilje til at komme i arbejde igen, så er der så at sige ingen tidsfrist.

- *Er der slet ikke noget i den nye bistandslov, I er utilfredse med?*

IA: - Bistandsloven er sådan set god nok, men den har krævet en stor omstilling, og kommunerne har fået alt for ringe støtte fra socialministeriet og socialstyrelsen. Det har været med til at skabe problemer man-

ge steder. Udenfor bistandsloven er der f.eks. pensionerne. Havde man spurgt mig, skulle man aldrig have indført den laveste invalidepension. Den er kun på godt 1000 kroner, og i disse arbejdsledetider er det næsten umuligt at få en invalidepensionist i arbejde f.eks. den halve dag. Det betyder at vedkommende må have varig hjælp, og den er ikke særlig stor.

OJ: - Loven blev lavet, da vi havde fuld beskæftigelse, og den 31.3.76 var der i hele landet kun 13.780, der fik denne lave invalidepension.

IA: - Ja, men de 11.000 var kvinder. Man har åbenbart skønnet, at kvinderne alligevel går hjemme og så kan det være "nok" med laveste pension. Den laveste burde væk! Den mellemste invalidepension er lav nok, men dog til at klare sig for med lidt ekstra hjælp.

- *Arbejdsformidlingskontorerne er blevet kritiseret stærkt. Nu skal arbejdsløshedskasserne igen til at kunne anvise arbejde, tror I det vil hjælpe?*

IA: - Måske, men jeg ville ønske, at arbejdsformidlingen kom ind under socialforvaltningen. Jeg tror, det ville give meget mere skub i tingene. Vi kender folk, og fik vi også et bredt kendskab til arbejdspladserne, ville vi meget bedre være i stand til at hjælpe dem. Med arbejde, i stedet for bare at punge ud. Det løser jo ikke problemerne på langt sigt.

OJ: - Tanken er heller ikke mig fremmed, og den har også været drøftet andre steder.

- *Hanne Reintoft sagde i februar-nummeret, at hun følte sig som samfundets lappeskrædder, men at hun ikke havde dårlig samvittighed over det. Hvordan føler du dig, Inge?*

IA: - Jeg føler mig naturligvis også som lappeskrædder, og jeg kan også bære det. Jeg sidder her for at forvalte en lov så godt som muligt til fordel for borgerne i Holmegaard Kommune. Jeg er lappeskrædder, og er der urimeligheder i loven, må det være min opgave at gøre opmærksom på det i min fritid. De mennesker, jeg kommer i berøring med, har ikke kræfter til at gå på barrikaderne. Jeg må arbejde på at hjælpe dem så godt jeg kan. Det var blandt andet derfor, jeg gerne ville have arbejdsformidlingen ud i kommunerne. Det er kortsigtet at nøjes med at skaffe mennesker materielle goder og derefter lade dem sidde uvrksomme hen. **NAN HENNINGSEN**

	SNUDE	TRO	INSPI- RERENDE	KEJSER		ER BRUGEN		BÅDEN	FRYSE	BØRN- HOLMSK LOKALI- TET	KENDE- ORD	JO	PÅNY	LITER	KORT		ILTER	FUGLEN	VOLD
TSYK FLOD					RIDDER	↓	HUNDE- RACE									BYGNING RAVE			
MANGEL- FULDT UDSTYRET														SKUF FEST					
RED- SKABER					OVER- KOMMET PIGE					ANTALS- FOR- KORTESE					OPHØJE FAR				
SPANIEN		SPORTS- FOLKENE VAND							TONS	BIBELSK KVINDE	EFTER- NAVN								
	RENS MÅLLØS			DYRET NEDTUREN					STRØM Ø		UNGE ER FOR- HÅBENTLIG SMELTET								
LEDT					TO ENS TAL			AGTES DRIK			BELGIEN FILEDE			TRIE JUBLER MAN OVER				VOKAL ROMERTAL	
DRIK			SMADRET			AMR. STAT HJULDELE										STEDORD TREER	RUST TREER		
MÅLER			ENS GAGE FIRE SNESE							TAL ANBEFALET								TSYK- LAND	
METER		RUSS. FLOD FARTØJ			TREER TONE			JAKKEDEL MUKKE						GENNEDE STENE				VOKAL NORD	
	RØBE DRIK							VÆST PIGE		FISKEN TONE									MODTOG
REDERI			GRAM DEMNING		VRISSEN STEDORD								EFTER- SKRIFT REKKE				VELOP- DRAGEN	FRANKRIG- UDHUSET	
KLISTREDE							UNGE DÅRLIG			SNAPS KADAVRET						ARAB. NAVN DRONNING			
	KØBSTAD KLATRE- FUGL								FANGE			BEKLÆD- NING RYGE							
TARA		TONE DAMP			HØR BEFRIET					DITTO FORHENS- VÆRENDE			TOP VOKAL						BRAG
SNAVSET									KORT TIDSRUM						URAN	RETNING FØLELSE			
REKKE			FUGL TAL				LIGETIL BIMS						FRED	NY FISK				REUMUR OPFØR	
PIGE						LANGE- LAND VOKAL		PUKLE NORGE			DYR TONE				JEG- ILT		VEJR ITALIEN		
KVELSTOF		INDRE								VIDEN- SKABEN									

Løsningskuponen sendes senest 15. april
til Samvirkes kryds, postboks 89, 2620 Albertslund.

Indsendt af:

KODEORDET i krydsopgaven i nr. 2/1978 var *Butiksudvalg*. Blandt de indsendte løsningskuponer med det rette ord blev trukket lod om ti store æsker chokolade. De er afsendt til:

B. Anker Jensen, Vestergårdsvej 123, 1. th., 2600 Glostrup. Anna Christiansen, Kanonvej 19, 2730 Herlev. Kirsten Nielsen, Valnøddestien 3, Tejn, 3770 Allinge. Esther Jensen, Nykøbingvej 63, 4850 Stubbekøbing. Margrethe Berthelsen, Rejlevej 7, 4900 Nakskov. Erna Andersen, Falkenberg 9, 5700 Svendborg. Kenneth Frederiksen, Sandved 3, st. th., 6200 Åbenrå. Svend Aage Hansen, Uttrupvej 16, 9400 Nørresundby. Kr. Jepsen, Ø. Hvidbjerg, 7970 Redsted M. Rigmor Christensen, Himmerlandsgade 14, 1. tv., 9000 Ålborg.

I denne kryds er også gemt et ord. Vil De deltage i lodtrækning om ti pakker med en pose kaffe og en pose te i hver, må ordet findes, skrives i kuponen til venstre, og den må hjemmefra senest 16. april.

Sesam luk dig op *Samvirkes* børne- magasin

Redigeret af Kari Sonsthagen og Torben Weinreich

Børn, banko og enarmede tyveknægte

To piger på 12 år skriver til os: „Vi var til banko-spil, og der var mange mennesker. Vi havde fået en god plads. Der kom flere og flere mennesker, og til sidst var der ikke flere pladser. Men der blev ved med at komme mennesker. Så kom der en mand og sagde, at vi to børn skulle rykke ned i en krog, så de voksne kunne få pladser. Der var også flere andre børn, der blev sat ned på nogle ølkasser. Det synes vi er strengt at behandle børn på den måde!“

Har børn overhovedet lov til at spille banko eller deltage i andre spil, hvor det er muligt at vinde penge eller store gevinster. Herom siger politiassistent Kjeld Nielsen på Køge Politistation:

– Børn har lov til at deltage i banko. Der står i hvert fald ingen steder, at det skulle være forbudt. Men jeg tror ikke, der er mange børn, som er interesseret i at spille bingo eller banko for at vinde flæskestege eller kaffe. Næh, de fleste kommer nok sammen med voksne.

– Men når børn nu må deltage i banko-spil, er det så tilladt at behandle børn og voksne forskelligt?

– Nej, egentlig ikke. Hvis børn deltager aktivt i spillet, skal arrangørerne behandle dem på lige fod med voksne.

Må børn også sætte penge på heste i travløb og galopløb, eller f.eks. på duer i due-væddeløb?

– Ja, det må de godt. Hvis et barn bruger sine lommepenge på f.eks. travløb og vinder store penge, så tilhører pengene barnet.

Hvis et barn køber en lodseddel, hvor en bil er hovedgevinsten, og barnet vinder – hvad så?

– Så er det barnets bil. Børn kan købe lodsedler, og de kan også købe de små sedler i tombolaer.

Hvad så med spille-automater. Dem man kalder „en-armede tyveknægte“?

– Dem må børn ikke spille på, hvis de er alene. Det gælder alle slags spille-automater, som man kan vinde

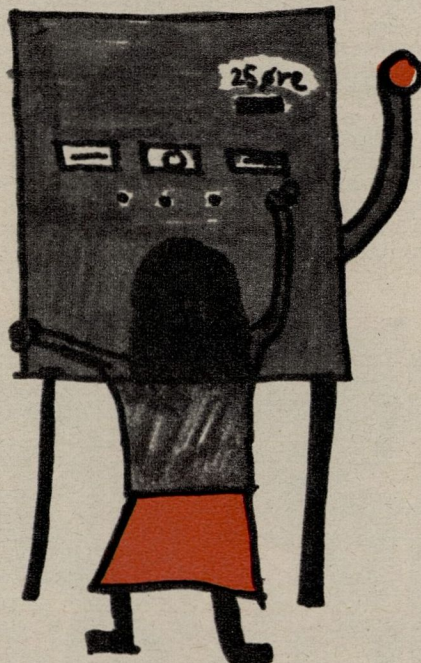
på. I en bekendtgørelse fra 1938 står der, at børn kun må spille på den slags automater, hvis de er sammen med voksne. Automaterne møder de jo især ved omrejsende „tivolier“. Bekendtgørelsen blev fornyet den 6. juli 1967. En bekendtgørelse er nogle regler, som en minister bestemmer. Og det er så politiet, der skal holde øje med, at reglerne overholdes, men det kan jo være svært. Tænk bare på, hvor mange steder, man finder spille-automater. F.eks. på færgerne.

Politiet har nu alligevel en vis kontrol med det. Når et cafeteria eller lignende søger om tilladelse til at sætte spille-automater op, så undersøger politiet, hvem det er, der især besøger cafeteriaet. Hvis det først og fremmest er børn og unge under 18 år, så får cafeteriaet ikke tilladelsen. . .

Til slut fortalte Kjeld Nielsen, at ingen under 18 år må tippe, men at der ellers ikke fandtes nogle bestemte forbud, som gjaldt for børn og spil.

Du synes måske, at det er underligt at børn ikke må bruge de „en-armede tyveknægte“ uden at være sammen med voksne. Men reglen er der for at beskytte børn, sagde Kjeld Nielsen. Det er let at blive bidt af spille-dille, og så forsvinder pengene som ingenting.

I Sverige er man ved at lave et forbud mod en-armede tyveknægte.



trine 10 år

Gåder

1. Hvad er det hårdeste, når man lærer at køre på cykel?
2. Hvad er det største ved Napoleon?
3. Hvilke buer nærmest hånden kan man dårligst undvære?
4. Hvad er det, som kommer omkring nytårstid og besøger folk? Det er som regel ikke velkomment. Og navnet staves ens forfra og bagfra!

Løsning andetsteds på siden.

hallojsa

En mand så en annonce, hvori der kort og godt stod:

„Vil De spille harmonika? Så send mig 25 kroner!“

Manden fandt, at det var billigt, så han sendte pengene. Et par dage efter fik han et brev, hvori der stod:

„Tak for de 25 kroner. Og glem så ikke at spille harmonika!“

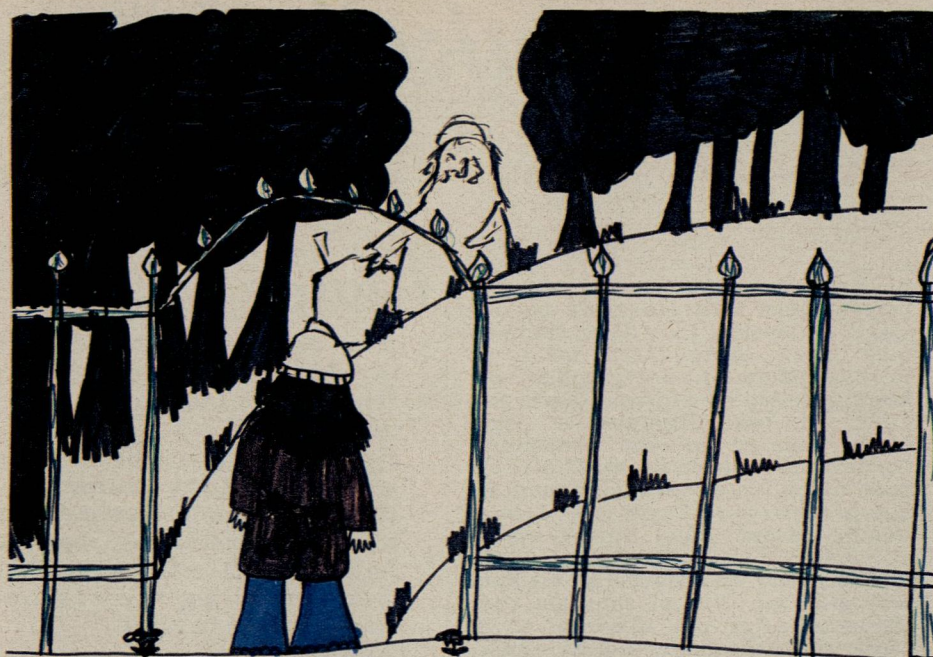
Indsendt af Helle, børne-korrespondent.

Løsninger på gåderne:
1. Væjen, 2. bogstavet N, 3. albuer, 4. regninger (skriv det ned bagfra!)

Digt et digt!

Det regner, det er rædselsfuldt, og min mave knurrer af sult. Min mor er syg, og min far er gal, så jeg er en meget ensom ka'l.

Dette digt står i en bog, som hedder „Min moders smil“, fra forlaget Baby Power. Det er skrevet af en dreng på 7 år, som hedder Torsten. Vi håber, at I også vil sende digte, vers og viser, som I selv har lavet, ind til os. Har I tegninger til digtene, så vil vi meget gerne have dem også. Hvis I er hurtige, kan vi nå at få nogle med i august-nummeret.



Dødens pølse

Dette er den første spøgelses-historie. Brian Bo Knudsen på 11 år har skrevet den. Desværre har Brian glemt at skrive navn og adresse både på kuerten og inden i brevet. Men her er historien:

Det var en mørk aften, og jeg havde været ovre hos en af mine venner. Jeg var sent på den og tog derfor en smutvej over kirkegården.

Pludselig skimtede jeg noget hvidt imellem træerne. Det gøs i mig, og jeg troede, at jeg aldrig ville slippe godt fra det. For mine ben kunne dårligt nok bære mig.

NU så jeg, at det langsomt kom nærmere. Da det hvide næsten var helt henne ved mig, spurgte det:

„Skal det være en varm pølse, hr.?“
Tegningen er lavet af Astrid, børne-medarbejder.

Nye børnebøger – hvor kommer de fra?

De børnebøger, som skal udkomme til efteråret 1978 og foråret 1979 er ved at blive skrevet og trykt nu.

Mange danske børnebogsforfattere har for måske et halvt år siden afleveret teksten (manuskriptet) til de kommende bøger.

Men bøger skrevet af danske forfattere er kun en lille del af de bøger, der udkommer herhjemme. De fleste børne- og ungdomsbøger er oversat fra andre sprog, især svensk, norsk, engelsk og tysk.

Hvordan får forlagene, som udgiver bøgerne, fat på disse udenlandske bøger?

Det får de bl.a. på det, man kalder børnebogsmessen i Bologna, som ligger i Norditalien. Hvert år i begyndelsen af april måned mødes forlæggere

fra hele verden. Og det er her, de danske forlæggere får fat i de udenlandske bøger. De træffer en aftale med den udenlandske forlægger, som først har udgivet bogen, om at den skal udkomme i Danmark. Den bliver så oversat til dansk og udkommer måske et år efter.

En særlig måde at lave bøger på kaldes *samtryk*. Det betyder, at flere forlag fra flere forskellige lande *samtidig* udsender en bog i deres lande. Det gælder især for fler-farvede bøger, dvs. bøger til mindre børn og fagbøger til både små børn, store børn og unge. På den måde kan den samme bog nogenlunde samtidig udkomme i f.eks. Italien, Japan, USA, Vesttyskland, England, Norge, Sverige og Danmark. Det er billigere at lave bøgerne på den måde, fordi man er flere om det.

Lige nu ved vi ikke, hvilke bøger de danske forlæggere har købt, men vi ved, at det allerede nu er bestemt, hvad det er for bøger som skal udkomme om et halvt, et helt og halvandet år.



På messen er der kun adgang for forlæggere, forfattere og andre folk, som har med børnebøger at gøre. Derfor bliver deltagerne forsynet med et særligt adgangs-kort, som ser sådan her ud. Her fra messen i 1975. Figuren øverst til venstre er børnebogs-messens vartegn (dvs. kende-mærke).

I dette nummer finder I to tegneserier i Sesam. Vi har bragt begge to samtidig, fordi vi synes, at det var sjovt, at to drenge havde fået samme idé – men løst „opgaven“ på forskellige måder. Serien her er tegnet af Jørgen fra Vemb i Jylland.





Natfuglene

I 5. b på Hyldagerskolen i Herlev lidt uden for København har alle læst „Natfuglene“. Det er en bog skrevet af den norske forfatter Tormod Haugen. Efter at de havde læst bogen, skulle de tegne noget fra bogen, skrive om bogen eller skrive et brev til forfatteren. Her er hvad nogle skrev:

Natfuglene er en god bog. Den handler om en dreng, der hedder Joachim og hans mor og far. Han har en ven, der hedder Sara, som er stærkere end ham. Der er også to piger som hedder Tora og Julia. De banker Joachim, når de møder ham, når de er sammen. En dag i skolen kommer Joachim til at sige „mor“ til lærerinden, og da allesammen griner af ham, løber han hjem.

Joachim virker som en rigtig dreng, og bogen bliver fortalt som en virkelig historie, som minder om det, der i virkeligheden kan ske med os. I hverdagen. Man kan f.eks. se på Joachims far. Han er vikar på en skole og får dårlige nerver af det. Vi synes bogen var meget god, fordi vi forstod handlingen i bogen. Bogen var også meget spændende. Det var bedst der hvor Joachim kom til at sætte sig på „den brune plet“ og heksen fru Andersen kom og spurgte, om han ville have en kop kakao. Eller da Roger og Julie lokkede Joachim ned i kælderens. Den aften, da natfuglene kom, var også god. Men det er svært at sige, hvad der er bedst, for hele bogen er god.“

Hilsen fra 5. b.

En skrev også: „Der sker flere ting, som skaber spænding og håb for dem, der læser eller hører den!“

Nu kan I jo så sidde og grunde over, hvad „den brune plet“ og „natfuglene“ er for noget. Svaret får I ved at læse bogen selv. Tormod Haugen har skrevet flere spændende bøger. „Zeppelin“ kom på dansk sidste år, men den kan vi evt. skrive om en anden gang.

„Natfuglene“ er udgivet af Jespersen og Pios forlag og koster 35,40 kr.

Tegningerne her er også lavet af elever fra 5. b på Hyldagerskolen.

Kender du vildhestene?

Alle ved, hvad en hest er. Den er blevet et af de mest brugte dyr i menneskets tjeneste. Som ridedyr og som trækdyr.

Men de heste, vi ser rundt omkring os i dag, er alle tamheste. De bliver født og vokser op på bondegårde og stutierier, hvor man opdrætter heste specielt til rideheste.

Men der fandtes engang rigtige vildheste, og man kan på en måde sige, at der også gør det i dag. De vildheste vi kan finde i dag, bl.a. i de zoologiske haver, er dog ikke rigtige vildheste. De er hvad man kunne kalde vilde efterkommere af tamme og vilde heste.

Hvorfor er vildhestene forsvundet? Det er de mest af alt, fordi mennesker har jaget dem for at tæmme dem, så de kunne bruges til ride- eller trækdyr. Alligevel er der visse steder i verden vildheste som overlevede i små flokke, bl.a. på de asiatiske stepper. Efterhånden som mennesker trængte frem overalt, kom tamheste og vildheste i forbindelse med hinanden, bl.a. lokkede nogle af de vilde han-hestes tamme hun-hestes væk fra de tamme flokke. Nogle af de føl, som blev resultatet af dette, fulgte de vilde flokke, blandede sig med dem, og efterhånden blev vildhestenes særpræg udvisket.

I Europa fandtes en vildhest helt frem til omkring 1900. Den hed tar-



panen. Den var lysegrå med hvid snude. Den var som alle vildheste noget mindre end tam-hest. Den var kun lidt over en meter i skulderhøjde. Den levede i flokke, som blev ledet af en hanhest (en hingst).

I Asien findes stadig en slags vildhest, som kaldes for Przewalsky-hesten. Navnet er russisk. Det er navnet på den mand, som første gang beskrev dem. Denne hest er gullig. Den lever også i flokke på 5-10 heste med en fører-hingst. Den er ret udbredt i zoologiske haver.

I Asien har man også en anden slags vildhest, Onageren, som minder en del om et æsel. Den er dog ved at være udryddet.

I Afrika har man haft en vildhest, som ligner zebraen en hel del. Den kaldes Quaggaen. Den blev udryddet omkring 1870. Den var brun med zebra-striber på forkroppen og hovedet.



NATFUGLENE





Pariserbøf

(2 portioner)

100 g hakket oksekød

1 spsk hakket løg

1 spsk hakket rødbede

1/2 tsk salt

1 knsp peber

2 skiver franskbrød

15 g margarine.

Bland kød, løg, rødbede, salt og peber godt sammen.

Smør farsen på de to brødsiver

Kom margarinen på en pande og lad det blive lysebrunt

Skru ned til jævn varme.

Læg brødsiverne på panden med kødsiden nedad. Steg dem ca. 4 min.

Vend brødene og steg dem på den anden side.

Server brødene med en rå æggeblomme eller et spejlæg.

haløjsa

Vi skrev i januar, at verdens største pyramide lå i Mexico og var 54 meter høj. Og det er faktisk rigtigt, at Quetzalcoatl-pyramiden i Mexico er verdens største. Den dækker nemlig et landområde på 18 ha.

Men Cheops-pyramiden i Ægypten er verdens højeste. Den er 137 meter høj, men den er faktisk ikke den største. Oplysningerne om disse pyramider har vi i øvrigt fundet i "Først og Størst" (Politikens Forlag).

Per fra Højbjerg i Jylland har lavet denne "Space 1999".

Igen: Mange tak!

Da vi spurgte, om der var nogle der ville lave fikser-billeder, anede vi ikke, at der var så mange, der ville og kunne! Nu har vi fikser-billeder nok til lang tid fremover. Og det er ikke dårligt! Fikserbilledet denne gang er lavet af Jan, 12 år, som bor i Rødvig på Sjælland. På billedet har han gemt en dreng som hedder Peter, kan du finde ham?

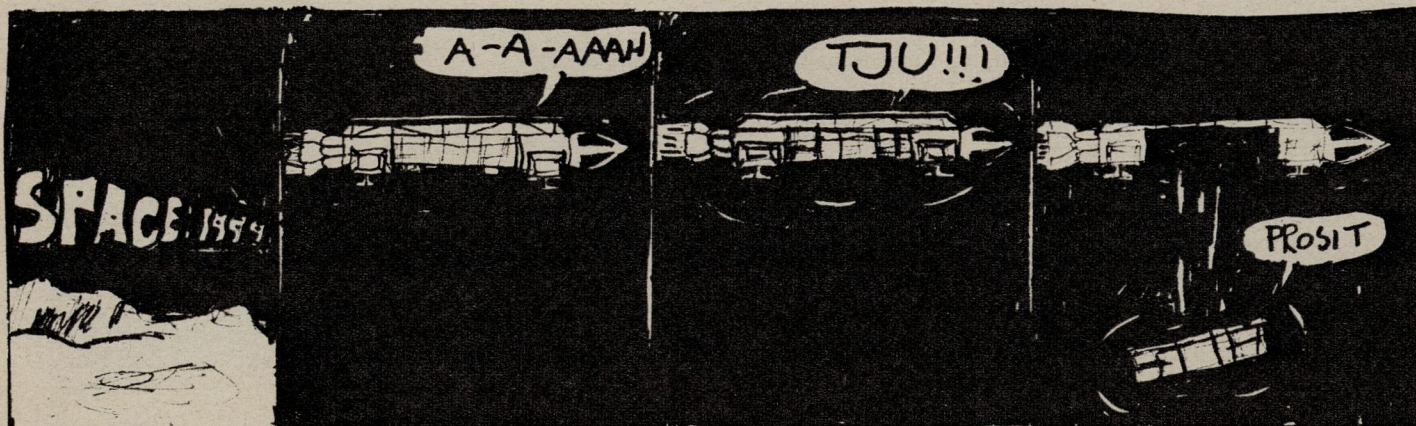
Løsning: Han ligger under den væltede træstamme.

Gåder

1. Hvilken fisk bliver større, når man lægger to bogstaver til?
2. I hvilken måned spiser kørnerne mindst?
3. Hvilke rødder vender altid opad?
4. Hvorfor gik Napoleon altid med røde seler?

Svar: 1. Stør(re). 2. Februar, fordi den kun har 28 dage. 3. Tandrødderne! 4. For at holde bukserne oppe.

Indsendt af elev i 5b ved Hyldegårdsskolen i Albertslund.



Nordiske digtere om kærlighedens mysterium.

Denne gang den finske klassiker

Juhanni Aho (1861-1921)

om den første pubertetsforelskelse.

Det er første gang, novellen publiceres på dansk.

Illustreret af Eva Maria

Sommer- drøm

af JUHANNI AHO

MIN SØRGMODIGE
VEN fortæller: –
Hvem af os har ikke
en gang i sit liv drømt om at
blive bonde og gifte sig med
en bondepige. Jeg blev gre-
bet af denne længsel det
sidste år, jeg gik i skole.
Studierne tyngede mig, det
forekom alt for vanskeligt at
blive ved og tage studenter-
eksamen, et liv som bonde
virkede umådeligt fristende
som modpol. Ganske vist var
jeg ikke bekendt med andet
end dets fornøjelige sider:
køreture med heste, høbjerg-
ning, høsten, fisketure, jagt,
og så lege oppe ved gyngen i
de lyse søndagsnætter. Men
der var noget stort ved helt
og holdent at blive en mand
af folket, være klædt i vad-
mel og langskaftede støvler
og kunne foragte de høje
herrer. Desuden var jeg også
forelsket...

VI MØDTES på vej til
kirke. Jeg boede hos
min far ved bredden af
en stor sø, og på en lille gård
på bredningens anden side

tjente Mari. Kirkebåden fra
den anden side af søen pleje-
de at sejle om ad os, og en
søndag tog jeg med den.

Jeg fik lov til at sidde på
den bedste plads ved styr-
mandens fødder, og Mari sad
ved åregaflerne agter. Hun
virkede en smule genert,
skævede kun hen til mig
gennem øjenkrogen, mens
hun med blikket fulgte det
skum, som åren piskede op,
og nu og da rettede hun på
knuden på hovedtørklædet,
som med jævne mellemrum
var ved at gå op.

– Når det ikke vil holde,
kan man jo bare smide det
væk, sagde jeg for at indlede
bekendtskabet. Det svarede
hun ikke på, men da den,
som sad ved siden af hende
gav mig åren, fordi jeg bad
om det, satte jeg mig ovre
ved hende for at ro.

– Er vi lige gode? spurgte
jeg og knugede åren.

– Jeg prøver ikke engang,
svarede hun – men hun lagde
kræfter i, og det tog jeg som
tegn på, at hun gerne over-
lod pladsen ved siden af sig
til mig og ville være så god
som jeg, hvilket jeg opfatte-
de som en udmærkelse.

Hun var blond, den lange
lyse fletning var rullet op,

hendes senede hånd gav åren
et rask tryk, og støvlehælene
stemte hun til stadighed
mod bådens spanter. Hendes
blusekrave var rød og hvid,
hårknuden var i opløsning
og knæene skjultes af en
stribet underkjole. Solen
skinnede på hendes stærke
skuldre, hendes hud var
brun, øjnene blå, hun havde
fine og klare træk og duftede
af den friske eng og rent tøj.

Først sad vi et stykke fra
hinanden i hver sin ende af
toften. Så rykkede vi lang-
samt nærmere hinanden, og
inden nogen af os vidste,
hvordan det var gået til,
spøgte vi snart som gamle
bekendte.

Folkene i båden behandle-
de mig som en ligemand og
havde accepteret mig som en
af deres egne, hvilket for mig
var at stige i agtelse. Og jeg
viste min taknemmelighed
ved at købe hvedebrød på
kirkebredden, hvor vi siden
ved kilden i ellekrattet delte
dem som brødre.

I kirketiden spredtes man.
Vi karle hvilede os i den
bagende sol ved bredden og
lyttede til orgelmusikken,
eller også stod vi ved sten-
muren og diskuterede som-
merarbejdet og vejret med
bønder andre steder fra. De



vidste ikke, hvem jeg var, og når de spurgte: „hvor kommer de her karle fra“ så svarede jeg på alles vegne: „vi kommer fra den anden side af søen“, og når de ville have nærmere besked, svarede jeg igen: „fra Selkåyla“.

Nu og da skimtede jeg Mari mellem de andre piger, og når vi havde passeret hinanden og jeg så mig tilbage, drejede hun også hovedet. Hun var sød og fin, og jeg begyndte at tænke mere og mere på hende. Til og med i kirkestolen sad jeg og tænkte på hende, og da prædiken var endt og jeg så hende gå ud, fulgte jeg efter lidt senere. Og da man igen samledes ved båden og begyndte at gøre sig klar til afgang, gik det helt af sig selv, at vi kom til at sidde ved siden af hinanden på den samme tofte.

I DEN STILLE søndagsaften sejlede vi uden hast mod hjembyen.

Det vimlede med både på begge sider af os, kirkespirene forsvandt i det fjerne og bredderne spejlede sig i den urolige vandoverflade.

På en odde lå et lille hus, og jeg sagde til Mari:

– Det er et smukt sted at have et hus.

– Det ser smukt ud.

– Tænk, hvis det var vores...

– Sådan kan man jo godt tænke, når man ikke skal bestemme sig alligevel.

– Hvad skulle forhindrer én i den beslutning?

– Du kan ikke være en herre og bo der, selv om det var dit eget.

– Hvem har sagt, at man skal leve som en herre... man kunne bo der som en rigtig bonde... det mirakel er da set før.

– Der er nok ingen fine frøkener, som ville flytte derud som frue, sagde styrmanden, som sad foran os og havde hørt vores diskussion.

– Man kunne vel tage den som vil flytte.

Det så ikke ud som om de fæstede lid til mine overvejelser, men jeg bestemte mig til, at sådan måtte det blive.

Mari bad føreren om øsen, for at kunne slukke sin tørst, og da hun havde drukket, rakte hun den også til mig.

– Drik, det vil nok også gøre dig godt.

Det var en gunstbevisning, som jeg takkede for ved at sprøjte en vanddråbe på hendes kjolesøm. Og da jeg førte øsen til mine læber hævnedes hun sig for sin del ved at gribe mig i albuen, så

vandet løb inden for skjortekraven og ned på brystet.

Og da jeg kastede en grankogle efter hende på bredden ved Leposaaris, hvor vi plejede at gå i land både på hen- og tilbagevejen, fordi det lå på halvvejen til kirken, og hun så kastede min hat ind i skoven, var enhver tvivl om, at hun syntes om mig, forsvundet.

ALLEREDE den følgende aften sad jeg og fiskede i et buskads lige ud for hendes gård. Jeg sad der ubevægelig i lang tid, så og lyttede efter bevægelser på gårdspladsen, og trak nu og da en aborre op i båden. Jeg så Mari gå hen til leddet og videre hen til lysningen, hvor hun fra en høj sten kaldte køerne ind til malkning. De svarede fra krattet og kom en efter en frem i skovbrynet. Så gik hun foran dem til brakmarken, hvor der var en indhegning, tændte et bål og begyndte at malke. Da hun hældte mælken op i spanden gennem sigten, var det som om hun havde lagt mærke til mig, for hun standsede med den tomme sigte i hånden og så ud over søen. Men efter malkningen bar hun karret ind i gården og var længe borte. Ved gården sås ingen anden bevægelse end husbonden som traskede langs sin indhegning og lidt efter også madmoderen. Køerne havde lagt sig ned på marken, og røgen steg lige til vejrs, standsedes og spredte sig som en stor solparasol foran laden og dalstrøget.

Jeg blev trist til mode og overvejede at tage af sted, da Mari dukkede op på vejen som lå halvvejs mellem hendes pighus og bredden. Hun gik forbi det, og gik ud på stenmolen til hytten med net, og begyndte der at skylle nogle stykker tøj i vandet. Hun lod som om hun ikke bemærkede mig. Og jeg opførte mig lige sådan. I hvert fald skramlede jeg med åren mod rælingen og rømmede mig.

– Godaften, sagde jeg.

– Godaften, svarede hun uden at se op. – Bider fiskerne på krogen?

– Det bliver ikke til meget.

Jeg skød båden frem mod nethytten og spurgte:

– Sover man allerede hos jer?

– Det ser det da ud til, svarede hun, drejede det, hun vaskede, rundt, trak det ud, og vred vandet af. – Men der er nok alligevel nogle aborrer i bunden af båden!

– Skal vi ikke tage ud og fiske, Mari? spurgte jeg.

– Man kan da ikke tage ud at fiske midt om natten.

– Men hvis jeg nu kommer og henter dig om dagen?

– Om dagen er der ikke tid.

– Man kunne måske blive inviteret op til dig på tobak.

– Hvis husbond ser det, bliver han gal.

– Hvis man går forsigtigt, ser han det ikke.

– Pigerne i det andet hus er hans slægtninge, og de kan høre dig.

– Tager de ikke snart af sted?

– Nej, det gør de ikke – ikke før næste lørdag, når de tager til kirken med husbond.

– Så kommer jeg lørdag aften.

– Det går ikke an at komme da heller...

Men hendes nej var så svagt, at det syntes klarere end en direkte tilladelse.

– Hvorfor vasker du så sent om aftenen?

– Når man er slave for andre, så har man ikke tid om dagen.

Hun begyndte at gå op imod gården og vel til mode vendte jeg båden hjemad og roede sagte bort...

DET BLEV en lang og kedsommelig uge.

Uden at foretage mig noget gik jeg omkring på gården og på stierne mellem husene, gik og hang langs marken, forsøgte end- og at fiske, men fangede ikke noget. „Lav dog noget“ sagde mine brødre. Det faldt mig ikke ind at svare dem, og jeg gav mig ikke i snak med nogen. Jeg ventede bare på, at det skulle blive lørdag. Endelig kom den og gik godt lige til om aftenen. Jeg havde siddet vagt på bredden og set at husbonden roede forbi. Og for at ingen skulle se mig om natten og gætte mine hensigter, fjernede jeg båden fra den hjemlige mole og skjulte den i et ellekrat ved kornmarken. Desuden gemte jeg min hat og min bylt i græsset på diget ind til rugmarken. Jeg gik i seng som de andre. Jeg lod som om jeg sov, og forlangte af mine brødre, at de også skulle være stille. Da hele huset sov, og jeg hørte uret på stuevæggen nedenunder slå tolv, stod jeg forsigtigt op af sengen, gik ned i forstuen, løftede krogen af døren og gik barhovedet og i skjortærmer modigt over gårdspladsen i skjul af røghuset. Der gik kolde gys op og ned ad ryggen på mig, det suste for mine ører, og benene ville knapt bære mig, da jeg spurtede over engen og landede i læ af rugmarkens dige. Ingen havde set mig, ingen havde hørt mig, ikke engang hunden som lå på gårdspladsen havde mere end lige åbnet øjnene en smule for at lukke dem igen uden at følge efter mig.

Jeg fandt båden i ellekrattet og mit tøj ved rugmarken. Det var som om de kendte mine hensigter og var mine hemmelige forbundsfæller. Og da jeg roede hen over søen, hvor nattebrisen fik en krusning til at klukke mod stævnen, lod det i mine ører som en hilsen fra én, der forstår og accepterer. En natlig raslen i breddens træer sagde med sin pludren: tag af sted, tag af sted, alle sover, alle sover, ingen lytter, ingen. Og der ved den anden bred rejste nattetågen sig for at skjule mig, dække de græsmarker og breddens træer, snart på højde med røghusets rygning uden dog at nå op til det bageste hjørne, hvor et højt grantræ strakte sig mod den lyse himmel for at jeg ikke skulle tage fejl af kursen. Jeg hørte en lyd af åretag, uden at kunne udskille hvorfra de kom, men til min glæde syntes de at fjerne sig i retning af den anden side af søen. Og jeg syntes, jeg var reddet, da jeg lidt senere forsvandt i en totåge og strandbredden samtidig skrabede mod bådens sider.

Jeg trak båden op mellem to pilebuske, gemte årerne under en lade tæt ved og sneg mig langs markhegnet op mod gården. Igen kom rugmarken hen imod mig, og diget som førte lige til husets bagside...

Lukker hun mig ind, åbner hun døren, lader hun sig kysse, tror hun på, at jeg elsker hende?

DER HØRTES ikke en lyd, ikke fra pighuset og ikke fra gården. En kobjælde ringede: køerne stod på marken et lille stykke væk uden man kunne skelne dem i tågen som andet end spøgelsesvæsener.

Jeg tog en klump jord, kastede den mod husvæggen og lagde øret til sprækken. Nogen bevægede sig allerede. Anden gang kastede jeg en lidt større jordklump. Nu stod hun op, og gik hen til døren.

Jeg løb rundt om hushjørnet og hørte hende hviske gennem dørsprækken: hvem er det?

– Det er mig... luk mig ind, Mari.

– Du kom, selv om jeg sagde nej...

– Jeg sagde jo, at jeg ville komme...

– Gå din vej, tænk hvis nogen ser...

– Luk mig ind, så er der ingen som ser noget.

Jeg skubbede sagte døren op med skospidsen, hun holdt ikke igen, og jeg kom ind.

Det var bælgmørkt derinde, et svagt lys tittede kun



ind gennem en sprække ud mod søen. Hun var forsvundet ind i mørket, det lød som om hun var hoppet i seng og havde trukket tæppet op over hovedet. Jeg famlede mig frem mod lyden, min hånd fik fat i hendes hår og hun fnisede, da det endelig lykkedes mig at sætte mig på hendes sengekant.

– Hvorfor er du kommet?

Jeg havde sådan en åndenød, at jeg ikke kunne få et ord frem. Og pludselig blev jeg så skamfuld, at jeg ikke vidste, hvad jeg skulle gøre, og hvordan jeg skulle få det sagt, som jeg var kommet for at sige.

ENDELIG lykkedes det mig at spørge, om husbond var hjemme. Det var han ikke, han var taget af sted til kirke allerede om morgenen, og kun madmoderen var hjemme.

– Nå og hvad så? spurgte hun nede fra tæppet, lidt ironisk fordi jeg igen ikke kunne komme videre.

– Inden det her havde jeg aldrig tidligere kysset en

kvinde. Men jeg havde længe forestillet mig, hvordan det skulle foregå. Jeg fik fat i hendes hoved med hænderne og bøjede mig ned over hende. Hun trak tæppet op over øjnene, jeg prøvede på at tage det væk. Hun vendte sig om mod væggen, jeg forsøgte at dreje hende.

– Mari! Hør nu Mari.

Det lykkedes mig at få armene om hendes hals, jeg trak hende til mig og kyskede hende voldsomt og udannet, på læberne, på kinderne, på panden og på næsen.

– Lad være, slip mig, nu er det nok.

Men jeg slap hende ikke.

– Jeg elsker dig Mari, hører du, jeg elsker dig, er du med!

– Du lyver bare...

Men jeg forsikrede, at det var sandt, og forlangte næsten med gråden i halsen, at hun skulle tro på det.

– Du elsker bare, så længe det passer dig, og så forsvinder du.

– Du må ikke sige sådan. Jeg tager dig med straks, hvis du vil følge med.

Noget svar gav hun ikke, men hun lod sig allerede kysse friere, lod mig lægge armene om hendes hals, og trak heller ikke sine egne arme til sig, selv om mit hoved hvilede på dem. Jeg fik endog lov til at lægge mig ned ved siden af hende, efter at hun først havde viklet tæppet stramt omkring sig.

Jeg tror, at jeg aldrig har været så lykkelig som den nat. Jeg tror, at jeg aldrig har elsket nogen så helhjertet og rent som dengang i den halvmørke hytte, gennem hvis tynde tag daggrønt skinnede ind, og på hvis spær hendes lille tøjforråd hang. Medens hendes stærke arme omfavnede mig med næsten barnlig ømhed, og kun kinden som jeg kyskede brændte, og vores uskyldige samtale akkompagneredes af en fjern kukkende gøg, og en fløjtende sneppe på søbredden.

DA DEN første morgenfinke slog sig ned i rønnebærtræet bag ved huset, bad hun mig om

– Da jeg kastede en grankogle på hende og hun smed min hat væk, var jeg ikke mere i tvivl om, at hun kunne li' mig...

at gå, og jeg adlød efter først at have fået lov til at komme igen en anden gang.

– Er vi sammen nu? spurgte hun.

– Det er vi.

Hun åbnede døren for mig, rakte sin hånd ud gennem dørsprækken, og i lykkelige tanker roede jeg stille hjem. Alle sov stadig, og det lykkedes mig at komme i seng uden at forstyrre nogen. Solen var netop ved at stå op og den første morgenbrise fik aspens blade til at bevæge sig uden for mit vindue.

Dette gentog sig flere nætter efter hinanden. Hun troede allerede på mig. Vi byg-

Hvad er det, der rimer på kaffetid?



GoBid

Is-kager til duftende varm kaffe.

Rusten på din bil, båd cykel etc. har fået en ny fjende - Rustværn



- i to farver: sølvgrå og rødbrun
- påføres direkte på fastsiddende rust
- fremstillet på basis af ugiftige pigmenter
- Rustværn er let at slibe

Silpoxkemi ApS,
Frydensbergvej 22, 3660 Stenløse



Sommerdrøm

Fortsat fra side 69

gede gård, købte huse og køer og heste, og kørte med egen vogn til kirke for at blive gift.

Jeg blev længere og længere hos hende, kom tidligere og tog senere af sted. Hun var ikke længere bange for husbonden, og jeg var ikke heller længere bange for mine værtsfolk. Jeg besøgte dem til og med om dagen, sad inde hos husbond, hvor han bød på kaffe, og han kom ind til os om søndagsaften.

JEG HAVDE besluttet mig til at afbryde min skolegang og fortælle alt til min far, når det hen på efteråret ville blive på tide atter at drage af sted til skolen. Men han havde fået det at vide på anden vis.

En morgen da jeg som sædvanlig vendte tilbage i morgengryet, sad han på verandatrappen og ventede på mig. Nogen havde vel set mig gå om natten og havde sludret.

– Hvor kommer du fra? tordnede han med streng stemme.

– Ingen steder fra ... jeg fiskede ...

– Du lyver ... du har været på nattefrieri.

– Hvem har sagt det?

– Vov ikke at nægte det! Du er på gale veje, min dreng ... men pas på, hvis du vil redde dit skind. Hvad havde du at gøre i Rantalas pige hus her om natten ...

– I Rantalas pige hus?

– Du er blevet set på vej derfra midt om natten ... er det måske ikke sandt?

– Det er sandt ... men jeg har ikke gjort noget forkert.

Jeg stod foran min far som om jeg ville have sagt: „Slå mig, hvis du har lyst“. Min far var et godt menneske, vi havde aldrig sagt et ondt ord til hinanden, og min direkte bekendelse fik ham vel til at beherske sig. Han undveg mit blik og vinkede ad mig, for at jeg skulle sætte mig ned ved siden af ham.

– Jeg tror dig, når du selv siger det ... hvis du lyver, må du afgøre det med din egen samvittighed.

– Jeg taler sandt. Men jeg har til hensigt at gifte mig og holde op med at gå i skole.

Far sendte mig et langt og undersøgende blik:

– Har du tænkt dig at holde op med at gå i skole?

– Og så vil jeg være bonde!

Jeg ved ikke om min far engang i sin tid havde oplevet det samme selv, eller om han i øvrigt bare evnede at sætte sig ind i min situation. Jeg ventede, at han ville le ad mig og gøre nar af

månedens novelle

det hele, men han tog det roligt og alvorligt og begyndte at tale med mig, som om det var noget, man burde diskutere nærmere.

– Det er vel ikke et så tvingende anliggende, at man ikke skulle kunne afslutte sine studier først ... man når det nok endda.

Jeg kunne jo ikke sige, at det ikke gik an. Og på den måde blev vi nærmest enige om, at vi kunne tage sagen op til drøftelse på ny, når jeg var blevet student.

MEN DA alt derved var blevet næsten åbent, forsvandt også det hemmelighedsfulde med åbenheden, og når jeg tænkte nærmere over sagen, så skammede jeg mig så småt. Jeg havde forberedt mig på modstand, og nu blev der slet ingenting ud af det. Bagefter havde jeg desuden min far mistænkt for, at han lo for sig selv over mine planer og syntes, jeg var barnagtig. Hvorfor skulle han ellers have behandlet mig så beskyttende? Mari så jeg ikke igen efter dette, hun kom aldrig hos os, og jeg turde ikke besøge hende. Og efter en uges forløb var tiden inde til at drage af sted til skolen igen.

Og da jeg det følgende forår kom hjem fra Helsingfors med studentehue på hovedet var der ikke længere tale om den foregående sommers planer. Og det gjorde intet dybere indtryk på mig, da jeg hørte, at Mari havde giftet sig. Men sommerdrømmen forsvandt aldrig ud af mine tanker. Mari og hendes mand havde lejet sig ind i et lille hus ved landevejen. Næsten hver gang jeg kørte forbi, så jeg hendes ansigt igennem det lave vindue. For hvert år der gik, blev det blegere og blegere. Og hver gang stormede en flok lyshårede småpiger ud ad døren og verandaen og ned til leddet for at se, hvem det var, som kørte forbi. Man fortalte mig, at de levede i fattigdom, og jeg syntes altid det var synd for dem, når jeg sad der i min gyngende gig. Samtidig ynkedes jeg over mig selv og mit eget liv. Jeg tænker stadig på, at hvis min „sommerdrøm“ var blevet til virkelighed, og jeg og Mari havde kunnet leve op til de beslutninger, vi drømte os frem til i hendes kølige hus dengang, så var jeg måske blevet bonde og en ordentlig samfundsborger, i modsætning til det, jeg nu er – ingenting af det, jeg ønskede at blive og havde syntes om at være.

(På dansk ved per-olof johansson)

BRUGS runden

Brugs-
jubilæer:
75 år:
Lysgård
Brugsf.
(Viborg
Herning-kr.),
20. april.
Hagested
Brugsf.
(Holbæk-kr.),
26. april.



DEN GAMLE REDACTEUR • Blandt hædersgæsterne på Samvirkens 50-årsdag var den nu 73-årige Eggert Nielsen, bladets redaktør gennem 33 år (1940-73), og en meget rejsende redaktør. Efteråret 1945 var han i Tyskland. Det gjorde ham til major i den danske hær. Rangen brugtes dengang for journalister, akkrediteret de allierede styrker. Når en dansk major dukkede op, vidste alle, at det var en „skriverkarl“. På billedet ses Eggert Nielsen t.v., sammen med en ægte britisk officer, der kørte ham syd på i jeep. I Tyskland betød uniformen gratis transport med de da få offentlige transportmidler.



50 ÅRS SAMVIRKE • 17. januar 1978 var det 50 år siden, Samvirke udkom for første gang. Det er et bevæget halvt århundrede, bladet har eksisteret. Hvordan perioden formede sig for brugsbevægelsen, behandles i Ebbe Groes' artikelrække, som i dette nummer er nået til 50'erne. En af de første gratulanter på Samvirkens runde dag var Ebbe Groes (th.). Trommeslageren på billedet er R. Teiner Svendsen, chef for Reklametjenesten og vant til at slå på tromme for Brugsen. Papirshattene var naturligvis fremstillet af gamle Samvirke-numre.



UD OG SE • I 50'erne var konfirmandrejser det store nummer. I stedet for en fest gav man konfirmanden en rejse til udlandet – nu var verden jo åben igen. 1953-57 deltog mere end 2000 unge i Samvirkens konfirmandrejser. Billedet her er fra en afgang til Bordighera ved den italienske riviera. Her boede de unge i et feriehjem, som kooperationen i Milano ejede. I hver af rejserne deltog mellem 100 og 200 unge, og der var lagt et program, så hver af dagene var besat fra otte morgen til ti aften. Gruppevis var de unge, til fods eller med bus, på ture i de nærmere eller fjernere omgivelser.



KOLD NYHED • På seksårsfødselsdagen slog Kvikly i Odder nylig dørene op til en udvidelse på 1000 kv.meter. 3,7 mill. kr. er investeret i projektet, der bl. a. rummer en spændende nyhed: Frugt/grønt butikken er under køl! Temperaturen overstiger aldrig 12 grader. FDBs ingeniører og Knudsen Køling har udviklet systemet, der her har sin Danmarksdebut. Kulden drysser fra loftet ned over rummet – det giver også tilpas fugtighed, så de omfendtlige grøntsager har de bedste betingelser for at holde sig friske. En „luftvæg“ adskiller den kolde butik fra det øvrige salgslokale med de sædvanlige 22 grader.

Kort og godt om Brugsen

Brugsens formål

er at forsyne sine medlemmer med „ærlige varer til en rigtig pris“.

Brugsens forbrugerfordele

● *Et gennemprøvet varesortiment* med særlig vægt på kød, frugt og grønt, mejerivarer, dybfrost, kaffe, brød og kager, vin m.m.

● *En forbrugerbevidst kvalitetspolitik*, der forstås af FDBs centrallaboratorium og prøvekökken i fællesskab. Her udvikler man bl. a. nye produkter med forbedret ernæringssammensætning – fri for kunstige farve- og tilsætningsstoffer.

● *En vidtgående forbrugerinformation* gennem udførlige varedeklarationer. Åben dato- og prismærkning, kilo- og literpris.

Bytte- og fortrydelsesret

Fortrydelsesretten gælder for næsten alle varer – også varer købt på afbetaling. Fortrydelsesretten er en udvidelse af den lovbeskyttede bytteret. Det er en garanti for dig – en hjælp for os.

Medlemmernes rettigheder

● Du kan deltage i Brugsens årlige generalforsamling og i andre medlemsmøder. Her har du taleret og medindflydelse i kraft af stemmeretten.

● Du har indflydelse i din egen Brugs ved i årets løb at komme med forslag.

● Den valgte bestyrelse er dit talerør.

● Du har indflydelse på og er medbestemmende om anvendelsen af overskudet i din Brugs.

● Som aktivt medlem kan du medvirke til, at medlemsdemokratiet i Brugsen og dermed i hele Brugsforeningsbevægelsen fortsat er levedygtigt.

FDBs Forenings- og Oplysningstjeneste

Med andre ord ...

Der er mange gode grunde til at bruge Brugsen ...

Den bedste grund er: Brugsen er din egen!

Brug Brugsen